

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

JAZYKOVÁ ANALÝZA VYBRANÝCH PREZIDENTSKÝCH PROJEVŮ
Z LET 1948–1989

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

Autorka práce: Bc. Martina Koutná

Studijní obor: uCJL-uD

Ročník: 2.

2019

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdání textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledky obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 6. 5. 2019

.....
Martina Koutná

Poděkování

Mé zcela upřímné poděkování v první řadě směřuje k paní doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc., jako vedoucí mé diplomové práce za připomínky, udílení cenných rad, laskavý přístup, vstřícnost a čas, který mi věnovala při konzultacích. Dále děkuji své rodině a všem svým blízkým za veškerou podporu a důvěru při studiu i psaní této diplomové práce.

Anotace

Předmětem diplomové práce nesoucí název „*Jazyková analýza vybraných prezidentských projevů z let 1948–1989*“ bude právě analýza projevů pěti československých prezidentů – Klementa Gottwalda, Antonína Zápotockého, Antonína Novotného, Ludvíka Svobody a Gustáva Husáka. Projevy budou hodnoceny z hlediska kompozice, techniky řeči, zásad spisovné výslovnosti, morfologie, syntaxe, ale i po stránce lexikologické. Větší pozornost bude věnována frázím a klišé vyskytujícím se v analyzovaných projevech. Celá praktická část bude opřena o poznatky z části teoretické, vypracované na základě odborné literatury a zaměřené na řeč, komunikaci, spisovný český jazyk, objektivní a subjektivní slohotvorné činitele. Dále bude teoretická část vymezovat i rétoriku, její dějiny, rétorický funkční styl, jeho žánry a techniku mluveného projevu.

Annotation

The objective of this diploma thesis named '*Linguistic Analysis of Chosen Presidential Speeches from the periods of 1948 – 1989*' is the analysis of speeches by five Czechoslovak presidents – Klement Gottwald, Antonín Zápotocký, Antonín Novotný, Ludvík Svoboda, and Gustáv Husák. Their speeches will be analysed from the perspective of composition, speech technique, rules of standard pronunciation, morphology, syntax, as well as lexicological perspective. Greater emphasis will be put on phrases and clichés present in analysed speeches.

The whole of the practical part will rely on the findings of the theoretical part, worked out on the basis of expert literature and focused on speech, communication, standard Czech language, objective and subjective literary stylistics. Further, the theoretical part also defines the rhetorics, its history, rhetorical functional style, its genres, and the speech technique.

Obsah

Úvod.....	10
1 Metodologie	12
2 Řeč, jazyk, komunikace	14
2.1 Obecné vymezení pojmů.....	14
2.2 Vývoj a úloha řeči	15
2.3 Čeština jako národní jazyk.....	15
2.3.1 Přehled vývoje českého jazyka	15
2.3.2 Stratifikace a diferenciacce českého jazyka	17
2.4 Slohotvorní činitelé	20
2.4.1 Objektivní slohotvorní činitelé	20
2.4.2 Subjektivní slohotvorní činitelé	26
3 Rétorika, její dějiny a rétorický funkční styl	28
3.1 Co je rétorika?	28
3.2 Dějiny rétoriky	29
3.3 Vývoj rétoriky v českých zemích.....	33
3.4 Rétorický funkční styl	36
3.4.1 Teorie rétorického funkčního stylu.....	36
3.4.2 Členění řečnického projevu	40
3.4.3 Žánry rétorického funkčního stylu.....	41
4 Technika mluveného projevu.....	46
4.1 Respirace	46
4.2 Fonace	47
4.3 Artikulace	48
4.4 Zvukové prostředky souvislého mluveného projevu	50
4.5 Mimojazykové prostředky vyjadřování	52
5 Projevy Klementa Gottwalda.....	55

5.1	Osobnost Klementa Gottwalda	55
5.2	Analýza projevu K. Gottwalda po zvolení prezidentem	56
5.2.1	Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti	56
5.2.2	Projev z hlediska syntaxe a morfologie	61
5.2.3	Projev z hlediska lexikologie	66
5.2.4	Shrnutí poznatků o projevu	68
5.3	Analýza novoročního projevu K. Gottwalda	68
5.3.1	Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti	69
5.3.2	Projev z hlediska syntaxe a morfologie	72
5.3.3	Projev z hlediska lexikologie	74
5.3.4	Shrnutí poznatků o projevu	74
5.4	Fráze a klišé v Gottwaldových projevech	75
6	Projevy Antonína Zápotockého	79
6.1	Osobnost Antonína Zápotockého	79
6.2	Analýza projevu A. Zápotockého na II. sjezdu JZD	80
6.2.1	Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti	80
6.2.2	Projev z hlediska syntaxe a morfologie	83
6.2.3	Projev z hlediska lexikologie	85
6.2.4	Shrnutí poznatků o projevu	86
6.3	Analýza novoročního projevu A. Zápotockého	87
6.3.1	Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti	87
6.3.2	Projev z hlediska syntaxe a morfologie	88
6.3.3	Projev z hlediska lexikologie	89
6.3.4	Shrnutí poznatků o projevu	90

6.4	Fráze a klišé v Zápotočského projevech	90
7	Projevy Antonína Novotného	93
7.1	Osobnost Antonína Novotného	93
7.2	Analýza projevů A. Novotného na XI. sjezdu KSČ.....	94
7.2.1	Projevy z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti	94
7.2.2	Projevy z hlediska syntaxe a morfologie	96
7.2.3	Shrnutí poznatků o projevech	96
7.3	Analýza novoročního projevu A. Novotného	97
7.3.1	Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti	97
7.3.2	Projev z hlediska syntaxe a morfologie	100
7.3.3	Projev z hlediska lexikologie	102
7.3.4	Shrnutí poznatků o projevu	103
7.4	Fráze a klišé v Novotného projevech	104
8	Projevy Ludvíka Svobody	107
8.1	Osobnost Ludvíka Svobody	107
8.2	Analýza projevu L. Svobody k úmrtí Jana Palacha	108
8.2.1	Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti	108
8.2.2	Projev z hlediska syntaxe a morfologie	111
8.2.3	Projev z hlediska lexikologie	113
8.2.4	Shrnutí poznatků o projevu	114
8.3	Analýza novoročního projevu L. Svobody	114
8.3.1	Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti	114
8.3.2	Projev z hlediska syntaxe a morfologie	118
8.3.3	Projev z hlediska lexikologie	119

8.3.4	Shrnutí poznatků o projevu.....	120
8.4	Fráze a klišé ve Svobodových projevech.....	120
9	Projev Gustáva Husáka.....	123
9.1	Osobnost Gustáva Husáka.....	123
9.2	Fráze a klišé v Husákově novoročním projevu.....	124
	Závěr.....	126
	Seznam použitých zdrojů.....	129
	Seznam příloh.....	133
	Přílohy.....	134

Úvod

První část této diplomové práce se bude věnovat teorii, o kterou se budeme moci opírat v části praktické. Budou zde nejprve vymezeny pojmy nejzákladnější – řeč, jazyk a komunikace. U pojmu „jazyk“ pro nás bude důležitý popis jazyka národního, češtiny. Předně se naše pozornost zaměří na stručný přehled vývoje jazyka, kde pro nás základní publikací bude dílo Miroslava Komárka *Dějiny českého jazyka*, ale přiblížíme také problematiku stratifikace a diferenciaci češtiny. Dalším významným fenoménem pro nás bude charakteristika slohotvorných činitelů, a to jak objektivních (funkce, ráz, prostředí a čas realizace, forma, míra připravenosti, téma jazykového projevu apod.), tak i subjektivních.

Další rozsáhlejší kapitola se bude věnovat definování pojmu rétorika, kde se zaměříme i na dějiny řečnictví od jeho vzniku po současnost, na jeho vývoj ve světě i v českých zemích. Důležitá bude kapitola o rétorickém funkčním stylu, v níž se budeme snažit o porovnání různých přístupů k funkčním stylům obecně i k řečnickému funkčnímu stylu jako takovému. Budeme sledovat, jak se vyvíjelo chápání tohoto funkčního stylu, zaměříme se na jeho vymezení u různých autorů (Lotko, Kraus apod.). Zajímat nás bude i členění řečnických projevů a jejich rozdělení na jednotlivé žánry, jež popíšeme na základě prostudované odborné literatury.

Poslední kapitola v rámci teoretické části bude zaměřena na techniku mluveného projevu. Konkrétně se podrobně podíváme na všechny složky řeči (respirace, fonace, artikulace), na zvukové prostředky souvislého mluveného projevu, ale také na mimojazykové prostředky vyjadřování (proxemika, haptika, posturika, kinezika, mimika).

Praktická část bude rozdělena do několika kapitol. Každá z nich se bude věnovat vždy osobě jednoho z prezidentů, jejichž projevy budeme analyzovat po všech jazykových stránkách – z hlediska kompozice, techniky řeči, zásad spisovné výslovnosti, morfologie, syntaxe i lexikologie. U jednotlivých prezidentů se zaměříme na fráze a klišé, které se v jejich projevech vyskytují. Každý bude reprezentován dvěma projevy, z nichž jeden bude novoroční. Výjimkou bude slovensky hovořící prezident Gustav Husák, u něhož se zaměříme na novoroční projev z roku 1989 přeložený do českého jazyka a v něm pouze na výskyt frází a klišé. U každého z prezidentů bude v první části kapitoly uveden medailonek, který poskytne stručný náhled do jeho života. Tyto krátké

životopisné části budou vycházet z publikace od Marie Ryantové a kolektivu s názvem *Českoslovenští prezidenti*, jež tak zasadí jednotlivé prezidenty a jejich projevy do historických souvislostí doby.

V závěru se pak zaměříme na shrnutí poznatků o projevech jednotlivých prezidentů, ale také na celkové zhodnocení projevů všech pěti nejvyšších československých politických představitelů z let 1948–1989.

Smyslem této práce je přiblížit čtenářům problematiku veřejných projevů. Vzhledem ke klesající kvalitě mluveného projevu (například v některých médiích) je nutné, aby mluvčí dokázal vnímat chyby, jakých se dopouští, a aby mohl své vyjadřování posouvat na vyšší úroveň. Z tohoto hlediska je téma analýzy jazykových projevů velice aktuální, jelikož právě političtí představitelé možnost kvalitní sebe prezentace mluveným slovem výrazně podceňují.

1 Metodologie

První část předkládané diplomové práce, tedy část teoretická, je založena na vytvoření určitého přehledu faktů, které jsme získávali z různých odborných publikací. Jako primární zdroje můžeme označit tyto:

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000. 407 s. ISBN 80-85866-57-9.

ČECHOVÁ, Marie, Marie KRČMOVÁ a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 381 s. ISBN 978-80-7106-961-4.

KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981. 231 s.

LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. 166 s. ISBN 80-7067-685-X.

ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. 210 s. ISBN 80-247-0868-X.

KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci: Pedagogická fakulta, 2000. 219 s. ISBN 80-244-0187-8.

MÜLLEROVÁ, Olga. *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Praha: Academia, 1994. 145 s. ISBN 80-200-0489-0.

Uvedené publikace jsou pouze zdroji základními, kompletní seznam použité literatury je uveden v seznamu použitých zdrojů.

Co se týče praktické části této diplomové práce, prvním krokem při její realizaci (a zároveň krokem časově velice náročným) bylo vytvoření transkripčních prepisů jednotlivých prezidentských projevů. Tyto prepisy jsou k práci přiloženy jako přílohy 1 až 8. Transkripční prepisy jsou založeny na systému, který byl zaveden již v následující příručce:

MÜLLEROVÁ, Olga, HOFFMANNOVÁ, Jana a Eva SCHNEIDEROVÁ. *Mluvená čeština v autentických textech*. Jinočany: H & H, 1992. 236 s. ISBN 80-85467-96-8.

Při prepisování projevů byla zvolena metoda poslechu nahrávek analyzovaných projevů a následně došlo k zaznamenání právě na základě systému uvedené příručky. Další analýza projevů pak probíhala na základě těchto prepisů. V některých případech

(například při dokládání asimilace znělosti apod.) je použita i fonetická transkripce – ta je pak vyznačena hranatými závorkami.

Vzhledem k tomu, že prezident Gustáv Husák byl slovenského původu a své projevy realizoval převážně ve slovenštině, rozhodli jsme se i přesto překlad jeho novoročního projevu z roku 1989 zahrnout do analýzy, zabývali jsme se však pouze použitými frázemi a klišé. U ostatních prezidentů jsme analyzovali vždy dva projevy, z nichž jeden byl novoroční. U Klementa Gottwalda to byl projev po zvolení prezidentem 14. 6. 1948 a novoroční projev z roku 1952, u Antonína Zápotockého projev na II. celostátním sjezdu JZD 19. 2. 1955 a novoroční projev z roku 1956, u Antonína Novotného jsme pro analýzu zvolili zahajovací a závěrečný projev na XI. sjezdu KSČ a novoroční projev z roku 1961, u Ludvíka Svobody projev k úmrtí Jana Palacha 20. 1. 1969 a novoroční projev z roku 1969.

V předkládané diplomové práci je využívána citační norma ČSN ISO 690 a citování a odkazování je vyřešeno formou průběžných poznámek.

2 Řeč, jazyk, komunikace

2.1 Obecné vymezení pojmů

Hned v úvodu práce považujeme za nutné vymezit tři pojmy – řeč, jazyk a komunikace. Ač se tyto pojmy mohou zdát totožné, není tomu tak.

Zásadní rozdíl můžeme nalézt již při komparaci pojmů „řeč“ a „jazyk“. Přestože nemůžeme stanovit zcela zřetelnou a pevnou hranici mezi řečí a jazykem (Čechová o případných problémech s přesnou diferenciací hovoří jako o „*klouzání mezi řečí a jazykem*“¹), rozdíl mezi těmito pojmy se vyskytuje v oblasti charakteristik jejich podstaty. Jazyk je označován jako určitý abstraktní systém znaků, jako struktura, kterou mají všichni uživatelé jazyka uloženou ve své mysli, naopak řeč je konkrétní realizací jazykových modelů, tedy skutečnou realizací jazyka. Pevnou hranici mezi těmito pojmy tedy nelze stanovit proto, že jazyk a řeč od sebe nemůžeme pevně oddělit – velmi úzce spolu totiž souvisejí.

Pojem jazyk zahrnuje systém pravidel a norem, které nám slouží jako modely k realizaci jazyka. Konkrétní řečový proces Čechová označuje jako komunikaci.² Komunikace pak může probíhat právě na základě osvojení jazykových modelů všemi účastníky komunikace a výsledkem tohoto procesu je komunikát. Komunikát tak můžeme označit jako výsledek „*komunikační aktivity jedince nebo více osob*“.³ Na základě tohoto způsobu realizace můžeme rozdělit komunikáty na monologické a dialogické. Při komunikaci dochází mezi jejími účastníky k výměně informací, sdělování názorů, pocitů apod. „*Pojem lidské komunikace je velmi široký a zahrnuje jak proces sdělování, tak sdílení.*“⁴ Účastníci komunikace do ní vždy vstupují s určitým komunikačním záměrem, chtějí dosáhnout nějakého konkrétního výsledku.

---

¹ ČECHOVÁ, Marie. *Řeč o řeči*. Praha: Academia, 2012, s. 9. ISBN 978-80-200-2069-7.

² Tamtéž, s. 11.

³ Tamtéž, s. 11.

⁴ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015, s. 25. ISBN 978-80-7363-712-5.

Když o řeči mluvíme jako o konkrétní realizaci jazykových znalostí, zmiňme ještě poslední důležité kritérium, podle něhož ji lze rozdělit. Za řeč nepovažujeme pouze mluvení jako takové, ale také psané projevy. Řeči tedy nazýváme „*jakoukoli dorozumívací činnost*“,⁵ pochopitelně pak i všechny výsledky této naší činnosti – komunikáty, jinak řečeno jazykové projevy.⁶

2.2 Vývoj a úloha řeči

Řeč je považována za hlavní rys člověka, respektive celého lidstva. Stává se znakem, který odlišuje člověka od ostatních živých tvorů na planetě a staví ho na nejvyšší příčku mezi všemi živočichy.⁷ Řeč vznikla z potřeby lidí dorozumívat se – ačkoli existují i jiné způsoby dorozumívání (paralingvální prostředky – gesta, mimika nebo různá zvuková znamení apod.), řeč je ze všech těchto systémů nepřesnější a nejdokonalejší, ale tudíž i nejsložitější. Otázkou ale je, kdy vůbec řeč vznikla. Nejprve se podívejme asi o dva miliony let do minulosti. Přibližně v této době se člověk dokázal vzpřímit a došlo tak k zásadnějším tělesným změnám. Díky tomu se změnilo postavení artikulačního ústrojí, později pak i k rozvoji sluchových orgánů. Toto jsou tedy zásadní změny fyziologické, které daly vzniknout řeči. Muselo ale také zákonitě dojít k proměně kognitivních schopností člověka – k rozvoji symbolického myšlení, intencionality, sociálního chování, komunikace apod. Ke všem změnám docházelo postupně a je možné, že asi před 100 až 150 tisíci lety člověk dokázal mluvit. Konkrétní dochovanou ukázkou schopnosti symbolického myšlení jsou ale až malby na stěnách jeskyní, které pocházejí z doby před asi 40 tisíci lety.⁸

2.3 Čeština jako národní jazyk

2.3.1 Přehled vývoje českého jazyka

Jak bylo naznačeno výše, řeč je základním prostředkem „*vzájemného styku lidí*“,⁹ velice usnadnila dorozumívání mezi nimi. Když se podíváme na jazyk, můžeme ho vidět jako jeden ze znaků, kterým lze vymezit národ, jak uvádí i Jan Kořenský –

---

⁵ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 17. ISBN 80-85866-57-9.

⁶ Marie Čechová v publikaci *Čeština – řeč a jazyk* uvádí tyto pojmy jako synonymní, my v této práci se budeme této synonymie držet a taktéž je budeme používat ve stejném významu.

⁷ DOHALSKÁ, Marie a kol. *Mluvim, mluvíš, mluvíme: kapitoly z moderní rétoriky*. Praha: Horizont, 1985, s. 10.

⁸ HAVEL, Ivan. Kde se vzala řeč? *Časopis Vesmír*. 2002, 81(3), 3. ISSN 0042-4544.

⁹ CUŘÍN, František. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: SPN, 1971, s. 7.

„národ je zpravidla spouštěčován nějakým určitým přirozeným jazykem, kterému takto „propůjčuje“ charakter jazyka národního“.¹⁰ Právě jazyk, hranice, kultura apod. vytvářejí z lidí žijících v jedné oblasti národ. Pro obyvatele naší země je tím sjednocujícím jazykovým prvkem právě čeština.

Nyní opravdu velmi stručně naznačíme, kde bychom vůbec mohli hledat počátky češtiny jako spisovného jazyka, neboť toto zkoumání není předmětem předkládané práce. Úplně prvotní podoba češtiny se nám dochovala v osobních, příp. místních jménech, a to již v 8. a 9. století. Tyto první názvy jsou označovány jako bohemika. Co se týká určitého souvislejšího psaného jazykového projevu, první věty psané česky jsou známy z 13. století. V té době můžeme nalézt počátky spisovného jazyka. Vlivem skutečnosti, že jazyk „*má povahu nestabilní, dynamickou, že je v ustavičném pohybu, proměňuje se*“,¹¹ došlo k postupným změnám i v češtině a jejich výsledkem je moderní spisovný český jazyk, o němž budou pojednávat následující odstavce.

Podívejme se nyní do období po skončení první světové války, kdy se se vznikem nového československého státu jako hlavní jazyky uplatnily čeština a slovenština, jež nahradily maďarštinu a hlavně němčinu. Vytváření spisovné normy s sebou tehdy přinášelo problémy, které byly způsobené rozdíly mezi „*požadavky jazykových kritiků a živou jazykovou praxí*“,¹² což se podařilo vyřešit lingvistům z Pražského lingvistického kroužku, kteří ve sborníku *Spisovná čeština a jazyková kultura* konečně vytvořili základy, na nichž mohla být postavena moderní teorie spisovného jazyka. *Pravidla českého pravopisu*, která odpovídala skutečnému stavu českého spisovného jazyka, vyšla až v roce 1941 – původní *Pravidla* z let 1924, respektive 1913, skutečnému stavu neodpovídala.

Vliv na český jazyk měla pochopitelně také německá okupace, která naši zemi velmi zasáhla. Čeština v té době ustoupila z veřejného styku, ale naštěstí neutrpěla zásadnější škody. Do jazyka sice bylo protlačeno menší množství germanismů, brzy se však zcela přirozeně přestaly užívat. Toto kratší období nemělo na český spisovný jazyk tedy příliš velký vliv. Mnohem zásadnějších změn doznala čeština po roce 1945, respektive po nástupu komunistického režimu v roce 1948. V této době dochází k zařazení některých slov mezi historismy, jelikož buď zanikla jimi označovaná skutečnost, nebo

---

10 KOŘENSKÝ, Jan. *Komunikace a čeština*. Jinočany: H & H, 1992, s. 17. ISBN 80-85467-92-5.

11 DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009, s. 53. ISBN 978-80-246-1648-3.

12 KOMÁREK, Miroslav. *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, s. 52. ISBN 978-80-7294-591-7.

jich nebylo více potřeba – například slova jako *hejtman* či *starosta* můžeme zařadit k první skupině, slovo *korupce* již nemělo co označovat, jelikož k ní údajně nedocházelo. Naopak vznikla celá řada slov nových, takových, která označovala nově vzniklé skutečnosti jako *jednotné zemědělské družstvo*. Další skupina slov, která rozšířila naši slovní zásobu, byla slova přejatá z ruštiny, nebo alespoň z ruštiny určitým způsobem vycházela (*pětiletka*, *kulak*). I vlastní jména prošla změnami – například byly přejmenovávány ulice, náměstí, ale i celá města (Zlín → *Gottwaldov*). Ani v tomto období však neustala práce lingvistů – vyšla významná díla jako kupříkladu Trávníčkova *Mluvnice spisovné češtiny* a *Česká mluvnice* Bohuslava Havránka a Aloise Jedličky. K velké změně pak dochází po pádu komunistického režimu v Československu, neboť se naše hranice otevřely a začalo tak docházet k mnohem intenzivnějším stykům se zahraničím, což způsobilo přejímání slov z cizích jazyků, především pak z angličtiny, jejíž vliv na náš národní jazyk můžeme ve vysoké míře sledovat až do současnosti.¹³

2.3.2 Stratifikace a diferenciacie českého jazyka

Základním útvarem českého národního jazyka je spisovná čeština – právě ona je nositelkou národně reprezentativní funkce a všem příslušníkům národa slouží k dorozumívání „ve všech oblastech veřejné činnosti“.¹⁴ Spisovná čeština je prestižní jazykový útvar, který má jako jediný z útvarů národního jazyka kodifikovanou normu, to znamená, že „je zachycena ve slovnících (*lexikální norma*), v mluvnicích (*gramatická norma*), v pravidlech českého pravopisu (*pravopisná norma*) a v pravidlech české výslovnosti (*výslovnostní norma*). Kodifikace je během své platnosti statická“¹⁵ a měla by odpovídat skutečně používané normě. Kodifikační příručky můžeme rozdělit na deskriptivní (popisné), které nepředepisují, jak by měl být jazyk užíván, ale pouze zaznamenávají soudobou spisovnou normu. Druhým typem jsou příručky preskriptivní, jež „mají ambici předepisovat jazykové veřejnosti, jak s jazykem zacházet, regulovat jeho užívání“.¹⁶ V dnešní době jsou ve své podstatě preskriptivní jazykovou kodifikační příručkou pouze *Pravidla českého pravopisu*, schvalovaná Ministerstvem školství,

¹³ BLÁHA, Ondřej, Čeština za socialismu. In: KOMÁREK, Miroslav. *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012, s. 54–58. ISBN 978-80-7294-591-7.

¹⁴ HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká*. Praha: Fortuna, 1998, s. 5. ISBN 80-7168-555-0.

¹⁵ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 25. ISBN 80-85866-57-9.

¹⁶ PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ (eds.). *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014, s. 495. ISBN 978-80-200-2327-8.

mládeže a tělovýchovy, není to ovšem zakotveno v žádném zákoně, proto je jejich preskriptivní charakter dán spíše tradicí.¹⁷ Co se týče mluvnice, poslední kodifikační příručkou, která byla označována jako preskriptivní, byla *Česká mluvnice* Bohuslava Havránka a Aloise Jedličky. Po ní následující mluvnice jsou již řazeny mezi deskriptivní.¹⁸

Spisovná čeština není jednotný útvar národního jazyka, naopak je diferencovaná. Zahrnuje především neutrální slovní zásobu, která stojí v pozadí všech jazykových projevů, jež mluvčí vytvoří. Dále pak zahrnuje hovorové, knižní a archaické prostředky. Při užívání hovorové češtiny, tedy v mluvených komunikátech, většinou neužíváme knižních ani archaických výrazů, ale spíše se blížíme k hranici s nespisovnými prvky slovní zásoby.¹⁹ Spisovná čeština je jako standard společná celému národu, její podoba se nemění vlivem území ani sociální příslušnosti. Jinak je to u češtiny nespisovné (substandard), která je naopak „*diferencována územně i sociálně*“.²⁰ Do nespisovné češtiny řadíme obecnou češtinu, nářečí (dialekty), slang a argot. Dialekty jsou vymezeny regionálně a jsou mnohem více zachovány na Moravě a ve Slezsku než v Čechách. Na Moravě existují tři nářeční skupiny (jsou to ve své podstatě interdialekty, neboť „*obsahují řadu menších nářečí, která ovšem už některé své odlišnosti ztratila*“): nářečí slezská, nářečí moravskoslovenská a nářečí středomoravská. V Čechách je to nářečí severovýchodočeské, jihozápadočeské a středočeské. Právě poslední zmíněné se stalo podkladem pro obecnou češtinu.²¹ Jak bylo uvedeno výše, kodifikovanou podobu má pouze spisovná čeština. Nespisovné útvary mají však také svoji normu, i když není kodifikována. Norma je „*souhrn prostředků považovaných jejich nositeli za závazný*“²² a oproti kodifikaci je dynamická, jelikož se neustále vyvíjí. Sociálně jsou pak vymezeny tyto útvary – profesní mluva, slang a argot. Slang je soubor nespisovné slovní zásoby určité zájmové skupiny. Dříve sem byla řazena i mluva lidí vykonávajících stejné povolání, nyní je však tato skupina vyčleněna zvlášť jako profesní mluva. Argot je slovní zásoba lidí společensky izolovaných, kteří jsou nějakým způsobem vyřazeni ze společnosti – prostitutky, zločinci apod. Nejčastěji byl pak

---

¹⁷ PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ (eds.). *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014, s. 495. ISBN 978-80-200-2327-8.

¹⁸ PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ (eds.). *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014, s. 496. ISBN 978-80-200-2327-8.

¹⁹ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 25. ISBN 80-85866-57-9.

²⁰ Tamtéž, s. 25.

²¹ Tamtéž, s. 25.

²² Tamtéž, s. 25.

vytvořen za účelem utajení – tyto skupiny nechtěly, aby jim kdokoli, kdo k nim nepatří, rozuměl.²³

Zmiňme se stručně o problematice, což je jazyková situace, kdy je v běžné konverzaci používána jiná jazyková varianta než ta, která je kodifikována, vyučována a užívána v oficiálních mluvených projevech.²⁴ Spisovný jazyk je chápán v teorii diglosie právě jako vyšší varieta jazyka (je kodifikován), naopak obecná čeština jako nižší varieta (je používán v běžné komunikaci).²⁵ Diglosie je rozvíjena především u zahraničních lingvistů (například Ferguson, Micklesen, Neščimenko a další), z českých lingvistů se jí zabýval František Daneš, a to právě v reakci na Charlese Fergusona.

Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti, jak o tom hovoří i Jan Chloupek ve své monografii stejného názvu, se původně „*týkala realizačního rozdílu mezi psanou a mluvenou řečí*“²⁶ a zároveň také souvisela s oficiálností a neoficiálností. V dnešní době se ovšem tato situace proměnila – nespisovné útvary jazyka pronikají například do literatury, ale i další psané komunikáty, které jsou většinou spojeny s rozvojem technologií, dnes mohou být realizovány jazykem nespisovným. Rysy mluvenosti tak můžeme najít v SMS zprávách, e-mailech, internetových diskuzích, blozích apod., tedy právě i tam, kde je k vyjádření užívána čeština psaná.²⁷ To je důvodem, proč zavádí pojmy vyjadřování modelové a nemodelové. Podle něj je s nespisovnými jazykovými projevy spojeno „*vyjadřování nemodelové, živelné, týkající se každodenních běžných záležitostí, probíhající mezi mluvčími sobě rovnými, nabývající povahy do velké míry improvizované a závislé zpravidla na situačním kontextu*“.²⁸

---

²³ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 26–27. ISBN 80-85866-57-9.

²⁴ Originální znění Fergusonovy myšlenky: *Diglossia is a relatively stable language situation in which, in addition to the primary dialects of the language (which may include a standard or regional standards), there is a very divergent, highly codified (often grammatically more complex) superposed variety, the vehicle of a large and respected body of written literature, either of an earlier period or in another speech community, which is learned largely by formal education and is used for most written and formal spoken purposes but is not used by any section of the community for ordinary conversation.*

FERGUSON, Charles. *Diglossia*. *Word* 15, 1959, s. 336.

²⁵ ČMEJRKOVÁ, Světlá. Mluvenost a psanost a specifická jazyková situace češtiny. In: *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011, s. 43. ISBN 978-80-200-1970-7.

²⁶ CHLOUPEK, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986, s. 13.

²⁷ ČMEJRKOVÁ, Světlá. Mluvenost a psanost a specifická jazyková situace češtiny. In: *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011, s. 48. ISBN 978-80-200-1970-7.

²⁸ CHLOUPEK, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986, s. 15.

Ryze spisovné vyjadřování pak spojuje s modelovým vyjadřováním, které zahrnuje situace opačného charakteru. I J. Chloupek se okrajově dostává k problematice diglosie v češtině. Zmiňuje skutečnost, že užívání obecného jazyka v běžné komunikaci je typické právě pro češtinu, němčinu či slovinštinu, neobjevuje se ale například v ruštině a běloruštině (reaguje tak na myšlenky srbského lingvisty P. Iviće).²⁹

2.4 Slohotvorní činitelé

Komunikace, jinak také komunikační situace, je jako celek určována subjektivními (závisejícími na vlastnostech a charakteristikách účastníků komunikace) a objektivními faktory, jejichž výsledkem jsou různé typy komunikátu. O těchto faktorech, činitelích budeme hovořit v následující kapitole předkládané práce.

2.4.1 Objektivní slohotvorní činitelé

Objektivní slohotvorné faktory jsou objektivně existující činitelé, kteří na komunikaci působí vně autora. Nejsou tedy zakotveni přímo v osobě mluvčího, ale stojí mimo něj, působí na něj „zvnějšku“. Proto jsou také nazývány jako mimopersonální. Sám produktor se pak může zcela podřídit těmto činitelům a jeho komunikát pak bude odpovídat „vžitému komunikačnímu úzu“,³⁰ nebo komunikaci může pojmout osobitým způsobem a od úzu se odchýlit.

2.4.1.1 Funkce jazykového projevu

Každý komunikát nese alespoň jednu komunikační funkci, mnohem častější je však přítomnost více funkcí v jednom komunikátu. Jeho funkce je základním objektivním činitelem, protože ovlivňuje celý jazykový projev, a zároveň je spjata s cílem komunikátu. Vzhledem ke skutečnosti, že řeč vznikla za účelem dorozumívání mezi lidmi, je i primární funkcí všech jazykových projevů funkce dorozumívací. Tato funkce může být označována také jako informativní nebo sdělná, protože komunikát je „realizován s cílem přinést nějaké sdělení“.³¹ Sdělná funkce jako funkce základní může být v rámci komunikátu doplněna dalšími. Je to funkce odborně sdělná (souvisí se sděleními odborného charakteru), vzdělávací (cílem takového komunikátu je

---

²⁹ CHLOUPEK, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986, s. 17.

³⁰ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylotvorné faktory. In: Eva. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 78. ISBN 978-80-7106-961-4.

³¹ Tamtéž, s. 79.

obohacení posluchače o nové znalosti, informace), funkce esteticky sdělná, která se uplatňuje především v textech uměleckého charakteru, funkce direktivní (řídící) a další funkce. Samostatně zmiňme ještě funkci persvazivní, přesvědčovací, která slouží k formování vědomí adresátů, k jejich přesvědčování mluvčím o nejvhodnějších přístupech ke skutečnosti, jejím cílem je také získat čtenáře „*pro spolupráci a podporu předkládaných názorů*“.³² Tato funkce sdružuje do komplexního celku funkci přesvědčovací, získávací, ovlivňovací, uvědomovací apod.

Jednotlivé funkce mohou mít při realizaci textu různé zastoupení, celý komunikát je ale ovlivněn právě funkcemi, které se v něm realizují. Například popis situace v umělecké literatuře bude jiný než popis stejné skutečnosti v běžné promluvě (například mezi přáteli). Je tedy zřejmé, že funkce komunikátu znatelně ovlivňuje celý jazykový projev. Další příklady k porovnání lze nalézt například v publikaci *Současná stylistika*.³³

2.4.1.2 Ráz jazykového projevu

Na základě toho, jakého rázu daný komunikát je, můžeme projevy rozdělit na oficiální a neoficiální, popřípadě lze vydělit ještě přechodnou zónu projevů polooficiálních. Ráz komunikátu se tedy odvíjí od míry oficiálnosti, to znamená, že „*souvisí se soukromností a veřejností a je dán komunikační situací a celkovým charakterem objektivních okolností*“.³⁴

V případě oficiálních projevů se předpokládá větší dosah těchto projevů – ať už jde o větší počet posluchačů, nebo přenášení závažnějších informací. Pokud je komunikát společensky významný, projeví se to na volbě jazykových prostředků, na tom, zda si mluvčí projev připraví předem apod. Ráz slavnostních projevů se vyznačuje častým užíváním knižních prostředků a modelových vyjádření, zároveň se však snaží nepůsobit strojeně a stereotypně, proto bývají často voleny i prostředky jazykově aktualizované. Právě oficiální ráz slavnostních projevů je úzce spjat s jejich specifickou funkcí, zároveň však také s prostředím, v němž jsou realizovány, či charakterem posluchačů. Veřejné projevy jsou nejčastěji realizovány zástupcem některé instituce

---

³² JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010, s. 12. ISBN 978-80-7420-007-6.

³³ Tamtéž, s. 79–80.

³⁴ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylotvorné faktory. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 83. ISBN 978-80-7106-961-4.

(soudci, řečníci v mediálních debatách apod.) – můžeme o nich tedy říci, že mají nějaký „*institucionální rámeček*“.³⁵

Naopak u projevů neoficiálních, nejčastěji pak soukromých, se může ráz jazykového projevu zcela odlišovat. Běžná komunikace mezi blízkými pravděpodobně neponese žádné znaky oficiálnosti, naopak se bude vyznačovat spíše spontánností. Jedním z důvodů, proč tomu tak je, je možnost uvolněného chování mluvčího, jelikož mezi ním a adresátem existuje nějaký osobní vztah. Dalším znakem odlišnosti důvěrné komunikace může být improvizovanost, ale velmi silný je také „*vliv momentální komunikační situace*“.³⁶

2.4.1.3 Prostředí a čas realizace jazykového projevu

Prostředí soukromé a veřejné souvisí s rázem komunikátu, o tom jsme tedy podrobněji mluvili výše. Vliv prostřední na mluvčího je však odlišný i v případě známého, nebo naopak neznámého prostředí. Ve známém prostředí se bude mluvčí cítit lépe, a tudíž i jeho projev bude pravděpodobně působit přirozenějším dojmem, než kdyby stejný projev přednášel v prostředí, které nezná. Prostředí a jeho vliv na mluvčího a kvalitu komunikátu pak samozřejmě má i prostor jako takový – vybavení prostoru, akustika, případná ozvěna, osvětlení, teplota v prostoru. Souvisí také s počtem posluchačů, neboť větší množství adresátů může působit větší hluk apod. Co se týče posluchačů, je nutné také zmínit jejich (nebo jeho) vzdálenost od mluvčího, jelikož tato skutečnost závisí na míře oficiálnosti nebo intimity jednání. Tato důležitá okolnost se nazývá proxemika.

Dále nemůžeme nezmínit další okolnost, která značně ovlivňuje komunikaci – a tou je čas. Pokud má autor vymezený čas (a to se týká mluvených projevů), může jeho tempo být rychlejší než obvykle, aby stihl říci vše, co má na srdci, ale tím může utrpět samotný komunikát, neboť na obsah sdělení bude kladen větší důraz než na „*kulturu vyjadřování, včetně výrazného, zřetelného a kultivovaného přednesu*“.³⁷

---

³⁵ MÜLLEROVÁ, Olga. Mluvené projevy a komunikační situace. In: *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011, s. 70. ISBN 978-80-200-1970-7.

³⁶ Tamtéž, s. 67.

³⁷ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylotvorné faktory. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 83. ISBN 978-80-7106-961-4.

2.4.1.4 Charakter adresáta

Tento vliv na komunikát je některými jazykovědci řazen mezi objektivní činitele,³⁸ jinými naopak mezi subjektivní. S ohledem na objektivní existenci posluchače či posluchačů můžeme mluvit o tom, že objektivní vliv má skutečnost, zda se jedná o jednotlivce či skupinu posluchačů, dále pak také to, jestli je posluchač mluvčímu znám, či nikoliv. Právě v případě neznámého adresáta může mít autor „*před adresátem i určité psychické zábrany*“.³⁹ K neznámým adresátům bude mluvčí pravděpodobně hovořit oficiálnější stylem, naopak v komunikaci se známými osobami bude projev bezprostřednější. Styl komunikátu se bude lišit také s ohledem na přítomnost nebo nepřítomnost adresáta (protiklad přímé promluvy k obecnstvu, kde posluchače máme před sebou, a projevu v rozhlasovém vysílání, kde ve své podstatě nevíme, ke komu přesně mluvíme). V případě přítomnosti adresáta je také důležité užívání paralingválních a extralingválních prostředků, tzn. mluvčí musí dbát na přiměřenou a vhodnou mimiku, gestikulaci i zvukové prostředky.

V případě, že mluvčí má přednést oficiální či polooficiální projev před určitou skupinou lidí, je jeho výhodou, že do jisté míry ví (nebo může předpokládat), před jakým publikem bude vystupovat, a tomu by měl přizpůsobit svoji řeč. Jinou formu bude mít řeč před žáky základní školy, zcela jinou pak před odborníky ze stejného oboru. „*Každé publikum vyžaduje specifický způsob výkladu, výběr jazykových prostředků, míru ilustrací a příkladů, odlehčení v určitých pasážích atd.*“⁴⁰

Subjektivní vlastnosti adresáta, ale i vědomý přístup mluvčího k adresátům pak budeme řadit k subjektivním stylovým činitelům a podrobně je budeme dále popisovat v kapitole tomu určené.⁴¹

---

³⁸ Jako například Alois Jedlička v díle *Základy české stylistiky* z roku 1970.

JEDLIČKA, Alois. *Základy české stylistiky*. Praha: SPN, 1970, s. 10–15.

³⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylové faktory. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 84. ISBN 978-80-7106-961-4.

⁴⁰ DOHALSKÁ, Marie. Příprava, výstavba a výchovný aspekt mluvených projevů. In: *Mluvim, mluvíš, mluvíme: kapitoly z moderní rétoriky*. Praha: Horizont, 1985, s. 23.

⁴¹ Takový přístup zvolil také Jaroslav Hubáček v *Úvodu do stylistiky českého jazyka* z roku 1985.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Úvod do stylistiky českého jazyka*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1985, s. 11–15.

2.4.1.5 Míra připravenosti jazykového projevu

Výše byla řeč o veřejné a neveřejné komunikaci. S tím velice úzce souvisí problematika připravenosti komunikátu. U projevů veřejných ve velké většině mluvčí přichází již připraven, buď již s přesně stylizovaným projevem, nebo alespoň s osnovou své řeči. U neoficiálních projevů naopak nemáme téměř možnost setkat se s připravenými projevy, ty jsou v těchto případech zcela spontánní. Důsledkem této spontánnosti je pak „*nepromyšlený výběr výraziva, časté nemotivované opakování, přemíra zájmen a celková nepropracovanost syntaktické stránky promluv*“.⁴² Naopak u projevů připravených se pak setkáváme s propracovanými všemi stránkami jazyka – ať už to jsou složité syntaktické celky, absence nadbytečných zájmen, ale například také vhodnější výběr lexikálních jednotek, které se příliš neopakují. U připravených projevů se neseťkáváme ani s tzv. hezitačními zvuky, které mluvčí používá především k získání času na přemýšlení.

Připravenost a nepřipravenost také souvisí s formou projevů – často platí, že projevy připravené jsou psané, naopak projevy nepřipravené jsou nepsané. Není tomu ale tak vždy – například moderní doba a technologie přinesly velkou změnu – mnoho psaných projevů je nepřipravených. Jako příklad uveďme SMS zprávy, komentáře v internetových diskuzích apod.

2.4.1.6 Forma jazykového projevu

Na základě formy komunikátu můžeme rozlišit dva typy jazykových projevů – projevy mluvené a psané. Jak jsme již zmínili výše, mluvené projevy jsou ve velké většině nepřipravené, u psaných je to právě naopak. Forma komunikátu je tedy úzce spjata s připraveností mluvčího, s mírou oficiálnosti apod.

Nyní popíšeme podrobněji náležitosti mluvených jazykových projevů. Většinou jsou tyto komunikáty „*spontánní a jsou bezprostředně spjaty s konkrétní situací*“. Monolog může být střídán dialogem, repliky ani nemusí být řečeny celé – buď vlivem přerušení druhým mluvčím, neschopností v replice pokračovat či jednoduše přerušením myšlenkového toku a započetí repliky nové bez dokončení předchozí myšlenky. Mluvené projevy se od těch nemluvených velice liší přítomností paralingválních

---

⁴² MINÁŘOVÁ, Eva. Stylotvorné faktory. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 85–86. ISBN 978-80-7106-961-4.

a extralingválních prostředků. Mezi paralingvální prostředky řadíme intonaci, dynamiku projevu, zvolené tempo, sílu, výšku a barvu hlasu. Extralingvální prostředky pak zahrnují gestikulaci a mimiku, které „záměrně vyjadřují emocionální postoj mluvčího k obsahu komunikace a vztah k adresátovi“.⁴³ V souvislosti s mluvenými komunikáty považujeme ještě za vhodné zmínit pojem kultura mluveného jazyka. Máme tím na mysli nejen snahu o jejich vytríbenou úroveň, ale také jejich zdokonalování. Snaha o kultivování mluveného jazyka vyplývá hlavně ze skutečnosti, že právě on je pro člověka „hlavním prostředkem jeho realizace ve společnosti“.⁴⁴ Podle Jaroslava Hubáčka se právě tyto schopnosti dají zdokonalovat určitým „jazykovým výcvikem“.⁴⁵ Jazyková kultura mluveného jazyka je součástí obecné kultury spisovného jazyka. Tento pojem byl poprvé použit již v roce 1932 v rámci činnosti Pražského lingvistického kroužku, konkrétně Bohuslavem Havránkem, který řekl: „Kulturou spisovného jazyka rozumíme zde především vědomé teoretické pěstění spisovného jazyka, totiž snahu a práci vědy o jazyce, linguistiky, usilující o zdokonalení a prospěch spisovného jazyka.“⁴⁶ Každý člověk tedy může své řečnické umění zlepšovat a snažit se o jeho zdokonalování, což u jednotlivých mluvčích můžeme v průběhu času vysledovat, zároveň na vědeckých teoretických oporách jazyka pracují lingvisté.

Psané komunikáty nemají k dispozici typické paralingvální a extralingvální prostředky, proto je nahrazují jinými – například grafikou (osamostatnění replik, které chce autor zdůraznit), využitím různých barev, velikostí písma nebo fontů, podtržení apod.

Co se týče stylového zastoupení v psaných a mluvených komunikátech, do psané sféry spadají především texty stylu administrativního, uměleckého a odborného, mluvená sféra zahrnuje většinu projevů stylu prostě sdělovacího, řečnického a publicistického. Hranice samozřejmě není nijak pevně vymezena – při osobním administrativním styku vznikají komunikáty mluvené, při předčítání poezie naopak mluvená podoba uměleckého stylu. Z pohledu výrazových prostředků „jsou více zastoupeny prostředky hovorové nad knižními, s tendencí k nespisovnosti, v psaných je tomu naopak“.⁴⁷

---

⁴³ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylotvorné faktory. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 81. ISBN 978-80-7106-961-4.

⁴⁴ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 19.

⁴⁵ Tamtéž, s. 20.

⁴⁶ BRABCOVÁ, Radoslava. Jazyk a jazyková kultura. In: *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986, s. 11.

⁴⁷ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylotvorné faktory. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 81. ISBN 978-80-7106-961-4.

2.4.1.7 Téma jazykového projevu

Ačkoli ne všichni jazykovědci považují téma komunikátu za jeden z objektivních slohotvorných činitelů,⁴⁸ v této práci budeme vycházet z pojetí Marie Čechové, která tvrdí, že i téma má velký vliv na výstavbu celého textu. Právě jednotlivá témata vyžadují různý styl, ale i vhodně zvolené jazykové prostředky. Částečně pak můžeme na téma jako stylový činitel nahlížet i jako na činitel subjektivní, jelikož každý autor může dané téma pojmout jiným způsobem, ve svém projevu prokáže různou znalost tématu nebo jej ztvární určitým osobitým způsobem.

2.4.2 Subjektivní slohotvorní činitelé

Nejen objektivní faktory ovlivňují jednotlivé komunikáty. Vliv na jazykové projevy mají také další činitele, které „vycházejí z komunikujícího subjektu“⁴⁹ – jsou to tzv. subjektivní stylové faktory. Tyto činitele tedy závisejí na osobě mluvčího, jeho vlastnostech apod.

Vzhledem k tomu, že každý člověk se od ostatních nějakým způsobem liší, nebývá tatáž informace sdělována stejně, ale projevují se individuální rozdíly v těchto jazykových projevech způsobené mnoha jevy, o kterých budou pojednávat následující odstavce.

Již v rámci objektivních faktorů a podkapitoly „Charakter adresáta“ byla řeč o vlivu osoby adresáta na komunikát. Právě tento faktor lze částečně zařadit i do faktorů subjektivních, neboť vztah k adresátovi může zcela změnit ráz projevu (odměřenost, či naopak srdečnost projevu apod.). Komunikát je také ovlivňován věkem či obecně rozumovou vyspělostí autora, ale také jeho dosaženým vzděláním a všeobecným kulturním přehledem. Vzdělanější mluvčí vyprodukuje pravděpodobně kvalitnější projev po stránce jazykové, ale také obsahové, jeho schopnost kritického myšlení mu pomáhá v účinné argumentaci. S tím souvisí i schopnost abstrakce a logického myšlení, které rovněž ovlivňují konečnou podobu komunikátu. A právě vzdělanost mluvčího často souvisí i s dalším faktorem – schopností metajazykového myšlení a jeho jazyková uvědomělost. Ovládnutí kódu komunikace se rozvíjí s věkem a vzděláním autora a jeho zvládnutí se projevuje náležitým uplatňováním norem daného jazyka.

---

⁴⁸ Například Karel Hausenblas v díle *K základním pojmům jazykové stylistiky* z roku 1955 téma ke stylovým faktorům nepřirazuje.

⁴⁹ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylové faktory. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 87. ISBN 978-80-7106-961-4.

Nelze opomenout ani vliv sociálního prostředí a také autorova profesního zařazení. Předpokládá se totiž, že znalost určitých témat je v některých kruzích větší než v jiných (například historik bude mít vynikající znalosti o bitvě u Sodoměře, ale jeho znalost procesu jaderného štěpení bude pravděpodobně nízká).

Vliv má také charakter člověka, jeho povahové rysy, schopnost vyrovnat se se stresem (resilience) apod. Stranou však neustupují ani faktory momentální – momentální fyzický a psychický stav (únava, nemoc, stres apod.), „*stupeň připravenosti ke komunikaci a schopnost se vyjadřovat v dané situaci pohotově a bez zábran*“.⁵⁰ Do této skupiny spadá také emocionální založení mluvčího, což blízce souvisí se záměrem komunikace – pokud komunikant vstupuje do projevu například s rozhořčením, projeví se to zcela jistě v realizaci daného komunikátu.

Vliv všech uvedených faktorů vytváří individuální autorský styl každého mluvčího.

---

⁵⁰ MINÁŘOVÁ, Eva. Stylové faktory. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 88. ISBN 978-80-7106-961-4.

3 Rétorika, její dějiny a rétorický funkční styl

3.1 Co je rétorika?

Samotný pojem „rétorika“ vznikl z řeckého slova „rhésis“, což znamená „řeč“. Právě původ slova z řečtiny nám naznačuje, kde byly položeny základy péče o mluvený projev, kde vzniklo řečnictví i jeho teorie a kde vznikla „jedna z nejstarších společenskovedních disciplín“.⁵¹ Ve starověkém Řecku bylo řečnictví velice důležitou disciplínou – kupříkladu každý, kdo se chtěl obhájit před soudem, musel svoji řeč přednášet sám (i když mu ji předem sestavil odborník na soudní řeči) – a každý chtěl na soud pochopitelně zapůsobit.⁵² Rétorika tak stála na úrovni „královny věd“, již byla filosofie. Kromě soudních řečí se ve starověku vydělovaly ještě další dva typy mluvených projevů – řeči politické a slavnostní.⁵³

Ze slova „rhésis“ se také postupně vytvořil další pojem – „rhétor“, což ale neoznačovalo každého člověka, který veřejně vystoupil, ale „*mistra slova a také učitele řečnictví*“.⁵⁴ Učitelé řečnictví tak mohli vyučovat, „*jak působivě formulovat myšlenky a získávat tak posluchače na svou stranu*“.⁵⁵

V rétorice viděl významnou disciplínu i Hans-Georg Gadamer, který o ní mluví jako o základním faktoru jiných vědních oborů, protože pokud chce někdo někoho přesvědčit o svém projektu, myšlence, informovat jej o výsledcích, je nutné zvládnout umění rétoriky. Podle něj se tedy rétorika stává jakýmsi fundamentem každé praktické vědy.⁵⁶

---

⁵¹ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 9. ISBN 80-7067-685-X.

⁵² ŠMAJSOVÁ-BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. 210 s. ISBN 80-247-0868-X. S. 16.

⁵³ VITVAR, Václav. Mluvený projev v minulosti a současnosti. In: *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986, s. 7.

⁵⁴ ŠMAJSOVÁ-BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 16. ISBN 80-247-0868-X.

⁵⁵ KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981, s. 7.

⁵⁶ GADAMER, Hans-Georg: „*Všudypřítomnost rétoriky je neomezená. Teprve jejím prostřednictvím se věda stává společenským faktorem života. O její fundamentální funkci uvnitř sociálního života nemůže být pochyb. Veškerá věda, která se má stát praktickou, je na ni odkázána.*“

LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 9. ISBN 80-7067-685-X.

Dnes je rétorika pojímána jako „*nauka o řečnictví, o řečnickém umění, řečnická praxe*“,⁵⁷ ale také může být vnímána v negativním smyslu slova – rétoričnost – „*snaha o efekt, projev nabubřelý, strojený, obsahově prázdný, bezduchý*“.⁵⁸ Cílem rétoriky je formulace zásad, návodů k efektivní komunikaci, ale jejím úkolem je i analýza a popis různých řečových aktů.⁵⁹

3.2 Dějiny rétoriky

Jak bylo zmíněno výše, základy rétoriky byly položeny již v antickém Řecku. V roce 427 před naším letopočtem vzniká v Aténách první řečnická škola vůbec. Jejím zakladatelem byl Gorgias z Leontin, sicilský velvyslanec v Aténách, ve své době velice vážený řečník.⁶⁰ Umění řeči dále v Řecku rozvíjeli sofisté, filosofové 5. a 4. století před Kristem, kteří vystupovali jako učitelé a zaměřovali se především na výuku rétoriky. V té době se tak do popředí dostali tři řečníci, z nichž každý se zaměřoval na jinou oblast – „*Lýsias (autor soudních řečí), Isókrates (vynikal v řečnictví slavnostním) a Démosthénés (řečnictví politické)*“.⁶¹ Démosthénés je znám především pro své bojovné řeči namířené proti Filipu II. Makedonskému, tzv. filipiky. Tento název se v zobecněném významu přenesl až do současnosti – jsou tak označovány všechny bojovné řeči.⁶²

Skutečnost, že byla rétorika spjata s filosofií, potvrzuje také to, že o rozvoj řečnického umění se zasloužili významní řeční filosofové – Sokrates, Platon a Aristoteles. Právě poslední jmenovaný je autorem prvního systematického díla o rétorice, příznačně nazvaného *Rétorika*. Uvažuje o zásadách, které by měl splňovat řečnický projev, ale také přemýšlí o osobnosti řečníka jako takového.

---

⁵⁷ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 11. ISBN 80-7067-685-X.

⁵⁸ KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 17. ISBN 80-7261-072-4.

⁵⁹ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 11. ISBN 80-7067-685-X.

⁶⁰ KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981, s. 7.

⁶¹ VITVAR, Václav. Mluvený projev v minulosti a současnosti. In: *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986, s. 7.

⁶² KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 22. ISBN 80-7261-072-4.

Některé zásady, které jsou pro veřejný mluvený projev důležité a které právě Aristoteles stanovil, platí až do dnešní doby. Jsou to následující:

- a) Invence – je prvním krokem při genezi jazykového projevu. Dochází při ní ke shromažďování materiálů (dokumentů, faktů, důkazů, dat), na nichž bude založen projev.
- b) Organizace – v této fázi dochází k selekci informací. U shromážděného materiálu dochází k roztrídění na důležité a nedůležité. Z toho pak vychází vlastní logická struktura projevu.
- c) Styl – rétor si v tuto chvíli vybírá, v jakém stylu bude jeho projev. Tato problematika souvisí například s charakterem adresáta. O uvedeném faktoru bylo již psáno výše v kapitole o objektivních slohotvorných činitelích.
- d) Zapamatování – Aristoteles říká, že dobrý rétor musí mluvit „z hlavy“, nikdy svůj projev nemá předčítat. Pomůckou mu může být maximálně stručně sepsaná osnova projevu.
- e) Přednes – přednes je ve velké míře závislý na osobě řečníka, jeho schopnosti kvalitně artikulovat, správně vyslovovat. Závisí na barvě a síle jeho hlasu apod.⁶³

Jak bylo řečeno, Aristoteles se zabýval i osobou samotného řečníka. Měl na něj hned několik požadavků: považoval za důležité, aby to byl člověk s mravními zásadami (ethos), který bude mluvit pravdivě, dále musí být řečník schopen působit na city posluchačů a zároveň být sám přesvědčen o svých slovech (pathos). Posledním požadavkem pak je rozum a moudrost (logos).⁶⁴ Aristoteles se také domnívá, že „*vlastním oborem rétoriky není vědecké směřování k pravdě, ale praktická schopnost tomuto směřování napomáhat, vyhledávat pro něj důkazy a jeho výsledky přesvědčivě uplatňovat*“.⁶⁵

Na řecké vzory v řečnictví navázal druhý antický stát – starověký Řím. Vůbec nejvýznamnějším a nejnámějším představitelem římského řečnictví byl Marcus Tullius

---

⁶³ ŠMAJSOVÁ-BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 17. ISBN 80-247-0868-X.

⁶⁴ KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 25. ISBN 80-7261-072-4.

⁶⁵ KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981, s. 37-38.

Cicero,⁶⁶ který ve svém díle *O řečnickovi* hluboce uvažoval o řečnictví jako takovém, ale především se ve spise věnoval vlastnostem, jejichž nositelem by měl být každý dobrý rétor. V podstatě se snažil „ve svých spisech představit ideál dokonalého řečníka“.⁶⁷ Důležitá pro něj byla jazyková vybavenost (ve smyslu rozmanité slovní zásoby, kterou řečník dokáže správně a vhodně užívat), schopnost argumentovat, schopnost vystupovat jako mravní autorita, ale důraz kladl i na jeho všeobecné vzdělání řečníka. Pro Cicerona bylo řečnictví „vrcholnou formou lidských schopností“⁶⁸ a zároveň jeho ovládnutí považoval za klíčové při politické kariéře.⁶⁹ Cicero byl tedy nejen významným představitelem samotného řečnictví, ale také jedním z největších systematicků antické rétoriky.

Na Cicerona navázal další teoretik rétoriky – Marcus Fabius Quintilianus se svým dílem *Základy řečnictví*. Právě on byl vůbec prvním učitelem rétoriky, jenž byl placen státem. V *Základech řečnictví*, které mohou být považovány za nejobsáhlejší učebnici rétoriky, píše o vzdělávání budoucích řečníků, zabývá se i obsahem rétoriky (zde je rétorika definována jako „nauka o tom, jak dobře mluvit“⁷⁰), zabývá se problematikou technických otázek rétoriky (od sběru materiálu přes techniku přednesu až po obraz dokonalého řečníka).⁷¹ Základ, který položil Quintilianus ve svých poznámkách o rétorice, „jak se v záležitostech veřejných i soukromých vyjadřovat dobře a přesvědčivě, se stala základem evropského školství a vzdělanosti od řecké a latinské antiky až po novověk“.⁷² Rétorice se věnoval také přední římský historik Kornelius Tacitus. V jeho díle *Dialog o řečnících* je hlavním tématem spor řečnictví a poezie, mezi strohostí starých Římanů a květnatým projevem moderních římských řečníků. Působí v době, kdy již nebylo řečnictví tak významnou disciplínou jako za dob Ciceronových, ztratila na společenské prestiži. Na rozdíl od Quintiliana klade na první místo mravnost před výchovu. Neodmítá krásný sloh, považuje ale za důležité, aby tato

---

⁶⁶ Marcus Tullius Cicero: „Zdá se mi, že není nic krásnějšího nad umění lidí ve shromáždění upoutat, mysl jejich si naklonit a jejich rozhodnutí vést, kam člověk chce, a odvrátit je, od čeho chce.“ ŠMAJSOVÁ-BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 18. ISBN 80-247-0868-X.

⁶⁷ TOMAN, Jiří. *Jak dobře mluvit*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1981, s. 217.

⁶⁸ ŠMAJSOVÁ-BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 19. ISBN 80-247-0868-X.

⁶⁹ Tamtéž, s. 18–19.

⁷⁰ KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981, s. 61.

⁷¹ Tamtéž, s. 60–63.

⁷² KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2004, s. 7. ISBN 80-246-0898-7.

krása nebyla samoučelná. Projev má být jednoduše sestaven tak, aby byl slohově krásný, ale přesvědčivý, bez kudrlinek.⁷³

Ani ve středověku se rétorika nedostala mimo zájem vzdělavců. Naopak. Stala se jedním ze sedmera svobodných umění, jež měla své východisko právě v antických ideálech. Kromě rétoriky patřily k tomuto sedmeru ještě dialektika, gramatika, aritmetika, geometrie, astronomie a hudba. Rétorika ve středověku neměla pouze jeden okruh zájmu, naopak se soustředila na tři základní oblasti – ars poetici (týkala se psaní veršů), ars dictaminis (soustředila se na psaní úředních listin) a ars predicanti (zabývala se teorií kazatelství). Středověká rétorika byla stejně jako vzdělávání úzce spjata s církevním prostředím. S tím koresponduje i fakt, že významným představitelem středověké rétoriky je Aurelius Augustinus, který považuje umění řečnictví za nástroj při „boji za křesťanskou pravdu“.⁷⁴ Proto byla jeho pozornost zaměřena především na pravidla křesťanských kázání.⁷⁵

Velkou měrou vzrostl zájem o antické řečnictví v době renesance. Ne nadarmo je totiž považována za období, kdy se ideálem dokonalosti stává doba antiky. Holandský učenec Erasmus Rotterdamský vytvořil dílo s názvem *Ciceronián neboli o nejlepší způsobu vyjadřování*. Tzv. ciceronián nevznikl v té době jako jediný, ale vznikaly častěji, a to s cílem kultivovat soudobý latinský jazyk. Této charakteristice odpovídá i pojetí Erasmo, jelikož i on se snažil kultivovat tehdejší mluvené veřejné projevy, zároveň však usiloval také o povznesení formy psaných projevů a o „kultivaci veškerého vzájemného jednání mezi lidmi“.⁷⁶ Zabýval se podobně jako Aurelius Augustinus teorií kazatelství a sestavil příručku pro kazatele s názvem *Kazatel aneb o způsobu kázání*.⁷⁷

Jak již bylo řečeno, renesanční rétorika se rozvíjela téměř výhradně v kruzích církevních, oproti tomu v době novověku, kdy nastupují myšlenky reformační, nastává rozmach i moci světské. Střet mezi reformací a protireformací ovlivnil vývoj rétoriky. Ta se uchyluje ve sféře světské k projevům soudním a poradním, naopak v táboře protireformačním se téměř výlučně setkáváme s obhajobou z kazatelen. I reformační část společnosti se uchyluje k projevům, které měly povahu kázání. V obou táborech

---

⁷³ KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981, s. 69–71.

⁷⁴ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 20. ISBN 80-247-0868-X.

⁷⁵ Tamtéž, s. 20–21.

⁷⁶ KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 30. ISBN 80-7261-072-4.

⁷⁷ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 21. ISBN 80-247-0868-X.

se tak vyskytují žánry jako zprávy, napomenutí, výstrahy, modlitby, naříkání, rady apod., které dnes můžeme považovat za prvotní článek v cestě k moderní publicistice a její persvazivní funkci. Významným teoretikem reformačního kazatelství byl Philippus Melanchton, z jehož díla *Obecná místa teologických výkladů* později vyšel i Jan Amos Komenský. K jeho dalším teoretickým vhlédům do rétoriky patří *Tři knihy o rétorice* či *Chvála výmluvnosti*, kde zdůrazňuje význam antických autorů a zabývá se jak rétorikou, tak dialektikou.⁷⁸

Dalším významným teoretikem řečnictví je zcela jistě anglický filosof Francis Bacon Verulánský, který „aplikuje tradiční schéma rétoriky na svůj model gnozeologického postupu v humanistických vědách – rozeznává v něm čtyři vzájemně související druhy intelektuálních činností – invenci, usuzování, paměť a stylizaci“.⁷⁹ Ve svém díle *O důstojnosti a pokroku věd* říká, že rétorika je potřebná proto, že „vytváří koalici rozumu a obrazotvornosti“,⁸⁰ což mělo velký význam pro pronikání teoretické vědy do praxe (nebyla pro něj důležitá pouze logika s empirickými údaji, ale roli podle něj hrál také cit – bez něj neměl výklad smysl ani účinek).

3.3 Vývoj rétoriky v českých zemích

V předchozí kapitole bylo naznačeno, jakým způsobem se vyvíjela a jakými cestami procházela rétorika ve světě. Jak to ale s řečnictvím vypadalo na území našeho státu?

První česká rétorika (*Epistolare dictamen*) vyšla z rukou písaře a učitele Jindřicha z Isernie v posledních letech 13. století. Právě s jeho osobou je také spojen vznik rétorické školy v Praze, kde mimo jiné působil i Mikuláš Tibin. Mezi jeho nejvýznamnější díla o řečnictví patří *Viaticus dictandi a Sertum rhetorice*.⁸¹ V době vlády Karla IV., především v době vzniku pražské univerzity, dochází k většímu rozvoji rétoriky, jelikož její praktické užití se se vznikem univerzity rozšiřovalo. S univerzitním prostředím je také úzce spjato působení jejího rektora Mistra Jana Husa. Jeho kazatelskou činnost můžeme označit za velice významnou, vždyť jen dosah jeho působení je s ohledem na pozdější vývoj v našich zemích téměř neuvěřitelný. To nám

---

⁷⁸ KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981, s. 98–108.

⁷⁹ Tamtéž, 1981, s. 127.

⁸⁰ KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 30. ISBN 80-7261-072-4.

⁸¹ KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981, s. 85–86.

dokazuje, že to byl „řečník nad jiné skvělý a výmluvný“.⁸² Mimo jiné se zabýval také naukou o správné výslovnosti hlásek – ortofonií, může tak být považován za vůbec prvního českého ortofonika.⁸³

Rétorikou se zabýval také biskup Jednoty bratrské – Jan Blahoslav. Jeho dílo *Vady kazatelův* má „velký význam pro jazykovou kulturu mluvených projevů“.⁸⁴ Blahoslav zde rozebírá projev kněží při jejich kázáních a zaměřuje se, jak z názvu díla vyplývá, především na jejich nedbalost ve výslovnosti i gestikulaci.⁸⁵ Jan Amos Komenský, rovněž úzce spojený s Jednotou bratrskou, napsal v roce 1651 spis o rétorice – *Naučení o kazatelství*. I on se tedy věnuje především rétorice spojené s kazatelstvím. Komenský rozlišil čtyři zásady při kázání: hojnost (tou se snaží zdůraznit potřebu široké slovní zásoby kazatele a správné užívání slov), světlost (tím má Komenský na mysli srozumitelnost; zároveň také mluví o důležitosti závěrečného shrnutí), líbeznost (tam zařazuje jak obsah mluveného slova, tak i gesta, tón a barvu hlasu, použití překvapivých jazykových prostředků apod.) a mocnost („mluvit s přesvědčením, opravdově, zapojovat i jiné smysly posluchačů než pouze sluch“⁸⁶). Z myšlenek Komenského vychází i moderní rétorika.⁸⁷

Stranou ovšem nezůstali ani členové Tovaryšstva Ježíšova. Například Bohuslav Balbín si důležité postavení rétoriky velice dobře uvědomoval. Jeho díla *Otázky rétoriky (Quaesita oratoria)* z roku 1677 a *Krátký traktát o slohovém rozvádění řeči (Brevis tractatio de amplificatione oratoria)* se již vyznačují „větší střízlivostí, předjímající racionalismus obrozenecké doby“.⁸⁸

Období národního obrození, konkrétně činnost Josefa Jungmanna, přináší české rétorické škole první systematickou učebnici řečnictví. Významné je pak především druhé vydání tohoto díla z roku 1845, kde se Jungmann snaží o teoretické i praktické

---

⁸² KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 31. ISBN 80-7261-072-4.

⁸³ VITVAR, Václav. Mluvený projev v minulosti a současnosti. In: *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986, s. 7.

⁸⁴ Tamtéž, s. 7.

⁸⁵ KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 31–32. ISBN 80-7261-072-4.

⁸⁶ Tamtéž, s. 35.

⁸⁷ Tamtéž, s. 34–35.

⁸⁸ KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981, s. 116.

vymezení „aktivního řečového projevu, výmluvnosti, která se opírá o znalost jazyka, a zákonitosti stylu“.⁸⁹ Jungmann vyděluje čtyři základní fáze výmluvnosti:

- a) Vynalézání – Jungmann se věnuje myšlení jako takovému a projektuje zde svůj předpoklad, že jazyk a myšlení existují ve vzájemném těsném vztahu.
- b) Pořádání – zde se zabývá kompozicí a logickým řazením látky.
- c) Proslovení – zde se věnuje slohovému ztvárnění, zdůrazňuje přiměřené užití slov v závislosti na charakteru posluchačů a tématu.
- d) Přednášení – v této části speciálně vyděluje kapitolu o řečnickém vyjádření (kromě vyjádření prozaického a básnického), ve které klade důraz na „na úlohu řečníka“.⁹⁰ Za vůbec nejdůležitější vlastnosti rétora považuje znalost tématu, všeobecné vzdělání, morální kvality, znalost jazyka, hlasové a intonační schopnosti.⁹¹

Ve 20. století se v Československu věnovala pozornost rétorice především v rámci Pražské lingvistické školy. Ve středu tohoto zájmu stál Miloš Weingart a jeho studie *Zvuková kultura českého jazyka*, která vyšla ve sborníku *Spisovná čeština a jazyková kultura* v roce 1932. Tato studie položila základy „moderního studia zvukové složky řeči“.⁹² Významně se do diskuze o řečnickém projevu zapojili také Vilém Mathesius a Jozef Mistrík, kteří se podrobně věnovali lingvistickému rozboru řečnického projevu.

Moderní studia rétoriky se orientují různými směry, vychází mnoho příruček a monografií o rétorice jako takové, o technice řečových projevů, o správném vystupování apod. K velkému rozmachu zájmu o rétoriku nedošlo pouze u nás, ale všude ve světě. Proto i E. Lotko hovoří o „renesanci rétoriky“,⁹³ neboť od konce 19. století prodělala velice dynamický vývoj. Obecnou příčinou je rozvoj mluvené komunikace – ať už přímé (konkrétní setkávání lidí), či nepřímé (ta souvisí s rozvojem hromadných sdělovacích prostředků – rozhlasu, televizního vysílání a filmu).⁹⁴ Není cílem této práce veškerý vývoj zachytit a detailně popsat, proto uvádíme jen několik významných prací českých lingvistů. Jsou to: *Moderní rétorika* (Jaroslav Holman,

---

⁸⁹ KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981, s. 146.

⁹⁰ Tamtéž, s. 154.

⁹¹ Tamtéž, s. 144–154.

⁹² VITVAR, Václav. Mluvený projev v minulosti a současnosti. In: *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986, s. 8.

⁹³ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 9. ISBN 80-7067-685-X.

⁹⁴ Tamtéž, s. 9–10.

1978), *Rétorika v dějinách jazykové komunikace* (Jiří Kraus, 1981), *Jak mluvit a přednášet* (Jaroslav Hubáček, 1983), *Dynamika verbální komunikace. Mluvené slovo v teorii a praxi* (Marie Dohalská, 1991), *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba* (Olga Müllerová, 1994), *Proměny myšlení o řeči* (Jan Kořenský, 1998), *Kapitoly ze současné rétoriky* (Edvard Lotko, 1999), *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi* (Jaroslav Kohout, 2002), *Rétorika* (Božena Šmajsová Buchtová, 2006), *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí* (Světlá Čmejrková a Jana Hoffmannová, 2011).

3.4 Rétorický funkční styl

3.4.1 Teorie rétorického funkčního stylu

Funkční styl obecně můžeme definovat jako soubor „výrazových prostředků plnících jednu a tutéž konkrétní funkci nebo funkce přibližně stejné“,⁹⁵ zároveň ale pomíjíme subjektivní stylové faktory, což znamená, že styly jsou „objektivní, interindividuální, mimopersonální“,⁹⁶ nezávislé na autorovi. O objektivních a subjektivních stylových faktorech bylo podrobně pojednáváno již v kapitole „Slohovní činitele“ této práce. Každý funkční styl má svoji příslušnou stylovou vrstvu jazykových prostředků, což je „dílní soubor jazykových prostředků užívaných v projevech dané stylové oblasti jako specifických“.⁹⁷

Bohuslav Havránek je považován za „jednoho ze zakladatelů teorie funkční lingvistiky“.⁹⁸ Havránek rozlišuje tři základní funkce jazykových projevů a ke každému z nich také vytváří odpovídající soubor specifických jazykových prostředků, které označuje jako funkční jazyk. Jsou to tyto dvojice:

funkce komunikativní (prostě sdělovací)	funkční jazyk běžně dorozumivací, hovorový, konverzační
funkce prakticky a teoreticky odborná	funkční jazyk pracovní a vědecký
funkce estetická	funkční jazyk básnický ⁹⁹

⁹⁵ MINÁŘOVÁ, Eva, Teorie funkčních stylů. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 93. ISBN 978-80-7106-961-4.

⁹⁶ Tamtéž, s. 93.

⁹⁷ BRABCOVÁ, Radoslava. Stylová diferenciacie mluveného projevu. In: *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986, s. 17.

⁹⁸ KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2004, s. 113. ISBN 80-246-0898-7.

⁹⁹ Tamtéž, s. 113.

Do debaty o stylové diferenciaci se zapojil také František Trávníček, který vyděluje druhy jako novinářský, umělecký, společenský (konverzační), úřední a řečnický. Právě o zařazení řečnického (hovorového) stylu mezi funkční styly byla vedena rozsáhlá diskuze, jelikož styly byly vymezeny na základě spisovného jazyka, ale při realizaci mluvené komunikace dochází k pronikání nespisovných jazykových prvků.¹⁰⁰

Dnešní pojetí stylové diferenciacie českého jazyka vychází z debat, které započaly právě na přelomu 20. a 30. let 20. století v rámci Pražského lingvistického kroužku a podrobně byly rozvíjeny na konferenci v Liblicích v roce 1954. Ze všech uskutečněných diskuzí jasně vyplynulo, že vytvoření vyčerpávajícího výčtu stylů v češtině není možné. Mezi základní můžeme zařadit styl prostě sdělovací, odborný, administrativní, publicistický, řečnický, styl uměleckých textů, ale u různých lingvistů se můžeme setkat s odlišným pojetím. Například se může vydělovat ještě styl esejistický, učební, konverzační, epistolární (zabývá se jazykem dopisů) a mnoho dalších.¹⁰¹ My se nyní již zaměříme na samotný řečnický (rétorický) styl.

Jak bylo uvedeno výše, prvním, kdo vyděluje řečnický funkční styl, je František Trávníček. Jiří Kraus zmiňuje, že ač je rétorika jako taková disciplínou bohatě rozvíjenou a propracovanou, rétorickému funkčnímu stylu se takové pozornosti nedostalo, a to dokonce ani v rámci Pražského lingvistického kroužku. V úvodu svého článku pak Kraus popisuje vlivy, které měly za následek právě toto neprobádání. Hovoří hlavně o tom, že mělo „*spíše příčiny historické a obecně kulturní než jazykovědné*“.¹⁰² Vliv měl prý Šalda, který často ztotožňoval rétoriku s negativně pojímanou rétoričností, ale také Jungmannova *Slovesnost*, kde autor „*vyzdvihuje slohové vlastnosti obecné na úkor vyjadřování originálního*“.¹⁰³

---

¹⁰⁰ MINÁŘOVÁ, Eva. Teorie funkčních stylů. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 95. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 96.

¹⁰² KRAUS, Jiří. Proměny řečnického stylu v češtině. In: *Slovo a slovesnost*. 1992, 53(1), 1. ISSN 0037-7031.

¹⁰³ Tamtéž, s. 1.

Právě Jiří Kraus se problematikou řečnického stylu zaobíral nejpodrobněji a byl si vědom složitosti řešení, proto jich navrhl hned několik (tato řešení jsou publikována v článku *Proměny řečnického stylu v češtině* z roku 1992):¹⁰⁴

- a) Podle Krause existuje velice úzký vztah mezi řečnickými a nezpravodajskými publicistickými projevy, který vyplývá z toho, že řečnický styl se vyskytuje u všech textů (realizovaných řečí i písmem) majících za cíl ovlivnění čtenáře, jsou tedy nositeli persvazivní funkce.
- b) Řečnický styl lze také v jiném pojetí chápat jako souhrn všech působících objektivních stylových činitelů (především mluvenosti, monologičnosti, připravenosti apod.). Monologičnost je ale jev mnohovýznamný, jelikož už od dob antiky se zdůrazňuje potřeba monolog nějakým způsobem narušovat, dodávat mu prvky dialogu (jako příklad lze uvést používání řečnických otázek, uvádění argumentů, oslovování posluchačů).
- c) Řečnický styl také můžeme vymezit jako soubor určitých rétorických žánrů. Jejich klasifikace se mění, během historického vývoje k původní trojici (řeči soudní, poradní a oslavné) přibývaly žánry další.
- d) Rétorický styl může být vymezen také z hlediska interně jazykového – závisí na výskytu obrazných rétorických prostředků v textu.
- e) Posledním způsobem vymezení řečnického stylu je cesta od empirického rozboru „*individuálního stylu osobností, které oblast veřejných projevů i nároky a očekávání publika významně ovlivňují*“.¹⁰⁵

O možné vymezení řečnického funkčního stylu se pokusil také Edvard Lotko a definuje jej jako „*specifický a jednotný princip výstavby řečnických projevů, který je založen na výběru a uspořádání jak jazykových proměnných (stylistických variant), tak s nimi spjatých neverbálních prostředků*“.¹⁰⁶ Je tedy jasné, že podle něj netvoří řečnický projev pouze samotné mluvené slovo, utvořené na základě určitého jazykového stylového modelu, ale také prostředky paralingvální a extralingvální.

---

¹⁰⁴ KRAUS, Jiří. Proměny řečnického stylu v češtině. In: *Slovo a slovesnost*. 1992, 53(1), 1, s. 1–9. ISSN 0037-7031.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 1.

¹⁰⁶ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 20. ISBN 80-7067-685-X.

Lotko charakterizoval také vlastnosti řečnického stylu tak, jak jsou chápány dnes:

- a) Mluvenost – dnešní funkční lingvistika nezařazuje do řečnického stylu texty psané, výjimkou jsou texty určené k předčítání (stále více roste potřeba opory v psaném textu).
- b) Veřejnost – nejčastěji jde při řečnickém projevu o komunikanty různých typů (většinou se setkáváme s jednotlivcem, který hovoří ke kolektivu), ale nemůžeme mluvit o čisté monologičnosti, jelikož se objevují náznaky fiktivního dialogu (viz Krausovo pojetí).
- c) Spisovnost – právě s veřejností projevů souvisí i jeho realizace mluvenou podobou spisovného jazyka; Lotko zmiňuje i skutečnost, že pro české prostředí je typické kladení důrazu na pravopis, ale úroveň ortoepie ustupuje do pozadí a „není náležitě doceňována“.¹⁰⁷
- d) Adresnost – adresnost souvisí s důležitým aspektem – přizpůsobit mluvený projev charakteru adresáta.
- e) Sugestivnost – vyplývá z funkce řečnického projevu, která je nejen informativní, ale také persvazivní; důležité je využívání „*stylisticky příznakových jazykových prostředků zvaných řečnické figury a tropy*“.¹⁰⁸ V řečnickém projevu by tedy cílem mluvčího mělo být působení na člověka takovým způsobem, aby ovlivnil jeho názory, chování a podobně.¹⁰⁹ Právě působení na posluchače vidí i autorky *současné stylistiky* jako „*konstituující faktor veřejného mluveného projevu*“,¹¹⁰ působení přesvědčovací (persvazivní) funkce vidí v řečnických projevech jako nesporné, neboť ohlas tohoto působení je bezprostřední.¹¹¹

---

¹⁰⁷ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 22. ISBN 80-7067-685-X.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 23.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 20–25.

¹¹⁰ KRČMOVÁ, Marie. Působení na posluchače jako konstituující faktor veřejného mluveného projevu. Funkční styl rétorický. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 284. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹¹¹ Tamtéž, s. 284–285.

3.4.2 Členění řečnického projevu

3.4.2.1 Horizontální členění řečnického projevu

Úvodní část obsahuje oslovení posluchačů, získání jejich pozornosti či „*povzbuzení zájmu o téma*“.¹¹² Stejně jako část závěrečná se zaměřuje přímo na posluchače a je formalizovaná. Vyznačuje začátek projevu, ale také „*pomáhá řečníkovi překonat počáteční rozpaky*“.¹¹³ V závěrečné části se můžeme běžně setkat například s poděkováním posluchačům za pozornost či přítomnost vůbec. Nejdůležitější částí je část střední, jež obsahuje vlastní sdělení projevu. U některých psaných projevů se v rámci horizontálního členění setkáváme s titulkem, u mluvených projevů to však není obvyklé.¹¹⁴

3.4.2.2 Vertikální členění řečnického projevu

Informace v řečnických projevech musí být dobře hierarchizovány, jinak by hrozilo, že posluchač nerozezná důležitá fakta od nedůležitých, doplňujících, podružných. Je několik způsobů, jichž může mluvčí užívat, aby zdůraznil podstatná fakta. Prvním způsobem je větší prostor, který mluvčí věnuje problematice, na niž klade důraz – při uvádění příkladů apod. posluchač pochopí, že daný fakt je důležitý. Dalším způsobem ke zdůraznění jsou prostředky zvukové – „*zpomalení tempa, výraznější artikulace, mírné zesílení hlasu (křik ale vhodný není, posluchač jej může chápat jako agresi)*“.¹¹⁵ Dále může mluvčí využít určitých jazykových prostředků – v agitačních promluvách se mohou vyskytnout hovorové či nespisovné výrazy, které přilákají pozornost posluchačů, mohou se objevit obrazná pojmenování (tam ale musí mluvčí dbát na jejich snadné pochopení).

---

¹¹² KRČMOVÁ, Marie. Působení na posluchače jako konstituující faktor veřejného mluveného projevu. Funkční styl rétorický. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 290. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹¹³ Tamtéž, s. 290.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 290.

¹¹⁵ KRČMOVÁ, Marie. Působení na posluchače jako konstituující faktor veřejného mluveného projevu. Funkční styl rétorický. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 291. ISBN 978-80-7106-961-4.

Časté je také využívání figur – synonymních opakování, výčtů apod. Podobně působí také názorná přirovnání. K zaujetí posluchačů může mluvčí užít také optických signálů – gestikulace, mimika, pohledy do očí a „*plně se využívá také posturika (postoj a pohyb řečníka) a proxemika (vzdálenost mezi řečníkem a posluchači)*“.¹¹⁶ Nakonec ještě doplňme, že u odborných projevů bývá pravidlem obrazový doprovod (powerpointové prezentace, různá schémata a tabulky apod.).¹¹⁷

3.4.3 Žánry rétorického funkčního stylu

Jak jsme již naznačili v kapitole o dějinách rétoriky, ve starověku se řečnické projevy dělily na řeči soudní (judiciální, „*vyslovující se k otázkám dobra a zla*“¹¹⁸), politické/poradní (deliberativní, „*vyslovující se k otázkám obecného prospěchu*“¹¹⁹) a řeči slavnostní (epideiktické). Autorem této klasifikace byl antický filosof Aristoteles. V současné fázi vývoje rétoriky považuje E. Lotko za funkční následující třídění žánrů:

- a) Agitační žánry, do kterých spadají svojí povahou politické i soudní řeči.
- b) Příležitostné žánry, do nichž řadíme veškeré slavnostní i smuteční projevy.
- c) Naučné žánry, k nimž patří například přednášky, referáty, polemiky apod.
- d) Náboženské žánry, kam můžeme zařadit duchovní řeči (kázání, homilie).¹²⁰

Všechny řečnické žánry mají jeden hlavní společný znak – je jím snaha autora „*určitým způsobem zasáhnout adresáta, vnutit mu své názory a své přesvědčení*“.¹²¹ Z toho vyplývá skutečnost, že každý projev je značně ovlivňován komunikační situací a prostředím, ve kterém je realizováno, ale především, „*psychickým stavem řečníka a posluchače*“.¹²²

---

¹¹⁶ KRČMOVÁ, Marie. Působení na posluchače jako konstituující faktor veřejného mluveného projevu. Funkční styl rétorický. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 291. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 290–291.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 292.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 292.

¹²⁰ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 25. ISBN 80-7067-685-X.

¹²¹ Tamtéž, s. 25

¹²² Tamtéž, s. 25.

3.4.3.1 Žánry agitační

Politické projevy mají silnou persvazivní funkci, snaží se tedy o ovlivnění posluchačova myšlení a jeho názorů. Většinou jsou to projevy, kde se „*promyšleně střídají místa myšlenkově náročnější s úseky posilujícími sounáležitost s posluchači*“.¹²³ Důležitou součástí agitačních politických projevů je promyšlená a logická argumentace a předkládání kladů a záporů určité politiky. V politických projevech se také většinou setkáváme s takzvanou trichotomickou kompozicí (úvod, jádro, závěr). Kompozice vět je poměrně složitá, jelikož text je odstupňován tak, aby bylo jasně zřetelné, které myšlenky jsou pro mluvčího fundamentální, které naopak patří spíše k okrajovým.¹²⁴ Kritiky politických projevů hovoří o formování dvou světů – řečnickova světa vlastních pozitivních hodnot a proti němu stojícího obrazu (často fiktivního) protivníka, jenž je v zásadě negativní.¹²⁵ Vzhledem k tomu, že takové projevy musí zaujmout posluchače a diváky, časté je užití názorných prostředků. Významné je také využívání neverbálních projevů, zvukové modulace řeči nebo slovní zásoby mimo spisovnou vrstvu jazyka – většinou s cílem přiblížit se adresátům.

Druhou skupinou projevů, které spadají do sféry agitačních, jsou řeči soudní. Způsob, jakým jsou tyto projevy formovány, je značně závislý na soudním řádu dané země. Spadají sem především řeči obhájců a žalobců, jež se liší hlavně v pohledu, z jakého na daný problém nazírají. V dnešní době a v našem kulturním prostoru je soudní řeč většinou „*aktem věcným a expresivita je v ní potlačena*“,¹²⁶ klade se důraz na faktické údaje. Výjimkou může být řeč obhájce, která „*zpravidla zahrnuje i prostředky citové, apelové a sugestivní*“.¹²⁷

---

¹²³ KRČMOVÁ, Marie. Působení na posluchače jako konstituující faktor veřejného mluveného projevu. Funkční styl rétorický. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 292. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹²⁴ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 26. ISBN 80-7067-685-X.

¹²⁵ KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2004, s. 124. ISBN 80-246-0898-7.

¹²⁶ KRČMOVÁ, Marie. Působení na posluchače jako konstituující faktor veřejného mluveného projevu. Funkční styl rétorický. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 292. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹²⁷ KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2004, s. 125. ISBN 80-246-0898-7.

3.4.3.2 Žánry příležitostné

Tato skupina je tvořena velice různorodým spektrem řečí. Spadají sem slavnostní řeči (blahopřejné, jubilejní, oslavné, svatební, promoční, přípitky apod.), ale také smuteční projevy (pohřební, vzpomínkové apod.). Tyto řeči mají spíše charakter formální (jejich získávací funkce ustupuje do pozadí), někdy jsou „*pro společenský průběh události nezbytné*“.¹²⁸ V slavnostních řečech jsou vhodná i „*nevšední slova a průpovědi, vzletnější tón řeči*“,¹²⁹ mohou se v nich vyskytovat také přísloví, citáty apod. Delších citací veršů by pak měli využívat jen ti rétoři, kteří „*jsou schopni autorův umělecký záměr vyjádřit dostatečně působivě*“.¹³⁰ Pro některé slavnostní projevy je také funkční zařazení humorných pasáží. Co se týče smutečních projevů, jejich příprava je velice náročná, proto existují profesionální řečníci, zaměřující se právě na projevy na pohřbech apod.

Slavnostní i smuteční projevy bývají obvykle zahájeny oslovením posluchačů, jehož charakter by měl vyplynout ze vztahu mezi mluvčím a posluchači, ale také z jejich společenského postavení.¹³¹ Oběma skupinám projevů je také společné, že řečník by se měl vyhýbat šablonovitosti a strojenosti, tyto projevy jsou ovšem často založené na určitých modelech, jež jsou (vždy ale jen do určité míry) naplňovány. Tyto textové vzorce jsou ustálené společenskou praxí.¹³²

3.4.3.3 Žánry naučné

Do naučných žánrů řadíme tyto formy: referát, koreferát, přednášku, ale také diskuzní příspěvek či polemiku a další. Velmi často jde o projevy předem připravené, které jsou na místě pouze realizovány zvukovou formou,¹³³ nebo je připravena alespoň osnova, která se stává oporou mluvčího. Česká věda je založena na tzv. teutonském intelektuálním stylu, který „*se vyznačuje syntaktickou složitostí, velkým počtem nominalizací, neosobními konstrukcemi, pasivním vyjadřováním a množstvím modálních*

¹²⁸ KRČMOVÁ, Marie. Působení na posluchače jako konstituující faktor veřejného mluveného projevu. Funkční styl rétorický. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 293. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹²⁹ ŠMAJSOVÁ-BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 87. ISBN 80-247-0868-X.

¹³⁰ HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina. Základní útvary řečnických projevů. In: *Mluví, mluvíš, mluvíme: kapitoly z moderní rétoriky*. Praha: Horizont, 1985, s. 58.

¹³¹ KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2004, s. 126. ISBN 80-246-0898-7.

¹³² KRČMOVÁ, Marie. Působení na posluchače jako konstituující faktor veřejného mluveného projevu. Funkční styl rétorický. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 293. ISBN 978-80-7106-961-4.

¹³³ Tamtéž, s. 293.

výrazů“,¹³⁴ čímž se značně odlišujeme od odborných projevů v anglosaském kulturním prostoru. V projevech tohoto typu se vždy setkáme s oborovou terminologií, která se může v závislosti na charakteru posluchače vyskytovat ve zvýšené, či snížené míře.

Nejčastějšími žánry jsou přednášky a referáty. Přednáška může být dvojího typu a jejich rozlišení vzniká na základě charakteru auditoria – přednáška pro skupinu odborníků (odborná přednáška) nebo přednáška pro laickou veřejnost (popularizační přednáška).¹³⁵ Ať už se ale jedná o jakékoli auditorium, při přednášce jsou kladeny na posluchače velké nároky – „na jejich soustředěnost a myšlenkovou spolupráci s přednášejícím“. ¹³⁶ Přednáška bývá většinou z velké části přednesena z paměti, což vede k těsnějšímu kontaktu s posluchači. Naopak referát se vyznačuje větší věcností, proto se u něj předpokládá větší opora o psanou předlohu.¹³⁷ Referát často informuje odborníky daného oboru o výsledcích výzkumu, je „promyšleně uspořádanou zprávou o řešení určitého problému“. ¹³⁸ U přednášky i referátu je velice důležitá logická kompozice textu, přehlednost a oddělování jednotlivých částí textu tak, aby se posluchač v tématu mohl snadno zorientovat. Referát může být doplněn koreferátem, ve kterém je uplatněn pouze dílčí pohled na danou problematiku, zaměřuje se pouze na jeden dílčí jev nebo se na téma dívá jinou optikou.¹³⁹

3.4.3.4 Žánry náboženské/církevní

Základními žánry jsou v tomto případě kázání a homilie. Kázání vychází z mravoučného námětu, jeho „sugestivní forma působí na posluchače a ovlivňuje je“. ¹⁴⁰ Kázání se obrací k obecnějším etickým tématům, k osobnostem světců či významným církevním mezníkům.¹⁴¹

---

¹³⁴ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 27. ISBN 80-7067-685-X.

¹³⁵ KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2004, s. 121. ISBN 80-246-0898-7.

¹³⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 47.

¹³⁷ KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2004, s. 122. ISBN 80-246-0898-7.

¹³⁸ Tamtéž, s. 122.

¹³⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 47.

¹⁴⁰ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 29. ISBN 80-7067-685-X.

¹⁴¹ KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2004, s. 125. ISBN 80-246-0898-7.

Homilie (z řeckého homilia = přesvědčování, rozmluva) je výklad textu, který byl předčítán při mši (v křesťanských církvích jsou to texty z Písma).¹⁴² Dříve byly kázání i homiletika projevy mluvené podoby vysokého stylu, v dnešní době „*v nich vzrůstá komunikativnost a tradiční modely ustupují stylizované bezprostřednosti ve vyjádření*“.¹⁴³

---

¹⁴² LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 29. ISBN 80-7067-685-X.

¹⁴³ KRČMOVÁ, Marie. Působení na posluchače jako konstituující faktor veřejného mluveného projevu. Funkční styl rétorický. In: *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, s. 292. ISBN 978-80-7106-961-4.

4 Technika mluveného projevu

Kvalita mluveného projevu se neodvívá pouze od jeho obsahové stránky, od slohového zpracování apod., ale důležité je i zvládnutí techniky řeči. Toto umění se učíme již od svého nejranějšího dětství a rozumíme jím „*uvědomělé a správné ovládnutí těch orgánů, které se na tvoření řeči podílejí*“.¹⁴⁴ Vývoj řeči končí přibližně okolo sedmého roku života, ve čtrnácti letech věku je pak řeč již zcela fixována.¹⁴⁵ Řeč vzniká činností mluvidel, což jsou mluvní orgány jako například jazyk, zuby, patro, rty, které mají primárně jinou funkci (např. zuby slouží k rozmělnění potravy), ale právě mluvní funkci vykonávají jako svoji funkci sekundární.¹⁴⁶ Mluvní orgány můžeme rozdělit na ústrojí dechové, hlasové a artikulační.

Při realizaci mluvených projevů je také velice důležitá opora v českém spisovném jazyce, s tím souvisí i potřeba klást důraz na to, aby byla dodržována pravidla spisovné výslovnosti. Touto problematikou se zabývá ortoepie, kterou můžeme považovat za soubor norem, jimiž se „*řídí zvuková podoba mluvených spisovných projevů*“.¹⁴⁷ Do ortoepie spadá ortofonie, jež se věnuje zásadám správného tvoření hlásek.¹⁴⁸ V rámci stanovování normy spisovné výslovnosti je nutností vycházet z reálně užívané podoby výslovnosti a v rámci normy tuto užívanou podobu ustálit.¹⁴⁹

4.1 Respirace

Respirační (dechové) ústrojí „*slouží k vytváření výdechového proudu*“,¹⁵⁰ který umožňuje řeči vůbec vzniknout. Hlavní roli v rámci dechové složky řeči hrají plíce, které se nacházejí v dutině hrudní ohraničené hrudním košem a bránicí. Právě bránice a mezižeberní svalstvo se při nádechu a výdechu pohybují – při nádechu bránice klesá dolů do dutiny břišní a rozšiřuje tak prostor dutiny hrudní, mezižeberní svaly při nádechu umožňují pohyb žeber směrem ven, a i tím dochází k rozšíření prostoru

---

¹⁴⁴ HŮRKOVÁ–NOVOTNÁ, Jiřina. Technika mluveného projevu. In: *Mluvim, mluviš, mluvíme: kapitoly z moderní rétoriky*. Praha: Horizont, 1985, s. 70.

¹⁴⁵ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 24. ISBN 80-247-0868-X.

¹⁴⁶ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 70–71.

¹⁴⁷ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 39. ISBN 80-85866-57-9.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 39–40.

¹⁴⁹ JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 34. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁵⁰ HŮRKOVÁ–NOVOTNÁ, Jiřina. *Výchova hlasu a řeči*. In: *Mluvený projev a přednes*. Praha: SPN, 1985, s. 15.

hrudního koše. Při výdechu jsou pohyby těchto svalů opačné.¹⁵¹ V souvislosti s mluveným projevem můžeme rozlišit tři typy dýchání – hrudní (kostální, žeberní), bránicové (abdominální, břišní) a smíšené (kostoabdominální), z nichž právě posledně jmenované je pro mluvený projev nejvýhodnější.¹⁵² Abychom dosáhli co nejlepšího mluveného projevu, musíme dbát na správné dýchání – především na skutečnost, abychom ho vědomě řídili a nedýchali pouze tak, jak to potřebujeme z hlediska fyziologie.¹⁵³ Tuto dovednost můžeme zlepšovat různými dechovými cvičeními, díky nimž lze dosáhnout plného podřízení pauzy potřebné k nadechnutí (fyziologické) mluvně funkčním (logickým) pauzám.¹⁵⁴ Dýchání má tři fáze – vdech, výdech a pauzu. Výdechový proud je v češtině využíván k tvorbě řeči, „*je potřebné se s výdechovým proudem naučit dobře hospodařit*“.¹⁵⁵ Během mluvního aktu bychom neměli vyčerpávat dech úplně (tzn. čekat, až nám dojde i tzv. rezervní dech), ale měli bychom zásobu dechu doplňovat pravidelně takzvanými přídechy, které bychom také měli správně zařazovat „*do řečově logické pauzy*“,¹⁵⁶ jelikož posluchači i pauzu určenou k přídechu vnímají jako významovou.¹⁵⁷

4.2 Fonace

Využitím dechového ústrojí vzniká, jak již bylo řečeno, výdechový proud, který se právě ve fonačním (hlasovém) ústrojí promění na hlas. Fonační ústrojí je uloženo v hrtanu (soustava chrupavek v přední části krku, která chrání hlasivky před poškozením zvenčí). Hlasivky pak můžeme charakterizovat jako „*dva pružné a pohyblivé vazy*“,¹⁵⁸ mezi nimiž se nachází hlasová štěrbina, v té dochází k fonaci.¹⁵⁹ Na hlasivkách vzniká primární tón, který se na skutečný lidský hlas mění až v nadhrtanových (horní část dutiny hrtanové, hltan, dutina nosní a ústní, dutiny hlavové) a podhrtanových dutinách (dutina prsní), v nichž dochází k rezonanci.¹⁶⁰

---

¹⁵¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 73–74.

¹⁵² BRABCOVÁ, Radoslava, Nácvik spisovné výslovnosti. In: *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986, s. 44.

¹⁵³ HÁLA, Bohuslav. *Technika mluveného projevu s hlediska fonetiky*. Praha: SPN, 1958, s. 21.

¹⁵⁴ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 74–75.

¹⁵⁵ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 26. ISBN 80-247-0868-X.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 26.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 26:

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 28.

¹⁵⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 75–76.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 77.

Primární tón má určitou výšku, sílu, barvu.¹⁶¹ Výška hlasu je ovlivněna rychlostí, jakou hlasivky kmitají, ale také délkou hlasivkových vazů, která se liší u mužů a u žen (ženy mají hlasivky kratší, tudíž disponují vyššími hlasy, u mužů je to naopak). Síla hlasu závisí na amplitudě hlasivek, na síle a intenzitě výdechového proudu.¹⁶² Barva hlasu, ténbr, je ovlivněna anatomii hlasového ústrojí, věkem mluvčího, ale také pohlavím a prostředím, kde člověk žije. To je důvodem, proč je barva hlasu podobná například u členů jedné rodiny.¹⁶³

Důležitý je pro kvalitu mluveného projevu také tzv. hlasový začátek, což je „*způsob, jakým začínáme znění hlasu*“.¹⁶⁴ Dle jeho povahy můžeme rozlišit tři druhy hlasových nasazení – tvrdé, měkké a dyšné. Při tvrdém začátku dochází k prudkému rozražení hlasivek výdechovým proudem (vzniká tzv. „*hlasivkový ráz*“¹⁶⁵), tento způsob je pro kvalitu hlasu nežádoucí. Naopak měkký (jemný) hlasový začátek je k hlasu šetrný, výdechový proud nenaráží do hlasivek příliš prudce, ale nejprve bez odporu prochází hlasovou šterbinou, k rozkmitání hlasivek dochází postupně. Dyšný začátek je svým průběhem velmi podobný měkkému začátku, ale při jeho aplikaci dochází nejprve k dechovému šelestu a až postupně přechází na požadovaný zvuk. Tento způsob nasazení je nepříjemný především pro posluchače, jelikož může docházet k nesrozumitelnosti sdělení.¹⁶⁶ Dechový šelest je způsoben skutečností, že „*svalová činnost je povolena*“.¹⁶⁷

4.3 Artikulace

Pod pojem artikulační ústrojí řadíme horní a dolní ret, obě čelisti, horní i dolní řezáky, tvrdé i měkké patro, čípek a jazyk. Tyto části jsou umístěny ve třech rezonančních dutinách – ústní (orální), nosní (nazální) a hrdelní (laryngální).¹⁶⁸ V artikulačním ústrojí nastává poslední úprava hlasu, konkrétně dochází k tvoření jednotlivých hlásek a jejich

---

¹⁶¹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 77.

¹⁶² HŮRKOVÁ–NOVOTNÁ, Jiřina, *Výchova hlasu a řeči*. In: *Mluvený projev a přednes*. Praha: SPN, 1985, s. 15.

¹⁶³ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 28–29. ISBN 80-247-0868-X.

¹⁶⁴ HŮRKOVÁ–NOVOTNÁ, Jiřina. *Výchova hlasu a řeči*. In: *Mluvený projev a přednes*. Praha: SPN, 1985, s. 19.

¹⁶⁵ BRABCOVÁ, Radoslava. *Nácvik spisovné výslovnosti*. In: *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986, s. 45.

¹⁶⁶ HŮRKOVÁ–NOVOTNÁ, Jiřina, *Výchova hlasu a řeči*. In: *Mluvený projev a přednes*. Praha: SPN, 1985, s. 19–20.

¹⁶⁷ ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. 287 s. ISBN 978-80-7363-712-5. S. 217.

¹⁶⁸ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 32. ISBN 80-247-0868-X.

spojení.¹⁶⁹ Artikulační orgány můžeme rozdělit na pasivní (vytvářejí tzv. artikulační základnu) a aktivní. Vůbec nejdůležitějším artikulačním orgánem je aktivní jazyk, s jehož pomocí dochází k vytváření největšího počtu hlásek (výjimkami jsou hlásky *p*, *b*, *m*, *f*, *v* a *h*, jejichž vytváření se jazyk neúčastní).

Hlásky jako základní články řeči v češtině dělíme do dvou skupin – jsou to samohlásky (vokály) a souhlásky (konsonanty). Při artikulaci samohlásek vychází výdechový proud bez nárazu na překážku.¹⁷⁰ Můžeme je označit jako hlásky tónové, neboť nesou v češtině tón a svou délkou ovlivňují také rytmus řeči.¹⁷¹ Konsonanty pak vznikají tak, že „výdechový proud narazí na překážku v hláskovacím traktu, vytvořenou buď závěrem (překážka úplná) nebo úžinou (překážka částečná)“.¹⁷² Nazýváme je hlásky šumové.¹⁷³

Na závěr této kapitoly ještě zmiňme hlasové poruchy a vady výslovnosti. Hlasové poruchy můžeme rozdělit do dvou skupin podle toho, co je způsobilo. V případě špatné techniky tvoření a užívání hlasu mluvíme o poruchách funkčních, způsobených například častým namáháním hlasu, v případě organických změn na hlasovém ústrojí pak mluvíme o poruchách organických, které mohou být způsobeny například různými onemocněními.¹⁷⁴ A nyní pár slov k vadám výslovnosti. Nesprávnou výslovnost označujeme jako patlavost (dislálii). „Dislalie může postihovat jednotlivé hlásky, slabiky i slova, rozlišujeme proto dislalii hláskovou, slabikovou a slovní.“¹⁷⁵ Nedostatky ve výslovnosti hlásek pak mají ještě další tři poddruhy:

- a) Hláška je zcela vynechána = mogilálie (ruka → uka).
- b) Hláška je nahrazena hláskou jinou = paralálie (kakao → tatao).
- c) Hláška je tvořena na nesprávném artikulačním místě (rotacismus – nesprávná výslovnost hlásek *r* a *ř*; sygmatismus – nesprávná výslovnost sykavek *s*, *z*, *š*, *ž*, lambdacismus – nesprávná výslovnost hlásky *l* apod.).¹⁷⁶

¹⁶⁹ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 77.

¹⁷⁰ JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 17. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁷¹ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 33. ISBN 80-247-0868-X.

¹⁷² JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 17. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁷³ Tamtéž, s. 17.

¹⁷⁴ HŮRKOVÁ–NOVOTNÁ, Jiřina, Technika mluveného projevu. In: DOHALSKÁ, Marie a kol. *Mluvíme, mluvíš, mluvíme: kapitoly z moderní rétoriky*. Praha: Horizont, 1985, s. 79.

¹⁷⁵ JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 41. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 42.

4.4 Zvukové prostředky souvislého mluveného projevu

Mluvní akt můžeme rozdělit na části, které odpovídají určitým významovým celkům. Nejvyšší jednotkou tohoto typu je promluva, jež se dále skládá z vět, což jsou z hlediska významu nejmenší uzavřené promluvové celky. Promluva však může být rozčleněna i různě označovanými zvukovými prostředky označovanými jako – modulační (B. Hála¹⁷⁷), suprasegmentální či prozodické (M. Čechová¹⁷⁸) apod. Stejně jako promluva může být zvukově rozčleněna i věta – jsou pak vyděleny větné úseky nazývané kóla. Nejmenší jednotkou souvislé řeči jsou slabiky, které tvoří přízvukové takty a ty vytvářejí již zmíněná kóla.¹⁷⁹

Začněme u jednotek nejmenších – slabik. Členění slova na jednotlivé slabiky „*nečini uživatelům jazyka potíže*“,¹⁸⁰ protože složky slabiky jsou tak těsně spojené, že další členění není bez porušení srozumitelnosti možné.¹⁸¹ Slabiky můžeme rozdělit na základě toho, zda končí na samohlásku či souhlásku, a to na slabiky otevřené (končící na samohlásku) a slabiky uzavřené (končící na souhlásku). Každá slabika musí obsahovat vokál (mají slabikotvornou schopnost), nebo alespoň slabikotvorný konsonant (*r, l, zřídka m*).¹⁸²

První slabika slova v českém jazyce nejčastěji nese přízvuk (výjimkou je například spojení jednoslabičné předložky s následujícím slovem, kde přízvuk nese právě předložka). Část věty obsahující jeden přízvuk je pak nazývána jako přízvukový takt. Jak bylo uvedeno, ne vždy se jedná pouze o jedno slovo (*za domem* – spojení slova s jednoslabičnou předložkou = přízvukový takt; *musel bych* – spojení slova s trvale nepřívzvučnou příklonkou, v tomto případě tvarem pomocného slovesa *být*).¹⁸³ V češtině se jedná o takt sestupný vzhledem k tomu, že hlavní slovní přízvuk se nachází na začátku přízvukového taktu, u jiných jazyků se můžeme setkat s taktem vzestupným (u jazyků s přízvukem na konci slova), či taktem obstupným (v případě přízvuku uprostřed slova).¹⁸⁴ Kromě hlavního přízvuku můžeme rozlišit ještě tzv. vedlejší

---

¹⁷⁷ Například v díle *Technika mluveného projevu*.

¹⁷⁸ Například v díle *Čeština – řeč a jazyk*.

¹⁷⁹ JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 27. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 27.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 27.

¹⁸² ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 38. ISBN 80-85866-57-9.

¹⁸³ Tamtéž.

¹⁸⁴ JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 28. ISBN 80-7040-166-4.

přízvuk, který se vyskytuje například na první slabice druhého členu složeného slova (*modrobílý*).

Kólon, větný úsek „*mohou tvořit jednotlivé věty souvětí, někdy je několik větných úseků obsaženo v jedné větě*“.¹⁸⁵ Hranice větného úseku můžeme rozeznat díky přítomnosti pauzy či vlivem změny melodie hlasu.¹⁸⁶ Střídání síly hlasu a jeho výšky v průběhu mluvené řeči se nazývá intonace.¹⁸⁷ Členění na větné úseky závisí na mluvnické i významové výstavbě dané věty, na mluvním tempu apod. Nutná je ovšem důslednost – nelze spojovat úseky, které k sobě nepatří, nebo naopak oddělovat úseky k sobě patřící – takové počínání by mohlo vést až k nesrozumitelnosti mluvního aktu.¹⁸⁸ Podobně nevhodné je také začlenění pauz pouze v případě, kdy mluvčímu dochází dech.¹⁸⁹ Užívání logických (významových) pauz souvisí s kvalitním frázováním, pomáhají zpřehledňovat text. Kromě logických pauz existují ještě pauzy fyziologické, kdy mluvčí má potřebu se nadechnout (při správném frázování by měly být shodné s významovými pauzami) a pauzy umělecké (prostředek k vyjádření estetického prožitku, má psychologický charakter).¹⁹⁰ Podobného typu jako pauzy umělecké jsou i pauzy řečnické, které nejsou očekávané, objevují se například u emočně silně zabarvených projevů, kdy mluvčí například není schopen výpověď dokončit právě z emočních důvodů. E. Lotko vyděluje ještě pauzu formulační, která se vyskytuje především v odborných projevech – „*slouží mluvčímu k promýšlení a formulování sdělení*“,¹⁹¹ aby bylo srozumitelné posluchačům.

K rozčleňování mluveného projevu na jednotlivé menší celky slouží melodie. Tou máme na mysli „*střídání výšky hlasu během mluvené řeči*“.¹⁹² Podle Marie Čechové je z hlediska melodie nejdůležitější poslední větný úsek, „*kde melodie často výrazně klesá nebo stoupá*“,¹⁹³ čímž dochází k odlišování komunikačních funkcí daných vět (například melodie neutrální věty se nejdříve mírně zvedá, dosahuje vrcholu a až

¹⁸⁵ JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 28. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁸⁶ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 39. ISBN 80-85866-57-9.

¹⁸⁷ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 64. ISBN 80-247-0868-X.

¹⁸⁸ JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 28. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁸⁹ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 39. ISBN 80-85866-57-9.

¹⁹⁰ VITVAR, Václav. Funkční prostředky mluveného projevu z hlediska zvukového. In: *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986, s. 49.

¹⁹¹ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 61. ISBN 80-7067-685-X.

¹⁹² JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 29. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁹³ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 39. ISBN 80-85866-57-9.

poslední takt je pronesen s klesavou melodií¹⁹⁴). Poslední větný úsek se vyznačuje také tím, že se v něm často vyskytuje jádro výpovědi – to je část, která „*přináší v daném kontextu nebo situaci novou informaci, posunuje sdělení dopředu*“.¹⁹⁵ V případě, že jádro výpovědi nestojí až na konci sdělení, je potřeba jej vyznačit důrazem, tj. „*zesílením přízvuku a melodickým pohybem*“.¹⁹⁶ Důraz nám poskytuje také informaci o postoji mluvčího ke sdělované skutečnosti.¹⁹⁷

Mluvní tempo se může lišit u různých jazyků, ale také v závislosti na charakteru mluvčího. V případě různého tempa u rozličných jazyků hovoříme o tzv. tempu národním. K jazykům s rychlejším tempem patří například italština, čeština se řadí mezi jazyky s průměrným tempem, k jazykům s pomalejším tempem pak patří například ruština. Ale ani v konkrétním jazyce není tempo u všech mluvčích stejné – proto můžeme mluvit také o individuálním tempu. Individuální tempo se odvíjí především od povahy člověka – lidé temperamentní mívají vyšší tempo řeči a naopak. Každý mluvčí by ale měl dbát na to, aby tempo řeči negativně neovlivňovalo srozumitelnost přednášeného projevu.¹⁹⁸

4.5 Mimojazykové prostředky vyjadřování

Lidé mezi sebou používají k dorozumívání složitý systém – jazyk. Ten ale neslouží ke komunikaci jako jediný, ale bývá doplňován právě neverbálními prostředky. Rozdíl mezi oběma kódy naznačuje Jaroslav Kohout, když píše, že „*zatímco verbální komunikace je spojena spíše s rozumem, nonverbální komunikace míří více do světa emocí*“.¹⁹⁹ Prostředky mimoslovní komunikace jsou vnímány zrakem, proto bývají označovány jako tzv. optické prostředky řeči.²⁰⁰ Velká část porozumění je odvozena právě od řeči těla (konkrétně asi 55 %), 38 % plyne z tónu hlasu a pouze 7 % porozumění vyplývá ze samotné řeči.²⁰¹

---

¹⁹⁴ JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 30. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁹⁵ ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000, s. 259. ISBN 80-85866-57-9.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 39.

¹⁹⁷ JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita: Pedagogická fakulta, s. 29. ISBN 80-7040-166-4.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 33.

¹⁹⁹ KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 57. ISBN 80-7261-072-4.

²⁰⁰ HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983, s. 100.

²⁰¹ Klapetek, Milan. *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada, 2008, s. 113. ISBN 978-80-247-2652-6.

Pravděpodobně jednou z prvních věcí, které si na mluvčím všimneme, bude jeho oděv. Oděv by měl být zvolen vhodně a adekvátně, ale mluvčí by se v něm měl sám cítit komfortně, aby ho při projevu nerušil.²⁰²

Dalším důležitým prvkem mimojazykové komunikace je tzv. proxemika, „*nauka o prostoru*“, již zkoumal E. T. Hall. Právě on stanovil tzv. proxemické zóny, tedy obvyklé a vhodné vzdálenosti mezi mluvčím a adresátem. Pro příslušníky rodiny a naše nejbližší je vyhrazena intimní vzdálenost, kdy je naše pozornost zaměřena pouze na jednoho posluchače. Osobní vzdálenost se týká také osob blízkých, ale v tomto prostoru komunikujeme nejčastěji se dvěma až čtyřmi osobami. Společenská vzdálenost „*neumožňuje vzájemný dotyk a žádný náznak intimnosti*“;²⁰³ uplatňuje se při jednáních neosobního rázu s větší skupinou osob. Veřejná vzdálenost je pak vyhrazena učitelům a přednášejícím – zvyšuje autoritu a prestiž těchto osob.²⁰⁴

V případě, kdy ke sdělení dochází bezprostředním kontaktem, mluvíme o haptickém kontaktu (haptice). Nejčastěji do tohoto kontaktu vstupuje ruka, dále například rameno, paže a hlava. Podání ruky není jenom společenskou zdvořilostí, ale může nám pomoci získat informace o ostatních účastnících komunikace (z pocené ruka značí nervozitu apod.). Vhodný ale není ani příliš silný, ani naopak příliš chabý stisk ruky. Rameno a paže pak vstupují do společenského haptického kontaktu v případě srdečnějšího podání ruky, kdy je doplněno právě položením levé ruky na paži či rameno komunikačního partnera. V intimnějším styku pak můžeme využít i pohlazení po hlavě, polibek apod.²⁰⁵

Posturika je „*sdělování fyzickým postojem*“. Můžeme rozlišit shodný postoj (kongruentní), kdy partner komunikace zpravidla souhlasí a vyjadřuje ochotu spolupracovat. Opakem jsou postoje nekongruentní, kterými mohou být vyjadřovány nerovné vztahy mezi komunikujícími apod.

Pohyb celého těla či jeho částí se nazývá kinezika. Popisuje pohyby jednotlivce i celé skupiny. U jedince je důležitá „*pohybová synchronizace a koordinace – určují šarm*

---

²⁰² KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 57–58. ISBN 80-7261-072-4.

²⁰³ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 71. ISBN 80-7067-685-X.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 71.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 73–74.

člověka, jeho pohybovou eleganci“.²⁰⁶ Někdy se do kineziky řadí pouze pohyby samovolné, ale většinou zahrnuje i tzv. gestiku, jejíž základní jednotkou jsou gesta, tedy projevy zcela záměrně vykonávané mluvčím.²⁰⁷

Ve chvíli, kdy mluvčí vyjadřuje své vnitřní pocity výrazem obličeje, můžeme mluvit o mimice. Emoce mimicky vyjádřené lze rozdělit na primární (radost x smutek apod.) a sekundární (tzv. odvozené emoce – mluvčí vyjadřuje více emocí najednou). Nejvýraznějším mimickým signálem je úsměv. Většinou vyjadřuje kladné emoce, ale mluvčí si musí dát pozor, aby nezaměnil úsměv za úšklebek – „*úšklebek může být vysoce urážlivým prvkem nonverbální komunikace*“.²⁰⁸ Všechny mimické projevy v obličeji se ale dají předstírat, proto není vhodné jim přikládat veškerou pozornost.²⁰⁹

V komunikaci hrají důležitou úlohu také pohledy. „*Zkušení řečníci udržují pohledem kontakt s publikem, neboť pohled je výzvou, vyvolávající a udržující bezděčnou pozornost.*“²¹⁰ Zároveň by měl mluvčí věnovat pohledy všem posluchačům, nikoli se zaměřit pouze na určitou vybranou skupinu.²¹¹ Upřené pohledy by neměly trvat příliš dlouho, není ale vhodné ani oční kontakt opomínat, jelikož to ukazuje, že adresát mluvčího ignoruje.²¹² Oči posluchačů jsou pro řečníka také důležitou zpětnou vazbou – lze z nich vyčíst i únavu posluchačů.²¹³

Zmiňme nakonec, že řečník by měl dávat pozor na zlozvyky, ať už se jedná o nervózní podupávání, přešlapávání, točení s prstýnkou, různé tiky apod. Ukazuje posluchačům svoji nervozitu a trému, proto by ho mohlo auditorium přestat vnímat jako autoritu. Takové projevy navíc působí rušivě.²¹⁴

---

²⁰⁶ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 75. ISBN 80-7067-685-X.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 75–76.

²⁰⁸ KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 59. ISBN 80-7261-072-4.

²⁰⁹ LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 77–79. ISBN 80-7067-685-X.

²¹⁰ VYMĚTAL, Jan. Mimoslovní komunikace v projevu lektora. In: *Mluvím, mluvíš, mluvíme: kapitoly z moderní rétoriky*. Praha: Horizont, 1985, s. 109.

²¹¹ Tamtéž, s. 109.

²¹² LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999, s. 79–80. ISBN 80-7067-685-X.

²¹³ KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002, s. 60. ISBN 80-7261-072-4.

²¹⁴ Tamtéž, s. 61.

5 Projevy Klementa Gottwalda

5.1 Osobnost Klementa Gottwalda

Klement Gottwald se narodil 23. listopadu 1896 v Dědicích u Vyškova jako nemanželské dítě. Školní docházku absolvoval ve Vídni a vyučil se stolařem (proto byl také marxisticko-leninskou historiografií označován jako první dělnický prezident, což ale nebyla pravda vzhledem ke skutečnosti, že Tomáš Garrigue Masaryk byl vyučený kovář). Roku 1915 musel narukovat, stal se členem dělostřeleckého pluku a v prosinci téhož roku s ním putoval na východní frontu. Během války byl několikrát vyznamenán za statečnost. V červnu 1918 došlo k přeložení jeho pluku na italskou frontu, ale Gottwald odjel na řádnou dovolenou, z níž se již nevrátil a skrýval se na Moravě. Jeho vztah k armádě byl však kladný, jelikož se po skončení války přihlásil do nově vzniknuvší armády Československé republiky, stal se opět součástí dělostřeleckého pluku a účastnil se tažení proti maďarským bolševikům. Roku 1920 odešel do civilu a v Rousínově začal pracovat v nábytkářské firmě.

Postupně se stále více klonil ke komunistickému hnutí. V roce 1921 se odstěhoval do Banské Bystrice, později do Vrútek, kde vedl noviny *Hlas ľudu*. Na Slovensku se stal významným komunistickým funkcionářem, v roce 1924 se přesunul do Ostravy i s Marií Holubovou, svojí družkou, a jejich dcerou Martou. Již v roce 1925 byl zvolen členem Ústředního výboru KSČ a roku 1926 se přestěhoval do Prahy. Přípravoval kroky pro vystoupení proti stávajícímu vedení strany, což se mu podařilo na V. sjezdu KSČ roku 1929, kde pak byl zvolen generálním tajemníkem strany. Když se v roce 1934 konaly prezidentské volby, stal se Gottwald protikandidátem T. G. Masaryka. Jeho ambice ale nebyly takové, že by počítal se svým zvolením, ale spíše chtěl ukázat, že KSČ to s převzetím moci ve státě myslí opravdu vážně.

9. listopadu 1938 odešel Klement Gottwald do Moskvy, ale byly mu vytýkány neúspěchy při okupaci Německem. Jeho oslabené postavení se ale zásadně změnilo v době, kdy Německo zaútočilo na SSSR. Často vystupoval v rozhlase, kde vyzýval k boji za svobodu, k boji proti Němcům. Do dění v československé politice se opět přímo zapojil v roce 1945, kdy docházelo k jednáním o vytvoření Národní fronty Čechů a Slováků, jejímž předsedou se stal právě Gottwald. Do Prahy se vrátil 10. května 1945.

Velmi se ale zhoršovalo jeho zdraví. Omezil sice alkohol, ale syfilida se v té době ještě léčit nedala. Po prodělaném infarktu myokardu se pak k problémům přidalo ještě srdce.

Zastánců měla KSČ v Československu stále více, důsledkem pak bylo vítězství ve volbách roku 1946 a Gottwald se stal předsedou vlády. Vládu v Československu pak převzali – KDO? v roce 1948 a Klement Gottwald se 14. června 1948 vyhoupl do úřadu prezidenta republiky.

Po smrti Stalina se vydal do Moskvy na jeho pohřeb. Právě tam se Gottwaldův zdravotní stav ještě zhoršil a 14. března 1953 v Praze zemřel.²¹⁵

5.2 Analýza projevu K. Gottwalda po zvolení prezidentem

Projev, který bude analyzován, Gottwald přednesl u příležitosti svého zvolení prezidentem Československa 14. června 1948, konkrétně v 18 hodin z balkónu Pražského hradu. Délka použité nahrávky je 16 minut a 57 sekund, transkripční přepis tohoto projevu je pak jednou z příloh této práce (konkrétně se jedná o přílohu č. 1). Internetový odkaz na projev lze nalézt v seznamu použitých zdrojů.

5.2.1 Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti

V úvodu tohoto projevu se setkáváme s jásotem publika, které vítá nového prezidenta. Celý projev je pak přerušován potleskem přihlížejících, jejich dalšími zvoláními a podobným způsobem reaguje publikum i po skončení projevu.

Co se týče horizontálního členění, podívejme se nejprve na úvodní část projevu. Ten je uveden oslovením adresátů, kde je pečlivě dodržena genderová vyváženost – vždy je k oslovení mužské části společnosti připojen i ekvivalent pro oslovení žen.

(...) ▪ občané: a občanky↑ ▪ bratři a sestry↑ ▪ soudruzi↑
a soudružky↓ ▪ (...)

Úvodní část tím nekončí. Gottwald v ní dále nepřímou děkuje za zvolení prezidentem (▪ dnes↑ ▪ prokázali jste mi ▪ důvěru nejvyšší↓ ▪) a také cituje svůj slib. V závěrečné části se obrací do budoucnosti a přeje lidem i republice krásnější a šťastnější zítřky.

---

²¹⁵ Kapitola o Klementu Gottwaldovi vychází z publikace *Českoslovenští prezidenti* od Marie Ryantové a kol. Gottwaldovi se v ní věnoval konkrétně historik Jiří Pernes. PERNES, Jiří. Klement Gottwald. In: *Českoslovenští prezidenti*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2016, s. 122–158. ISBN 978-80-7432-500-7.

K získání pozornosti také slouží anekdota, zařazená do tohoto projevu, při níž je i z nahrávky slyšet pousmání mluvčího i smích posluchačů.

(...) ▪ a nevyměníme ji už za NIC na světě ▪ (...) ▪ za žádnou čočovici ▪ i když by byla napoprvé sebelíp maštěná↓ ▪ (...)

Respirační složka řeči je v téměř celém projevu zvládnutá dobře – k vytváření mezer k nádechu na nesprávných místech došlo jen několikrát. V těch částech je tedy členění textu nesprávné, ale nejsou to příliš závažné prohřešky, a proto neohrožují porozumění textu.

(...) ▪ Otroky v nich byli a nikoliv pány↓ ▪ věčně nad nimi visela **sekera** ▪ **hrozby**↑ ▪ že je kapitalista nebude potřebovat↑ a vyhodí je z práce↓ ▪ (...)

Z hlediska fonace se můžeme zaměřit například na barvu, sílu a výšku hlasu. Výška hlasu je pro posluchače příjemná, mluvčí potvrzuje poznatek, že muži mají hlas posazený níže než ženy. I intenzita hlasu je u mluvčího zvládnutá, nekřičí, ale zároveň je jeho hlas dostatečně silný. Ani artikulaci nemůžeme považovat za nezvládnutou. Gottwald artikuluje poměrně zřetelně, z poslechu nahrávky je zřejmé, že na správnou artikulaci dbá, jen málo částí je artikulováno nepřesně.

(...) ▪ DNES ▪ po slavném historickém únoru↓ a po **[némně]** slavných a historických volbách třicátého května↑ jsou u nás vskutku VŠECHny předpoklady PRO TO ▪ aby vůle lidu byla v této zemi↑ NEJvyšším zákonem↓ ▪ (...)

(...) ▪ máme však lepší↑ ▪ opravdovou↑ ▪ lidovou demokracii↑ ▪ **[vybodovanou]** vybojovanou a vykoupenou novými trpnými zkouškami a těžkými objetmi↓ ▪ (...)

U první ukázky je špatná artikulace způsobena pravděpodobně nedostatkem dechu, kdy mluvčí tempo řeči zrychlil, aby stihl říct celý větný úsek na jeden nádech. Zde je tedy úzká souvislost s problematikou respirace. U druhé pak dochází spíše k přerěknutí, o čemž svědčí i to, že hned nato je celé slovo vysloveno znovu a správně, což je běžná praxe v mluvených projevech.²¹⁶

---

²¹⁶ MÜLLEROVÁ, Olga. *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Praha: Academia, 1994, s. 97. ISBN 80-200-0489-0.

Nyní se podíváme na projev z hlediska spisovné výslovnosti. U samohlásek můžeme nalézt odchylky v kvalitě i kvantitě. U kvality samohlásek zmiňme především výslovnost dvojího *i*. V několika případech se objevuje nesprávné odlišení měkkého *i* ve výslovnosti – toto rozlišování ve výslovnosti *i* a *y* v projevu ale není důsledné.

(...) ▪ po slavném historickém únoru↓ a po němž slavných a historických volbách třicátého května↑ jsou u nás vskutku VŠECHNY předpoklady PRO TO ▪ **[abi]** vůle lidu byla v této zemi↑ NEJvyšším zákonem↓ ▪ (...)

(...) ▪ a takto bychom mohli vzpomínat dále na hladové bouře nezaměstnaných ▪ proti kterým byla posílána **[policije]**↓ ▪ na to ▪ jak mládeži z chudších vrstev byly nedostupny střední a vysoké školy↓ ▪ (...)

(...) ▪ máme dnes demokracii↓ v níž závody patří **[lidu]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ máme demokracii v níž všichni pracující lidé tvoří jednu **[RODINU]**↑ a to jak jsem již řekl↓ od prezidenta až do posledního pracujícího občana↓ ▪ (...)

(...) ▪ budeme pracovat svorně a pilně na své národní **[roli]**↓ ▪ (...)

(...) ▪ dovolte mi proto ▪ abych vám a vašim zástupcům v národním shromáždění↑ ▪ poděkoval za důvěru kterou jste **[mi]** prokázali↓ ▪ (...)

V kvantitě samohlásek se můžeme v tomto projevu setkat s nespisovným krácením dlouhého vokálu.

(...) ▪ chceme hodně také od našich rolníků↑ ▪ aby bylo co jíst pro všechny ▪ abychom už nemuseli vyvážet tolik zboží za hranice↑ ▪ abychom ho mohli **[dat]** lidu doma↓ ▪ (...)

Odchytkou v kvantitě samohlásek jsou pak i případy, kdy mluvčí nespisovně prodlužuje krátké vokály či když u dlouhých samohlásek protahuje nadbytečně výslovnost, což je

posluchači nepříjemné, jelikož „poměr krátkých samohlásek k dlouhým je zhruba 1:2“,²¹⁷ a to je zde jistě překročeno.

(...) ▪ **[ne:]** ▪ **[te:hdy]** NEBYL náš lid pánem své země a svého osudu↓ ▪ (...)

(...) ▪ **[chrá:nily]** podle vyšších rozkazů henlainovské spiklence i české a slovenské fašisty↑ ▪ (...)

(...) ▪ chceme mnoho od naší inteligence↑ ▪ nové↑ ▪ umělé vynálezy a pracovní metody↑ ▪ jednoduché a rychlé úřadování ▪ a **[taky:]** tu píseň↑ ▪ která by nám zněla do kroku↓ ▪ (...)

Další jev, který se vyskytuje v rámci problematiky spisovné výslovnosti, je asimilace znělosti. V projevu se vyskytuje především asimilace zpětná (regresivní), která je obecně častější. V takovém případě se znělost/neznělost skupiny souhlásek řídí podle znělosti/neznělosti poslední z nich.

(...) ▪ NIKdy jsme u nás neměli tolik demokracie jako dnes↓ ▪ a je HODně **[tagzvaných]**↑ demokratických států ▪ (...)

(...) ▪ jen si **[fspomeňte]**↑ ▪ jak to u nás vypadalo nejen za okupace↓ ▪ (...)

(...) ▪ vybodovanou vybojovanou a vykoupenou novými trpnými **[skouškami]** a těžkými oběťmi↓ ▪ (...)

(...) ▪ práce ▪ při které je možno si **[spívat]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ máme tu před sebou **[NELECHké]** úkoly↓ ▪ (...)

Často se pak objevuje také spodoba artikulační, konkrétně v našem případě změna hlásek $k \rightarrow g$ je nejčastější, dále se hojně objevuje také změna $s \rightarrow z$, a dále $ts \rightarrow c$.

(...) ▪ že budu věren republice československé↑ a jejímu lidově **[demogratickému]** zřízení↓ ▪ (...)

(...) ▪ a TĚM↑ ▪ kdož v zahraničí nám nerozumí↓ a nebo nás dokonce Obviňují z nedostatku **[demogratičnosti]** říkáme↓ ▪

---

²¹⁷ KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci: Pedagogická fakulta, 2000, s. 13. ISBN 80-244-0187-8.

NIC takového pánové ▪ NIKdy jsme u nás neměli tolik
[demogracijs] jako dnes↓ ▪ (...)

(...) = [demogratických] států které nám mohou NAŠI
[demogracijs] závidět↓ ▪ (...)

(...) ▪ a TAKOVOUTO [demogracijs] tedy již dnes nemáme↓ ▪
máme však lepší↑ ▪ opravdovou↑ ▪ lidovou [demogracijs]↑ ▪
(...) ▪ máme dnes [demogracijs]↓ v níž závody patří lidu↑ ▪
a pracují pro blaho všeho občanstva↓ ▪ máme [demogracijs]
v níž půda patří ROLNÍKŮM↑ kteří na ní pracují↑ ▪ (...) ▪
máme dnes [demogracijs] v níž vzdělání je dostupno VŠEM↑ ▪
v níž má inteligence volný prostor pro tvůrčí rozLET↑ ▪
v níž mládež má VOLnou dráhu vpřed↓ ▪ máme [demogracijs]
v níž sbor národní bezpečnosti NENÍ postrachem lidu ▪
ale OCHRÁNCEM lidu a státu↑ před nepřáteli a rozvratníky↓
▪▪ máme [demogracijs] v níž všichni pracující lidé tvoří
jednu RODINU↑ a to jak jsem již řekl↓ od prezidenta
až do posledního pracujícího občana↓ ▪ TAKovou tedy máme
dnes NOVou naši československou LIDovou [demogracijs]↓ ▪
(...)

(...) ▪ budeme upevňovat a zdokonalovat náš lidově
[demogratický] řád↓ ▪ (...)

(...) ▪ všech lidových států a všech [demogratických] lidí
na světě ▪ (...)

(...) ▪ prostřednictvím svého národního [zhromáždění] ▪
zvolili jste mne prezidentem československé ▪ republiky↓ ▪▪
před několika hodinami ▪ složil jsem národnímu
[zhromáždění] ↑ tento slib↓ ▪ (...)

(...) ▪ naše nové národní [zhromáždění] ▪ naše vláda↑
a všechny zastupitelské orgány↑ ▪ (...)

(...) ▪ abych vám a vašim zástupcům v národním [zhromáždění]
↑ ▪ (...)

(...) ▪ budeme rozvíjet a střežit naše spojení s bratrským **[sovjeckím]** svazem↑ ▪ (...)

Zvukové prostředky jazykového projevu jako frázování či využití logických pauz jsou využívány správně. Nedochází ke spojování k sobě nepatřících úseků, a jak už bylo naznačeno, ani k umístování pauz mimo jejich logické postavení. Výrazně je využíván důraz – v případech, kdy chce mluvčí zdůraznit jádro sdělení či svůj postoj ke sdělovanému. Zdůrazňuje celá slova, důraz klade i na negativní předpony či naopak na prefix *nej-* u superlativů.

(...) ▪ a **TĚM**↑ ▪ kdož v zahraničí nám nerozumí↓ a nebo nás dokonce Obviňují z nedostatku demokratičnosti říkáme↓ ▪ **NIC** takového pánové ▪ **Nikdy** jsme u nás neměli tolik demokracie jako dnes↓ ▪ (...)

(...) ▪ bylo to u nás již ▪ hezky řečeno↓ ▪ že ▪ každá práva přinášejí i povinnosti↓ ▪ že práce se sama **NEudělá**↑ ▪ obilí se samo **NEsklidí**↑ ▪ uhlí se samo **NEnakope**↓ ▪ byl by to neblahý omyl kdybychom v radosti nad svou lidovou demokracií složili ruce do klína↓ ▪ položili jsme dosavad **DOBŘE**↑ ▪ pevné↑ základy nové republiky↓ a započali jsme se stavbou↓ ▪ nyní je třeba stavět dál↑ ▪ aby náš domov byl co **NEJkrásnější** ▪ a aby v něm všichni dobře a šťastně žili↓ ▪ (...)

V projevu se nevyskytují žádné hezitační zvuky ani pauzy nutné pro formulování myšlenky, což nám napovídá, že mluvčí měl projev předem dobře připravený. Jediná přerušování plynulého toku řeči jsou způsobena potlesky a jásotem publika.

5.2.2 Projev z hlediska syntaxe a morfolgie

Délka vět se v projevu liší. Vyskytují se jak formálně složitější souvětí, tak i jednoduché krátké věty. U složitějších souvětí tkví jejich složitost především ve formální struktuře, porozumění těmto celkům ale není pro posluchače nijak náročné.

(...) ▪ a konečně ▪ i na to↑ ▪ že orgány předmnichovské republiky ▪ které tak BRUTÁLNĚ postupovaly proti lidu↑ ▪ chrá:nily podle vyšších rozkazů henlainovské spiklence

i české a slovenské fašisty↑ ▪ a že posléze zrádná vládnoucí vrstva ▪ vydala naši zemi německým okupantům ▪ na vyplenění↑ ▪ a náš lid na zotročení↑ a vyvražďování↓ ▪ (...)

Podobně složitá souvětí se vyskytují v mluvených projevech připravených, u nepřipravených by mohlo docházet k nemotivovaným odchylkám od pravidelné výstavby, k těm ale v tomto projevu nedochází. Za nevhodnou považujeme jediné následující formulaci:

(...) ▪ vždyť který hospodář ▪ KTErá hospodyně by nechtěla↑ ▪ mít svůj dům jako klícku↓ ▪ (...)

V tomto případě by bylo vhodnější zvolit například následující formulaci – *Vždyť kteří hospodáři či hospodyně by nechtěli mít svůj dům jako klícku.* – především z toho důvodu, aby souhlasil rod slovesa *nechtít* s rodem jmen *hospodář a hospodářka*.

V analyzovaném projevu také můžeme najít vsuvku, parentezi, která vybočuje z hlavní linie promluvy. Je zásahem mluvčího, jenž určitým způsobem komentuje text.

(...) ▪ já ▪ drazí spoluobčané↓ ▪ **jak jsem slíbil**↑ budu v této práci VŽDYCKy s vámi↓ ▪ (...)

Přestože byl projev několikrát přerušen zásahem publika (potlesk apod.), takovými vyjádřeními se zabývat nebudeme, jelikož je sám mluvčí nemůže nijak ovlivnit. Setkat se můžeme také s přerušením toku řeči jiným způsobem – například oslovením publika. Oslovení může být složitějšího charakteru, kdy je za sebe řazeno hned několik členů, může mít ale i povahu zcela jednoduchého oslovení.

(...) ▪ ale ovšem↓ **drazí spoluobčané**↑ ▪ **bratři a sestry**↑ ▪ **soudruzi a soudružky**↑ ▪ bylo to u nás již ▪ hezky řečeno↓ ▪ že ▪ každá práva přinášejí i povinnosti↓ ▪ (...)

(...) ▪ já ▪ **drazí spoluobčané**↓ ▪ jak jsem slíbil↑ budu v této práci VŽDYCKy s vámi↓ ▪ (...)

Ještě zmiňme jednu nemotivovanou odchylku v projevu Klementa Gottwalda. Je jí následující:

(...) ▪ a nevyměníme ji už za NIC na světě ▪ **za ŽÁDnou čačovici** ▪ (*přerušeni potleskem*) i (*slabý potlesk pokračuje*) ▪ **za žádnou čočovici** ▪ i když by byla napoprvé sebelíp maštěná↓ ▪ (...)

Tato odchylka ovšem není způsobena chybou mluvčího, ale je vyvolána opětovným přerušením mluvčího publikem. To je důvodem, proč autor část repliky zopakoval, aby bylo jasné, nač navazuje.

Vyskytuje se také řazení vět vedlejších stejného druhu. Například vět vedlejších podmětných:

(...) ▪ na naši PÍli záleží↑ ▪ **jaké budou PLOdy naší práce** ▪ **jak RYCHle půjdeme VPŘED**↑ ▪ cestou k socialistickému zítřku↓ ▪ (...)

Vyskytují se i vedlejší věty vložené:

věta vedlejší přívlastková:

(...) ▪ a ovšem ani EXEkutor↑ ▪ **který dříve tak často navštěvoval v doprovodu četníka naše drobné rolníky a živnostníky** ▪ NEBYL žádným dokladem toho ▪ že by u nás vůle lidu byla nejvyšším zákonem↓ ▪ (...)

souřadné spojení dvou vět vedlejších časových:

(...) ▪ DNES ▪ po **slavném historickém únoru**↓ a po **němně slavných a historických volbách třicátého května**↑ jsou u nás vskutku VŠECHny předpoklady PRO TO ▪ aby vůle lidu byla v této zemi↑ NEJvyšším zákonem↓ ▪ (...)

Dále můžeme v projevu nalézt otázky, na něž si mluvčí obratem sám odpovídá.

(...) ▪ nebo mohli snad tehdy naši dělníci říci↑ ▪ že jsou pány v závodech↑⊙ ▪ Otroky v nich byli a nikoliv pány↓ ▪ (...)

(...) ▪ a naši rolníci↑☺ ▪ byli snad TI pány venkova↑☺ ▪ nikoli↓ ▪ (...)

Forma otázky zde tak funguje jako ozvláštnění textu, je použita ve snaze získat pozornost posluchače. Otázka není položena jako podnět k zamyšlení, ale naopak nastolená odpověď je považována za platnou bez jakýchkoli výhrad.

Pochopitelně nemůžeme přesně vědět, jaké byly přesné hranice jednotlivých vět, zda se například i v jiných částech textu nejednalo o delší souvětí. Snažili jsme se však řídit intonací mluvčího, jeho užíváním logických pauz apod. a analýzu tak provést co nejpřesněji.

Z pohledu tvarosloví nedochází v projevu téměř k žádným prohrškům. Je to způsobeno tím, že není využíváno hovorových či nespisovných podob slovních tvarů. Snad jedinou výjimkou je užití tvaru *nejlíp*, kde by nejhodnější variantou byl tvar *nejlépe*.

(...) ▪ chceme splnit dvouletý plán do osmadvacátého října↓ ▪ abychom pak co [nejlíp] vykročili do pětiletky↓ ▪ (...)

Nyní uvedeme zajímavé jevy z oblasti morfolgie, které se v projevu vyskytují. Nejprve bychom zmínili jev stojící na pomezí syntaxe a morfolgie. Je jím užívání dnes již archaického tvaru zájmena *kdož*. Toto vztažné zájmeno připojuje vedlejší větu. V dnešní době bychom ho nahradili jeho ekvivalentem *kdo*.

(...) ▪ a TĚM↑ ▪ **kdož** v zahraničí nám nerozumí↓ a nebo nás dokonce Obviňují z nedostatku demokratičnosti říkáme↓ ▪ NIC takového pánové ▪ (...)

(...) ▪ uchovej ve cti odkaz předků a VŠECH↑ ▪ **kdož** položili životy za svobodu vlasti a rozmnožili ji pilnou prací o novou slávu↓ ▪ (...)

Podobně jako předešlý jev patří k archaičtějšimu vyjádření také infinitiv zakončený na tvaroslovnou příponu koncovou, tedy infinitivní koncovku *-ti*.

(...) ▪ myslím↑ ▪ že můžeme **býti** na tuto skutečnost hrdi↓ ▪ (...)

V analyzovaném projevu se také vyskytují stupňovaná adjektiva, konkrétně jsme zaznamenali velký výskyt superlativů.

- (...) ▪ dnes[↑] ▪ prokázali jste mi ▪ důvěru **nejvyšší**_↓ ▪ (...)
- (...) ▪ mohl jsem dnes složit s **NEJlepším** svědomím_↓ ▪ (...)
- (...) ▪ aby vůle lidu byla v této zemi **NEJvyšším** zákonem_↓ ▪ (...)
- (...) ▪ který byl ve svém okrese **nejvyšším** pánem[↑] ▪ (...)
- (...) ▪ aby náš domov byl co **NEJkrásnější** ▪ (...)
- (...) ▪ aby co **nejbohatěji** kvetl_↓ a dal co **nejlepší** ovoce_↓ ▪ (...)
- (...) ▪ abychom pak co **nejlíp** vykročili do pětiletky_↓ ▪ (...)

Nakonec bychom rádi uvedli, že se v projevu vyskytují sekundární (nevlastní, nepůvodní) předložky. K jejich využívání dochází proto, že vyjadřování vztahů jejich pomocí je přesnější, navíc inventář předložek primárních (vlastních, původních) je malý, tudíž by docházelo k jejich častému opakování. V tabulce uvádíme některé předložky sekundární a jejich druhy podle toho, z jakého slovního druhu se vyvinuly.

prostřednictvím	desubstantivní jednočlenná
podle	deprepozicionální (vznikla spojením primárních předložek po a <i>dle</i>)
v zájmu	desubstantivní dvoučlenná
mezi	desubstantivní jednočlenná

5.2.3 Projev z hlediska lexikologie

Lexikální stránka projevu je závislá na skutečnosti, že projev je téměř výhradně realizován ve spisovném českém jazyce. Přesto se mluvčí snaží určitými způsoby text ozvláštnit a získat tak pozornost posluchačů.

Kromě typických rétorických obrátů marxismu-leninismu, které budeme podrobněji rozebírat později, se v projevu vyskytují i další zajímavé lexikální jevy. Například se tu vyskytuje pravděpodobně slovenský výraz *šošovice*, přestože je vysloven spíše jako *čočovice*. Dle kontextu se ale jedná opravdu o *šošovici*, česky tedy *čočku*. Slovenský výraz je použit buď k ozvláštnění textu, nebo jednoduše proto, že Gottwald na Slovensku delší dobu působil a toto označení mu tak bylo bližší.

(...) ▪ za žádnou **čočovici** ▪ i když by byla napoprvé sebelíp maštěná↓ ▪ (...)

Poměrně nečekané je také užití spojení *perský chatrapa*, kdy je jím označován nějaký neomezený vládce, v tomto případě konkrétně okresní hejtman.

(...) ▪ JEJÍ vůli vykonával okresní hejtman ▪ který byl ve svém okresu nejvyšším pánem↑ ▪ a počínal si ▪ v něm opravdu jako **perský chatrapa**↓ ▪ (...)

Naší pozornosti neunikla ani složenina *stávkokaz*. Tato složenina je vytvořena ze substantiva *stávka* a slovesa *kazit*. Pravděpodobně by pak měla označovat člověka, který rozháněl nebo jinak likvidoval stávky.

(...) ▪ tu orgány státu↑ ▪ policie a četnictvo↑ ▪ zakročovaly proti NIM↑ a chránily **stávkokaze**↓ ▪ (...)

Z cizího slova pak vzniklo adjektivum *henleinovský* [*henlajnovský*], označující ve spojení *henleinovský spiklenec* kohokoli, kdo byl přívržencem nacistického hnutí Němců v Československu, v jehož čele stál Konrád Henlein.

(...) ▪ a konečně ▪ i na to↑ ▪ že orgány předmnichovské republiky ▪ které tak BRUTÁLNĚ postupovaly proti lidu↑ ▪ chránily podle vyšších rozkazů [**henlajnovské**] spiklence i české a slovenské fašisty↑ ▪ (...)

Na základě metonymie (konkrétně místního vztahu mezi původním a přeneseným pojmenováním) pak bylo přeneseno pojmenování města Mnichov i pro událost, která se na daném místě odehrála v noci z 29. na 30. září 1938.

(...) ▪ jen si vzpomeňte↑ ▪ jak to u nás vypadalo nejen za okupace↓ ▪ ale před **mnichovem**↑ ▪ (...)

(...) ▪ spojení které je nám spolehlivou zárukou před opakováním **mnichova**↓ ▪ (...)

Díky věcné souvislosti pak bylo přeneseno i pojmenování *Únor* pro pojmenování komunistického převratu v Československu. Na základě vztahu časového došlo k přenesení pojmenování z časového údaje na událost, která se v něm udála.

(...) ▪ a že tak uchováme ▪ a ještě více zesílíme VELkou vymoženost **února**↑ ▪ jednotu pracujícího lidu měst i venkova↓ ▪ (...)

(...) ▪ DNES ▪ po slavném historickém **únoru**↓ a po němž slavných a historických volbách třicátého května↑ jsou u nás vskutku VŠECHny předpoklady PRO TO ▪ aby vůle lidu byla v této zemi↑ NEJvyšším zákonem↓ ▪ (...)

Zmíňme také užití personifikovaného slovního spojení *závody pracují*, přičemž nepracují závody, ale lidé v nich zaměstnaní.

(...) ▪ máme dnes demokracii↓ v níž **závody** patří lidu↑ ▪ a **pracují** pro blaho všeho občanstva↓ ▪ (...)

Posledním jevem, který zmíníme z lexikální stránky, je přirovnání.

(...) ▪ zasadili jsme dobrý stromek do dobré půdy↓ ▪ nyní je třeba ho zalévat↑ ▪ štěpovat↑ ▪ chránit před škůdci↑ ▪ aby co nejbohatěji kvetl↓ a dal co nejlepší ovoce↓ ▪ (...)

Uvedené přirovnání užil Klement Gottwald jistě i jako prostředek k ozvláštňení projevu, ale hlavním úkolem tohoto úseku textu je urychlení pochopení sdělovaného. Takové

přirovnání zvyšuje účinek pronášené řeči, „*podporuje naši představivost a oživuje náš projev*“.²¹⁸

5.2.4 Shrnutí poznatků o projevu

Pokud bychom měli analyzovaný projev zařadit mezi konkrétní žánry řečnického funkčního stylu, pravděpodobně by stál na pomezí dvou skupin – agitační žánry a příležitostné, přesněji slavnostní. Jeho slavnostní charakter vyplývá ze situace – Gottwald byl zvolen prezidentem a toto je první vystoupení před lidem v nové funkci. Přesto má projev souvislost s politickým prostředím, a tudíž se v něm projevuje velice výrazně i sféra agitační. Mluvčí se snaží své voliče přesvědčit o tom, že jejich volba byla správná a že je dovede k lepší budoucnosti. Můžeme zde vidět i dva světy – pozitivní svět řečníka, proti němu pak záporný svět protivníka (v tomto případě kapitalismu). Teoreticky bylo o této problematice psáno již v kapitole o řečnických žánrech agitačního typu. Mluvčí se snaží udržovat kontakt s posluchači především jejich oslovením. Je jasné, že nějaký bližší kontakt je při přítomnosti velkého davu lidí nemožný. Pro živější kontakt s posluchači bylo také velmi vhodně zvoleno užívání 1. osoby plurálu,²¹⁹ jeho užití také navíc podtrhuje určitou formu sounáležitosti.

Skutečnost, že je projev opravdu dobře zkomponován a posluchači se v něm mohou bez problémů orientovat, nám napovídá, že byl předem připraven. O jeho připravenosti svědčí také přehledná větná stavba, promyšlená struktura celého projevu, správné frázování apod. Obecně struktura projevu odpovídá rétorickému funkčnímu stylu, je užit spisovný jazyk a mluvčí se řídí ortoepickými zásadami. Morfologická, syntaktická i lexikální stránka jsou zvládnuty na úrovni, což opět potvrzuje naše stanovisko, že projev byl připraven předem.

Nakonec zmiňme, že některé části jsou přednášeny s určitým patosem – například citování přísahy je téměř strojové.

5.3 Analýza novoročního projevu K. Gottwalda

Předmětem analýzy bude neúplný záznam novoročního projevu Klementa Gottwalda z roku 1952. Délka nahrávky tohoto fragmentu je 3 minuty a 45 sekund, transkripční

---

²¹⁸ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 107. ISBN 80-247-0868-X.

²¹⁹ ŠMAJSOVÁ–BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006, s. 108. ISBN 80-247-0868-X.

přepis je součástí přílohové části této práce (příloha č. 2). Nahrávka je volně přístupná na internetových stránkách, odkaz je uveden v seznamu použitých zdrojů.

5.3.1 Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti

Přestože nemáme k dispozici kompletní záznam projevu, i z použitého fragmentu je kompozice jasná. V úvodní části prezident opět oslovuje své posluchače, v závěru přeje vše dobré do nového roku. Je zajímavé, že obě části jsou určitým způsobem spjaty s prací lidu (viz zvýrazněné části).

drazí spoluobčané↑ ▪ soudružky a soudruzi↓ ▪ (...) ▪ a abych STEJně srdečně ▪ **poděkoval všem těm pracovním a pracovníkům↓ ▪ kteří POctivě splnili úkoly** ▪ které které před nimi stavěla republika ▪ (...)

(...) ▪ přežeme si↑ ▪ a **pracujeme usilovně usilovně k TOMu↑** ▪ aby život našich RODin↑ ▪ našich DĚtí↑ ▪ našich žen a MATEk ▪ byl v tomto roce RAdostnější↑ ▪ a veselejší↓ ▪ ▪ takové je moje přání↑ ▪ vám VŠEM↑ ▪ na prahu roku tisíc devět set padesát dva↓ ▪ ▪

V dechové složce řeči nedochází k žádným odchylkám, což je pravděpodobně způsobeno tím, že projev není uskutečňován přímo před davem lidí, kde by byly nároky na respiraci podstatně větší. Projev (nebo alespoň fragment, který máme k dispozici) je z tohoto ohledu zvládnut dobře. Jediným prohřeškem je nesprávné rozfrázování jednoho větného úseku, kde pravděpodobně již prezident neměl dostatek dechu, a musel tak udělat nádechovou pauzu, přestože logická pauza na dané místo nepatřila.

(...) ▪ a upevňujeme svoji lidově demokratickou republiku a její politickou a hospodářskou **sílu↑ ▪ a odolnost↑** ▪ (...)

Podobnou situací, kdy mluvčímu „docházel dech“, je následující ukázka, kdy Gottwald poslední úsek věty v podstatě šeptá, intenzita hlasu je velmi slabá.

(...) ▪ mnoho práce nás čeká ▪ v nastávajícím roce ▪ **tisíc devět set padesát dva↓** ▪ (...)

Barva hlasu se oproti prvnímu projevu pochopitelně nezměnila, intenzita není tak silná, ale je to opět pouze přizpůsobení se podmínkám projevu – v této realizaci jednoduše není vyšší intenzita žádána.

Z hlediska artikulace je v našem textu nepřesně vysloveno slovo *usilovně*, ale opět je následně ihned zopakováno se správnou výslovností.

(...) ▪ přejme si↑ ▪ a pracujme **usiluvň usilovně** k TOMu↑ ▪
aby život našich RODin↑ ▪ našich DĚtí↑ ▪ našich žen a MATEk
▪ byl v tomto roce RAdostnější↑ ▪ a veselejší↓ ▪ (...)

Ještě k dalšímu přeroknutí dochází v úvodu projevu, kdy je ale pouze zopakováno slovo, které bylo již správně artikulováno. Ovšem ani z nahrávky není patrné, proč mluvčí slovo zopakoval, jelikož záznam například ani nenaznačoval potřebu nadechnutí.

(...) ▪ kteří POctivě splnili úkoly ▪ které které před nimi stavěla republika ▪ (...)

V prvním projevu jsme se z hlediska artikulace setkali s dvojí výslovností *i*, přestože to neodpovídá spisovné normě. Ani tady se měkčí výslovnost *i* neobešla bez naší pozornosti. Je ale zajímavé, že se v několika slovech se objevuje měkká výslovnost *i* v případě, že se v nich vyskytuje *y*.

(...) ▪ **[soudruški]** a soudruzii↓ ▪ (...)

(...) ▪ **[fstoupili]** jsme do nového roku↓ ▪ do roku tisíc devět set padesát dva↓ ▪ dovolte↑ ▪ abych **[i]** JÁ↑ ▪ (...)

(...) ▪ stojíme na jedné z VYSUNUtých **[pozic]** tábora míru↓ ▪ je proto **[pochopitelné]** ▪ že VŠE↑ ▪ co se kolem nás děje ▪ musí mít svůj vliv i na naše **[VNITŘNÍ]** položení↓ ▪ (...)

(...) ▪ naše společná práce v uplynulém roce ▪ **[NEBila]** bez úspěchů ▪ (...)

(...) ▪ se všemi ostatními **[lidmi]** ve světě↑ ▪ (...)

(...) ▪ aby naše lidově demokratická **[republika]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ přejme **[si]**↑ ▪ a pracujme usiluvň usilovně k TOMu↑ ▪ (...)

Nedostatečně důslednou artikulaci jsme odhalili také u slova *zemědělská*, kde je užito *e* místo *ě*.

(...) ▪ výroba průmyslová i **[zemedělská]** se rychleji zvyšovala↑ ▪ (...)

Nyní se podíváme na problematiku asimilace znělosti. V tomto projevu opět zcela převažuje asimilace regresivní.

(...) ▪ **[soudruški]** a soudruzii↓ ▪ (...)

(...) ▪ vám a vašim **[blískím]** srdečně popřál ▪ (...)

(...) ▪ a upevňujeme svoji lidově **[demokratickou]** republiku a její politickou a hospodářskou sílu↑ ▪ (...)

(...) ▪ aby naše lidově **[demokratická]** republika↑ ▪ (...)

(...) ▪ a ostatními lidově **[demokratickými]** zeměmi ▪ (...)

Vyskytuje se i artikulační spodoba, konkrétně se mění tyto skupiny hlásek: *ds* → *c*, *ts* → *c*.

(...) ▪ co jsme si **[přecevnali]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ v PEVném spolku se **[sovjeckým]** svazem↑ ▪ (...)

Frázování, umístování logických pauz je v pořádku, opět je mluvčím využíván důraz, i když ne v takovém rozsahu, jako u Gottwaldova předchozího projevu.

(...) ▪ musí míti svůj vliv i na naše **VNITŘNÍ** položení↓ ▪ za věc míru bojujeme ▪ na svém úseku dnes **TÍM** ▪ (...)

(...) ▪ **NEBYla** bez úspěchů ▪ ale také ne↑ ▪ bez překážek a obtíží↓ ▪ ▪ z toho ▪ co jsme si předsevnali↑ ▪ docílili jsme **MNOHÉho**↓ ▪ ale **DAleko** ne **VŠEho**↓ ▪ (...)

Opět je i z našeho fragmentu zřejmé, že se jedná o předem připravený komunikát, doloženo je to absencí hezitačních zvuků a formulačních pauz.

5.3.2 Projev z hlediska syntaxe a morfologie

V projevu můžeme opět najít jak formálně složitá souvětí, tak i věty jednoduché. Není však možné, abychom tento poznatek absolutizovali na celý projev vzhledem k tomu, že k dispozici máme jen sestříhanou nahrávku. Složitost souvětí souvisí s tím, že projev byl připraven dopředu a byl pouze předcítán.

(...) ▪ na svém úseku dnes **TÍM** ▪ že budujeme↑ ▪ a upevňujeme svoji lidově demokratickou republiku a její politickou a hospodářskou sílu↑ ▪ a odolnost↑ ▪ že budujeme↓ ▪ **NOVOU**↑ ▪ socialistickou společnost↑ ▪ a především ▪ její hospodářské základy↓ ▪ (...)

V analyzované části projevu se také vyskytuje apozice (přístavek), což je označení větného členu, který označuje skutečnost sdělovanou členem předchozím jinými slovy. Význam těchto členů je tedy totožný, pouze se liší slovní vyjádření.

(...) ▪ PŘED rokem↑ ▪ na **prahu roku jedenapadesát** ▪ jsem k vám mluvil mimo jiné o tom↑ ▪ že také v nastávajícím roce bude gigantický zápas mezi mírem a válkou ▪ (...)

Dalším jevem, jenž se vyskytuje v textu, je výčet, několikanásobný větný člen. Konkrétně se jedná o neshodné přívlastky (*rodin, dětí, žen, matek*), které jsou dále rozvíjeny přívlastky shodnými (*našich*).

(...) ▪ a pracujme usiluvň usilovně k TOMu↑ ▪ aby život **našich RODin↑ ▪ našich DĚtí↑ ▪ našich žen a MAtEK** ▪ byl v tomto roce RAdostnější↑ ▪ (...)

Nyní se podívejme na oblast morfolgie. Oproti předchozímu Gottwaldovu projevu se tento liší tím, že se v něm vyskytují dvě nepřesnosti ve vazbě sloveso + pád.

(...) ▪ a abych STEJně srdečně ▪ poděkoval všem těm pracovnícím a pracovníkům↓ ▪ kteří POctivě splnili úkoly ▪ které **které před nimi stavěla republika** ▪ v uplynulém roce tisíc devět set padesát jedna↓ ▪ (...)

V uvedené vazbě je použito instrumentálu, ale v této souvislosti by se jako vhodný jevil spíše akuzativ. Označená část by pak vypadala takto: *které před ně stavěla republika*.

(...) ▪ přejme si↑ ▪ a **pracujme** usiluvň usilovně **k TOMu↑** ▪ aby život našich RODin↑ ▪ (...)

Uvedená vazba *pracujme k tomu* by mohla být nahrazena vazbou *pracujme na tom*, dativ by tak byl nahrazen lokálem.

Z hlediska tvarosloví je zajímavé užití infinitivní koncovky *-ti* podobně jako v prvním Gottwaldově projevu.

(...) ▪ musí **míti** svůj vliv i na naše VNITŘNÍ položení↓ ▪ (...)

5.3.3 Projev z hlediska lexikologie

V projevu se nevyskytuje žádné nepříjemné opakování stejných slov, pokud jsou slova opakována, je to zcela motivované a slouží to k intenzifikaci a zdůraznění.

(...) ▪ aby život **našich** RODin↑ ▪ **našich** DĚtí↑ ▪ **našich** žen a MAték ▪ (...)

Na první poslech jistě upoutá slovo *gigantický*. Uvedené adjektivum pochází z řečtiny, v tomto textu má navozovat atmosféru nepředstavitelně obrovského zápasu. Podobnou atmosféru (tentokrát však v kladném spojení) nastoluje i sloveso *mohutněla*.

(...) ▪ že také v nastávajícím roce bude **gigantický** zápas mezi mírem a válkou ▪ (...)

(...) ▪ aby naše lidově demokratická republika↑ ▪ (...) ▪ **Mohutněla**↑ ▪ a vzkvétala↓ ▪ (...)

V textu se také vyskytuje adverbium *vespolek*, které bychom dnes již vnímali spíše jako zastaralé, ale s ohledem na skutečnost, že v *Pravidlech českého pravopisu* z roku 1946 se ještě vyskytuje,²²⁰ předpokládáme, že v době vzniku tohoto projevu bylo frekventovanější než v současnosti. Z kontextu vyplývá i jeho význam, a to *navzájem*.

(...) ▪ přeějme si všichni **vespolek**↑ ▪ (...)

Dále se v projevu objevuje také metaforické vyjádření, kdy je místo spojení na *začátku roku* použito na *prahu roku*. Uvedený jev se v textu vyskytuje hned dvakrát.

(...) ▪ PŘED rokem↑ ▪ na **prahu roku** jedenapadesát ▪ (...)

(...) ▪ takové je moje přání↑ ▪ vám VŠEM↑ ▪ na **prahu roku** tisíc devět set padesát dva↓ ▪ (...)

5.3.4 Shrnutí poznatků o projevu

Analýza tohoto projevu byla do značné míry poznamenána tím, že máme k dispozici pouze fragment nahrávky. Přestože je k dispozici kompletní psaný záznam tohoto projevu, nemohli bychom v něm hodnotit projevy mluvenosti, neznali bychom intonaci, nedokázali bychom posoudit frázování apod. Proto se naše analýza odvíjela

---

²²⁰ *Pravidla českého pravopisu*. Praha: SPN, 1946, s. 161.

od neúplného zvukového záznamu, u něhož jsme ale měli právě důležitou možnost poslechu.

Co se týká žánrového zařazení, stojí tento projev opět na rozhraní politické řeči a slavnostního projevu. Tentokrát je tou slavnostní příležitostí příchod nového roku, politické motivy přináší osoba mluvčího – prezident republiky.

V mnohém se projev shoduje s Gottwaldovým projevem předneseným po jeho zvolení prezidentem Československa. Opět se oslovováním publika snaží udržet s ním kontakt a tuto skutečnost podporuje i užívání 1. osoby množného čísla. Projev byl také předem připraven, dá se v něm tedy dobře orientovat a všechny myšlenky jsou dokončené a seřazené tak, aby byl text vhodně hierarchizován.

V oblasti syntaxe, morfologie ani lexika není dosaženo takového množství chyb, aby nebylo možné textu snadno porozumět. Všechny uvedené oblasti jsou na velmi dobré úrovni, což opět zcela jistě souvisí s možností připravit si projev předem.

5.4 Fráze a klišé v Gottwaldových projevech

Z pohledu Františka Čermáka v heslech pro *Nový encyklopedický slovník češtiny* můžeme frázi i klišé charakterizovat velice podobným způsobem. Fráze je „ustálený konverzační výraz“,²²¹ který je ovšem ze sémantického hlediska téměř prázdný, podobně i klišé je vlivem přílišného užívání výraz „významově vágní a automatizovaný“.²²² U obou těchto pojmů tedy můžeme mluvit o určitém stereotypním vyjadřování. Dále u fráze i klišé musíme zmínit skutečnost, že při jejich vnímání hraje značnou roli subjektivita, tedy to, jaké je jazykové vnímání těchto výrazů uživateli. Právě to je důvod, proč ani jeden z těchto pojmů nemůžeme exaktně definovat – pro jednoho uživatele jazyka na výrazu stereotypní zatížení je, jiný ho nevnímá. Od pohledu profesora Čermáka se budeme odvíjet i v této práci a budeme považovat tyto pojmy za totožné.

Ve dvou projevech Klementa Gottwalda je nespočet frází. Aby se z nich nestal jen pouhý výčet, jelikož obsahově jsou opravdu téměř prázdné, rozdělili jsme je do několika skupin, z nichž každá má určité společné rysy. Řazení ve skupinách pak bude následující – fráze budou řazeny chronologicky tak, jak v projevu po sobě

---

²²¹ František Čermák. Fráze. In: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, 2017.

²²² Tamtéž.

následují. Nejprve budou uvedeny fráze z Gottwaldova projevu po zvolení prezidentem, bezprostředně po nich budou následovat fráze z projevu novoročního. Konkrétní fráze bude vždy vyznačena tučným písmem.

První skupinou jsou fráze nesouvisející přímo s ideologií, takové, se kterými se můžeme setkat i v dnešních komunikátech.

(...) ▪ věčně nad nimi **visela sekera** ▪ **hrozby**↑ ▪ (...)

(...) ▪ JEJÍ **vůli vykonával** okresní hejtman ▪ (...)

(...) ▪ v níž má inteligence **volný prostor pro tvůrčí rozLET**↑
▪ (...)

(...) ▪ byl by to neblahý omyl kdybychom v radosti nad svou lidovou demokracií **složili ruce do klína**↓ ▪ (...)

(...) ▪ **mít svůj dům jako klíčku**↓ ▪ (...)

(...) ▪ zdráv buď lide československý↓ ▪ **uchovej ve cti odkaz předků** a VŠECH↑ ▪ (...)

(...) ▪ a **přiložme** proto ▪ VŠIchni↑ ▪ PEVNěji↑ ▪ **ruce k dílu**↓
▪ (...)

Druhou skupinou jsou fráze, které nějakým způsobem hovoří o míru. Druhá z těchto frází je pak i oxymórem, jelikož bojovat za mír je jednoduše paradox.

(...) ▪ stojíme na jedné z VYSUNUtých pozic **tábora míru**↓ ▪
(...)

(...) ▪ **za věc míru bojujeme** ▪ (...)

Třetí skupinu tvoří takové výrazy, které oslavují či jinak zmiňují jednotu lidu.

(...) ▪ od prezidenta↑ až po posledního pracujícího člověka **jedno jsme**↑ a jen na nás↑ ▪ na naší PÍli záleží↑ ▪ jaké budou PLOdy naší práce ▪ (...)

(...) ▪ máme demokracii v níž **všichni pracující lidé tvoří jednu RODINU**↑ a to jak jsem již řekl↓ od prezidenta až do posledního pracujícího občana↓ ▪ (...)

(...) ▪ **v jednotě a svornosti**↑ ▪ (...) ▪ **v lásce k vlasti**↑ ▪ **jednoho k druhému** splníme je ▪ (...)

(...) ▪ a ještě více zesílíme **VELkou** vymoženost února↑ ▪ **jednotu pracujícího lidu** měst i venkova↓ ▪ (...)

Nyní můžeme přejít ke čtvrté skupině. To jsou fráze zmiňující SSSR či jeho satelitní státy.

(...) ▪ budeme rozvíjet a střežit naše **spojenectví s bratrským sovětským svazem**↑ ▪ (...)

(...) ▪ **bratrské souručenství slovanských národů**↓ ▪ všech lidových států a všech demokratických lidí na světě ▪ (...)

(...) ▪ **v PEVném spolku se sovětským svazem**↑ ▪ a **ostatními lidově demokratickými zeměmi** ▪ (...)

Od „spojenců“ se přesuneme k páté skupině, jež je tvořena frázemi, které naopak zmiňují jakéhokoli nepřítele, útrapy apod.

(...) ▪ a že posléze **zrádná vládnoucí vrstva** ▪ (...)

(...) ▪ vybodovanou vybojovanou a vykoupenou novými **trpnými zkouškami a těžkými oběťmi**↓ ▪ (...)

(...) ▪ a v níž živnostníci se nemusí bát **ANI útisku ze strany** kartelu a monopolu ani exekutora↓ ▪ (...)

(...) ▪ že také v nastávajícím roce bude gigantický **zápas mezi mírem a válkou** ▪ (...)

Skupinou číslo šest jsou fráze, které oslavují práci.

(...) ▪ jaké budou **PLOdy naší práce** ▪ (...)

(...) ▪ **naše společná práce** v uplynulém roce ▪ (...)

(...) ▪ a **pracujme usiluvně usilovně** k TOMu↑ ▪ (...)

Předposlední skupinou jsou v Gottwaldových projevech fráze, které hovoří o budování, budoucnosti a budoucím vývoji obecně, vývoji demokracie apod.

(...) ▪ cestou k **socialistickému zítřku**↓ ▪ (...)

(...) ▪ máme však **lepší**↑ ▪ **opravdovou**↑ ▪ **lidovou demokracii**↑
▪ (...)

(...) ▪ že **budujeme**↑ ▪ **a upevňujeme svoji lidově demokratickou republiku** a její politickou a hospodářskou sílu↑ ▪ (...)

(...) ▪ že **budujeme**↓ ▪ **NOVOU**↑ ▪ **socialistickou společnost**↑ ▪
(...)

(...) ▪ a možnost **mírového budování**↓ ▪ (...)

Úplně poslední je pak fráze, která oslavuje mezníky v minulosti.

(...) ▪ po **slavném historickém únoru**↓ a po němž **slavných a historických volbách třicátého května**↑ jsou u nás vskutku VŠECHNY předpoklady PRO TO ▪ aby vůle lidu byla v této zemi↑ **NEJvyšším zákonem**↓ ▪ (...)

Z tohoto přehledu a rozřídění frází ze dvou analyzovaných Gottwaldových projevů je zřejmé, že projevy jsou přehlceny prázdnými slovy a výrazy, které většinou souvisejí s přímou podporou komunistické ideologie.

6 Projevy Antonína Zápotockého

6.1 Osobnost Antonína Zápotockého

Pátý československý prezident se narodil v Zákolanech u Kladna 19. 12. 1884. V Mělníce se vyučil kamenosochařem, po přestěhování do Prahy se podílel i na kamenných figurách u věží chrámu sv. Víta a také se zapojil do sociálně demokratického aparátu i předvolební kampaně sociální demokracie pro volby v roce 1907. V roce 1910 se oženil s Marií Skleničkovou a v letech 1911 a 1912 se mu narodily dcera Marie a Jiřina.

V první světové válce bojoval hned na třech frontách – na srbské, italské a ruské. Právě v Rusku se inspiroval bolševickými myšlenkami. Po válce se stal krajským tajemníkem sociální demokracie na Kladně, postupně se ale jeho radikální bolševické názory setkávají s nepochopením, poutá k sobě své příznivce a právě tato radikalizovaná část sociální demokracie začíná vystupovat samostatně. V roce 1920 byl jedním z organizátorů generální stávky, vlivem toho byl v letech 1921 až 1922 vězněn. Stal se členem KSČ a v roce 1922 jejím ústředním tajemníkem. V KSČ mu byla vytýkána sociálně demokratická minulost. Až po V. sjezdu KSČ v roce 1929 se Moskva zasadila o jeho členství ve vedení strany.

V době okupace nacistickým Německem dostal za úkol převést KSČ do ilegality. Ilegálně měl ze země i uprchnout, ale gestapo jej odvezlo zase zpět do Prahy, kde byl do roku 1940 internován, potom byl přemístěn do koncentračního tábora Sachsenhausen-Oranienburg. V táboře Ravensbrück byla uvězněna jeho žena, oba manželé se shledali až po válce v Praze.

7. 6. 1945 se Zápotocký stal předsedou Ústřední rady odborů. Pozice odborů byla velice silná, proto se stal opravdu významnou osobností československé politiky. Poúnorová situace odborů však byla jiná – jejich důležitost klesala. Po převratu se Zápotocký stal místopředsedou vlády a velkou oporou mu byl Klement Gottwald. Právě on ho po svém zvolení prezidentem navrhl na pozici předsedy vlády. Velkým rivalem mu byl Rudolf Slánský, ale po jeho popravě v roce 1951 mu tento soupeř zmizel. Zápotockého volba prezidentem 21. 3. 1953 tak nebyla žádným překvapením.

Snažil se dodržovat dobré vztahy s dělníky. K tomu mu ovšem rozhodně nepomohla měnová reforma, kterou tři dny před jejím vyhlášením popřel. Kritika na jeho hlavu

přicházela také z Moskvy, které se nelíbily nereálné hospodářské plány, klesající životní úroveň apod. Pod vlivem této kritiky se uchýlil k politice nového kursu, kdy byl kladen důraz na rozvoj spotřebního průmyslu a zemědělství na úkor průmyslu těžkého.

Život Antonína Zápotockého ukončil 13. 11. 1957 v Praze infarkt.²²³

6.2 Analýza projevu A. Zápotockého na II. sjezdu JZD

Analyzovaný projev byl uskutečněn na II. celostátním sjezdu JZD 19. 2. 1955. Délka použité nahrávky je 15 minut 31 sekund, transkripční přepis je jednou z příloh této práce (příloha č. 3), v seznamu zdrojů je uveden i internetový odkaz na tento projev.

6.2.1 Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti

Úvod tohoto projevu je složen z oslovení posluchačů a pozdravu. Oslovení odpovídá charakteru akce – jelikož se jedná o sjezd JZD, užívá Zápotocký oslovení *družstevníci a družstevnice*.

vážení družstevníci a družstevnice↑ ▪ soudružky a soudruzí
▪ (...)

Jediným přerušením projevu publikem je potlesk následující po výše uvedené úvodní části.

V oblasti respirace dochází k několika odchylkám. Tyto odchylky souvisejí s nelogickým umístěním pauz nutných pro nádech. Prohřešky ale nebrání porozumění textu.

(...) ▪ a jménem všech členů **delegace** ▪ **ústředního** výboru ▪
váš druhý ▪ celostátní sjezd ▪ jednotných zemědělských
družstev↓ ▪ (...)

(...) ▪ překonávají všechny **překážky** ▪ **a svízele**↓ ▪ na které
se při KAŽDÉM novém budování naráží↑ ▪ (...)

(...) ▪ i všech nových **metod** ▪ **a poznatků**↑ ▪ které nám
přináší ▪ věda i technika↓ ▪ (...)

---

²²³ Kapitola o osobnosti Zápotockého vychází z monografie *Českoslovenští prezidenti* od Marie Ryantové a kol, část o Zápotockém zpracoval Jiří Kocian.
KOCIAN, Jiří. Antonín Zápotocký. In: *Českoslovenští prezidenti*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2016, s. 159–182. ISBN 978-80-7432-500-7.

(...) ▪ a citovat↑ všechna přijatá **usnesení**↓ ▪ a **podněty**↑ ▪
obsažené v referátu soudruha širokého↓ ▪ (...)

Vyjma uvedených nedostatků v oblasti respirace je ona oblast zvládnutá dobře. Nedostatky se vyskytují především v souřadných spojeních několikanásobných větných členů.

Zápotocký ve svém projevu využívá i zdůrazňování slov, není ovšem tak výrazné jako u Klementa Gottwalda. S důrazem je vysloveno jen menší množství slov.

(...) ▪ **TAM**↑ ▪ kde moudrá slova soudruha gottwalda ▪ měli organizátoři a vedoucí družstev od počátku na paměti↑ ▪ **Řídili** se jimi↑ ▪ a na nezbytnost jimi se řídit ▪ také všechny členy upozorňovali↑ ▪ tam družstva pevně zakotvila↓ ▪ překonávají všechny překážky ▪ a svízele↓ ▪ na které se při **KAŽDÉM** novém budování naráží↑ ▪ rozvíjí se↓ ▪ jdou **DOPředu**↓ ▪ a vykazují už dnes výsledky↑ ▪ na které mohou být družstevníci právem hrdi↓ ▪ (...)

Opakujícím se nedostatkem artikulačním je nesprávná výslovnost hlásky ř. Ve všech slovech, kde se hláska vyskytuje, se objevuje i tato artikulační chyba. Nebudeme tedy uvádět všechna chybně vyslovená slova, ale jen několik z nich. Konkrétně jsme vybrali úseky, kde se hlásek ř nahromadilo více v krátkém úseku textu.

(...) ▪ bez přemýšlení při práci ▪ i bez potu↓ ▪ je samozřejmé↑ ▪ (...)

(...) ▪ překonávají všechny překážky ▪ (...)

(...) ▪ mnohé příklady přesvědčují↓ ▪ (...)

Z pohledu zásad spisovné výslovnosti se nejprve zaměříme na odchylky, které jsou spojené s kvantitou samohlásek. V analyzovaném projevu se v této oblasti setkáváme s nespisovným krácením dlouhých samohlásek i nespisovným prodlužováním krátkých vokálů.

(...) ▪ **[přednich]** sovětských kolchozníků↑ ▪ (...)

(...) ▪ výsledky **[dosava:dní]** práce to dokazují↓ ▪ (...)

(...) ▪ byla podrobně zjištěna dnešní situace↑ ▪ a **[vytyčeny]** úkoly↑ ▪ pro další práci na zemědělském úseku↓ ▪ (...)

Na odchylku jsme narazili i v kvalitě samohlásek. Konkrétně se objevuje jejich zavřená výslovnost.

(...) ▪ a zajišťuje neustálý rozmach jejich **[materielní]** ▪ i kulturní úrovně↓ ▪ (...)

Dále můžeme upozornit na jev, kdy dochází při výslovnosti ke vzniku další samohlásky.

(...) ▪ průměrně ▪ tři tisíce **[osum]** set litrů ▪ (...)

V analyzovaném projevu dochází také k oslabení artikulace samohlásky, kdy daná samohláska při výslovnosti zaniká.

(...) ▪ které **[sou]** důležité pro další úspěšný rozvoj našich jednotných ▪ zemědělských družstev↓ ▪ (...)

Poslední odchylky od spisovné výslovnosti jsou spjaté s převzetím výslovnosti ze slovenského jazyka.

(...) ▪ aby **[vínosnost']** půdy ▪ i produktivita živočišné výroby ▪ stoupala↑ ▪ (...)

(...) ▪ dále na **[nutnost']** obdělání každého hektaru ladem ležící půdy ▪ (...)

(...) ▪ k příkladu **[dojivost']** krav ▪ je stále NEDOSStatečná↓ ▪ (...)

Nyní se budeme věnovat asimilaci znělosti. V projevu se setkáváme s asimilací regresivní. Při výslovnosti se tu mění $ž \rightarrow š, č \rightarrow š, z \rightarrow s, s \rightarrow z a v \rightarrow f$.

(...) ▪ **[soudruški]** a soudruzi ▪ (...)

(...) ▪ oněch dvě stě sedm **[društevňíků]** a **[društevňic]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ hospodářskou základnu **[drušstef]** upevňovat↑ ▪ a existenční úroveň členů **[drušstef]** zvyšovat↓ ▪ (...)

(...) ▪ jednotná zemědělská **[društva]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ v zájmu zvýšení a **[skvalitnění]** živočišné výroby↓ ▪
(...)

(...) ▪ obrací pozornost ▪ na nutnost podstatného zlepšení
vědeckého **[výskumu]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ uskutečňovat **[f praksi]**↓ ▪ (...)

(...) ▪ zeptejte se na to soudružky **[anešky]** kameníkové↓ ▪
(...)

(...) ▪ a dosažený průměr činí nyní ▪ jeden tisíc **[štyrysta
štyrystet]** pět litrů ročně na jednu dojnici↓ ▪ družstvo
KAČICE↑ ▪ dosáhlo však v roce tisíc devět set padesát čtyři
průměr ▪ dva tisíce jedno sto devadesát litrů na jednu
dojnici↓ ▪ a v BLANSKU↑ ▪ tři tisíce **[štyrysta]** litrů↓ ▪
(...)

(...) ▪ tak jak jsme nuceni to učinit **[z velkostatkáři]**↓ ▪
(...)

Dále se v projevu objevuje i spodoba artikulační, mění se *tš* → *č* a *ts* → *c*.

(...) ▪ kdo má **[vječí]** zásluhu na výsledcích družstva↑ ▪
patří **[vječí]** odměna↓ ▪ (...)

(...) ▪ předních **[sovjeckých]** kolchozníků↑ ▪ (...)

6.2.2 Projev z hlediska syntaxe a morfolgie

Projev prezidenta Zápotockého na II. celostátním sjezdu JZD je z velké části utvořen z formálně složitých souvětí. Ani v tomto projevu nejsou souvětí složitá natolik, aby nebyla pro posluchače snadno k pochopení. Uvedená formální složitost nám naznačuje, že projev byl předem dobře připraven, neboť nedochází ani k žádným nemotivovaným odchylkám od stavby souvětí. Níže uvádíme dva příklady složitých souvětí.

(...) ▪ připomínám dnes tato slova proto↓ ▪ že v nich↑ ▪
MYSLím↑ ▪ jsou stručně a jasně ▪ vyjádřeny úkoly družstev ▪
zaručující jejich prosperitu ▪ a zároveň vytýčena je

i cesta ▪ kterou MUSÍ družstevníci jítí↑ ▪ aby zlepšili naše zásobování vcelku↑ ▪ a zajistili rozvoj ▪ jednoho každého družstva↑ ▪ i dobrou životní úroveň ▪ všech jeho členů↓ ▪ (...)

(...) ▪ oněch dvě stě sedm družstevníků a družstevnic↑ ▪ včera večer vyznamenaných↑ ▪ mohlo docílit ▪ své pozoruhodné výsledky v rostlinné i živočišné výrobě ▪ jen PROTO↑ ▪ že řádně pracovali↑ ▪ přemýšleli při práci↑ ▪ a hleděli využít všech starých zkušeností↑ ▪ naší zemědělské výroby ▪ i všech nových metod ▪ a poznatků↑ ▪ které nám přináší ▪ věda i technika↓ ▪ (...)

V analyzovaném projevu se můžeme setkat s motivovanou odchylkou od větné stavby. Je jí vsuvka, parenthese.

(...) ▪ připomínám dnes tato slova proto↓ ▪ že v nich↑ ▪ **MYSlíím**↑ ▪ jsou stručně a jasně ▪ (...)

Dále se v textu vyskytují apozice, tedy přístavky.

(...) ▪ jsou to obzvláště ▪ nespočetné a cenné příklady našich předchůdců↑ ▪ **předních sovětských kolchozníků**↑ ▪ kteří nám ▪ (...)

(...) ▪ v obšírném referátě předsedy vlády ▪ **soudruha viliama širokého** ▪ i v usnesení pléna ▪ (...)

Zápotocký využívá i řečnické otázky.

(...) ▪ je to možné ▪ když dosažený průměr činí šest a šest desetin selete ročně↑☺ ▪ (...)

Posledním jevem z oblasti syntaxe zmiňme ještě zopakování stejného slova za účelem zvýšení jeho intenzity a zdůraznění.

(...) ▪ tak↑ ▪ jak to zdůrazňovali **znovu a znovu** ▪ (...)

(...) ▪ budou se do nich stále **více a více** ▪ vracet i TI ▪ kteří roztrpčení počátečními chybami↑ ▪ (...)

K pochybením z oblasti morfolgie nedochází. V následující části proto uvádíme zajímavé jevy z této oblasti. První zvláštností jsou infinitivy zakončené na tvaroslovnou infinitivní koncovku *-ti*.

(...) ▪ a zároveň vytýčena je i cesta ▪ kterou MUSÍ družstevníci **jíti**↑ ▪ (...)

(...) ▪ nemůžeme pomýšlet na to ▪ až budeme **míti** státní moc ▪ abychom malorolníka ▪ násilně vyvlastnili↓ ▪ (...)

V textu se také objevila spojka *-li*, která je ke slovesu připojena přes spojovník.

(...) ▪ máme-**li** kde obtíže ▪ slabiny a nedostatky↓ ▪ (...) ▪ pak jsou to převážně obtíže a nedostatky ▪ vzniklé ▪ z našich vlastních CHYB ▪ (...)

Dále zmiňme částici *bohužel*, která plní funkci emocionální, v našem případě konkrétně funkci politování.

(...) ▪ u nás **bohužel** ▪ mnozí↓ ▪ a někteří TAKÉ komunisté↑ ▪ se domnívali↑ ▪ (...)

Nakonec se zastavme ještě u prepozic. Zmiňme primární předložku *ku*, která je v současnosti považována spíše za zastarávající a mohla by tak být nahrazena tvarem *ke*. Druhým jevem, který zmíníme, je sekundární předložka *od počátku*, jež druhem řadíme konkrétně mezi předložky desubstantivní dvoučlenné.

(...) ▪ předpokladem↑ ▪ **ku** správné organizaci práce↑ ▪ (...)

(...) ▪ kde moudrá slova soudruha gottwalda ▪ měli organizátoři a vedoucí družstev **od počátku** na paměti↑ ▪ (...)

6.2.3 Projev z hlediska lexikologie

Z hlediska lexikologie jsou typickým znakem tohoto projevu termíny spjaté s problematikou zemědělství a JZD. Jsou to například termíny jako *zemědělský úsek*, *hektarový výnos*, *krmivová základna*, *státní traktorové stanice*, *selata*, *dojnice* apod. Právě tematickému zaměření textu odpovídá i oslovení *družstevníci a družstevnice*, o kterém bylo již psáno výše.

(...) ▪ na důležitost zabezpečení TRVALÉHO růstu ▪
hektarových výnosů↓ ▪ (...)

(...) ▪ pro další práci na **zemědělském úseku**↓ ▪ (...)

(...) ▪ s nutností podstatného rozšíření **krmivové základny**↑ ▪
(...)

U pojmu *státní traktorové stanice* je zajímavé také to, že se v projevu objevuje i její zkratka *STS*. Tuto zkratku bychom mohli definovat jako iniciálovou.

V textu se také vyskytuje velké množství vlastních jmen – ať už domácích, či cizích. Například:

(...) ▪ staří naši učitelé socializmu a komunizmu **marx** ▪
engels ▪ **lenin a stalin**↓ ▪ (...)

(...) ▪ soudružky **marie novotná**↑ ▪ **růžena skývová**↑ a **aloisie lakotová**↑ ▪ (...)

(...) ▪ soudružky **šůchová** ▪ **bradová** ▪ **štruncová** ▪ **kronková** ▪
spolu se soudružkami **šnajdrovou** ▪ a **selmentovou** ▪ (...)

Nakonec pak zmiňme ještě termín *kolchozník*. Ten je zajímavý především svým převzetím z ruštiny, která na český jazyk měla v době komunizmu velký vliv, jak již bylo popisováno v kapitole o vývoji češtiny. Slovo *kolchozník* vzniklo ze slova *kolchoz*, které označuje právě kolektivní hospodářství.

(...) ▪ předních sovětských **kolchozníků**↑ ▪ (...)

6.2.4 Shrnutí poznatků o projevu

Zařazení analyzovaného projevu mezi žánry řečnického stylu není jednoznačné – opět stojí na pomezí mezi žánrem slavnostním a agitačním.

Kompozice tohoto projevu je přehledná, což nám stejně jako další znaky napovídá, že byl předem kvalitně připraven. Pro posluchače je tedy srozumitelný. Příprava také jistě vedla k vytváření dlouhých souvětí, která jsou formálně uspořádána podle všech pravidel, jediným prohřeškem u nich je nedostatek dechu – souvětí jsou totiž někdy dlouhá natolik, že mluvčímu dojde dech tam, kde logická pauza být nemá.

Co narušuje poslech, je špatná artikulace hlásky ř. Z nahrávky je zřejmé, že mluvčí má s její výslovností opravdu problém, proto by v jeho případě možná bylo vhodnější některá slova nahradit synonymy, která ř neobsahují. Samozřejmě se jedná o případy, kde by to bylo možné. Rušivě pak také působí slovenská výslovnost některých slov: *výnosnosť, nutnosť, doživnosť*. Tyto nedostatky jsou pro posluchače nepříjemné a kazí dojem z mluveného slova.

Z hlediska lexika je text též připraven dobře, nedochází ke zbytečnému opakování slov tam, kde to není záměrem. Slovní zásoba odpovídá tematickému zaměření projevu a situaci, při níž byl projev realizován.

6.3 Analýza novoročního projevu A. Zápotockého

Pro druhou analýzu jsme vybrali novoroční projev prezidenta Antonína Zápotockého z roku 1956. Podobně jako u Gottwaldova novoročního projevu nám byla k dispozici jen silně sestříhaná nahrávka. Internetový odkaz na ní lze nalézt v seznamu zdrojů, její transkripční přepis je čtvrtou přílohou předkládané práce.

6.3.1 Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti

Fragment projevu, který je předmětem naší analýzy, začíná oslovením posluchačů. Úvodní část tím ale není vyčerpána, následuje totiž přání *mnoha úspěchů při plnění úkolů* v novém roce. Celá úvodní část je konzistentní a navazuje na ni vlastní jádro projevu.

drazí spoluobčané ▪ soudružky a soudruzi↓ ▪ na prahu nového roku tisíc devět set padesát šest ▪ přeji vám VŠEM ▪ dělníkům ▪ zemědělcům ▪ příslušníkům technické inteligence ▪ pracovníkům vědy ▪ kultu:ry i umění ▪ zaměstnancům v lidové i státní správě ▪ všem veřejným funkcionářům ▪ příslušníkům ozbrojených sil ▪ naší mládeži ▪ i dětem↑ ▪ mnoho úspěchů při plnění úkolů↑ ▪ které nás čekají ▪ v nastávajícím roce↓ ▪ (...)

V oblasti respirace ani fonace jsme v tomto projevu nenarazili na žádné prohřešky proti normě. Jinak je to u části artikulační. Opět se setkáváme s prezidentovým ráčkováním, tedy nesprávnou výslovností hlásky ř. Tato nepravidelnost prostupuje celým projevem.

(...) ▪ všem veřejným funkcionářům ▪ příslušníkům ozbrojených sil ▪ naší mládeži ▪ i dětem↑ ▪ mnoho úspěchů při plnění úkolů↑ ▪ (...)

Zápotocký využívá také důrazu, i když spíše sporadicky.

(...) ▪ **ZÍSKAT JE** pro uznání zásady↑ ▪ že cesta jednání ▪ a vzájemných dohod ▪ je **JEdinou** správnou cestou ▪ k řešení všech↑ ▪ současných mezinárodních problémů↓ ▪ (...)

Co se týče spisovné výslovnosti, v projevu se vyskytují odchylky v kvantitě. Je nespisovně prodlužována výslovnost krátkých vokálů.

(...) ▪ pracovníkům vědy ▪ **[kultu:ri]** i umění ▪ (...)

(...) ▪ roste přeprava osob↑ ▪ i nákladů ▪ železnicí ▪ auty ▪ autobusy ▪ i **[le:tadli]**↑ ▪ (...)

Vlivem nedostatečné pečlivosti při výslovnosti dochází k vynechání hlásky, haplogologii.

(...) ▪ ale že se podařilo i veliký světový tábor přátel míru o nové↑ ▪ miliony stoupenců **[rošířit]** ▪ (...)

V projevu se správně projevila i asimilace znělosti regresivní, kdy se znělá hláska ž mění vlivem neznělého *k na* neznělé *š*. Podobně se také setkáváme s artikulační spodobou, kdy se v projevu skupina *ts* mění na *c*.

(...) ▪ **[soudruški]** a soudruzi↓ ▪ (...)

(...) ▪ na prahu nového roku tisíc **[devjecet]** padesát šest ▪ (...)

(...) ▪ v našem osvoboditeli↑ ▪ v **[sovjeckém]** svazu↑ ▪ (...)

6.3.2 Projev z hlediska syntaxe a morfologie

Z hlediska složitosti a délky souvětí, popř. vět, můžeme říci, že se v analyzované části jedná o středně dlouhé větné celky. Nevyskytují se příliš formálně složitá souvětí, jejich délka je dána spíše výčty apod., jak uvádí následující příklad.

▪ na prahu nového roku tisíc devět set padesát šest ▪ přeji vám VŠEM ▪ dělníkům ▪ zemědělcům ▪ příslušníkům technické inteligence ▪ pracovníkům vědy ▪ kultu:ry i umění ▪ zaměstnancům v lidové i státní správě ▪ všem veřejným funkcionářům ▪ příslušníkům ozbrojených sil ▪ naší mládeži ▪ i dětem↑ ▪ mnoho úspěchů při plnění úkolů↑ ▪ které nás čekají ▪ v nastávajícím roce↓ ▪ (...)

Tento výčet pak v rámci problematiky syntaxe odpovídá přístavku. Další apozice můžeme vidět i zde:

(...) ▪ je jistě radostné↑ ▪ můžeme-li DNES ▪ na prahu nového roku konstatovat↑ ▪ že v uplynulém roce se podařilo ▪ (...)

(...) ▪ v našem osvoboditeli↑ ▪ v sovětském svazu↑ ▪ (...)

Vzhledem ke krátkému rozsahu analyzované části lze z oblasti tvarosloví zmínit jen jeden zajímavý jev. Konkrétně se jedná o užití spojky *-li*.

(...) ▪ je jistě radostné↑ ▪ můžeme-li DNES ▪ na prahu nového roku konstatovat↑ ▪ (...)

6.3.3 Projev z hlediska lexikologie

Z hlediska lexikologie jsou nejzajímavější tři jevy, o nichž se nyní zmíníme. Prvním z nich je přirovnání hospodářského růstu k rozvoji kulturní úrovně obyvatelstva.

(...) ▪ tak jak bouřlivě se rozvíjí náš hospodářský život↑ ▪ rostou nové stavby a podniky↑ ▪ vždy šířeji a hustěji se rozprostírají naše dopravní sítě↑ ▪ roste přeprava osob↑ ▪ i nákladů ▪ železnicí ▪ auty ▪ autobusy ▪ i le:tadly↑ ▪ tak bouřlivě roste ▪ i kulturní úroveň našeho pracujícího lidu↑ ▪ jeho uvědomění↑ ▪ i sebevědomí↓ ▪ (...)

Druhým jevem je metaforické vyjádření, kdy je lidem přisuzována vlastnost neživých věcí. Zde se konkrétně jedná o slovo *zakalit*, kdy mají tuto vlastnost přijmout lidé, přestože je to původně vlastnost charakteristická pro ocel (kalená ocel = ocel s vysokou tvrdostí).

(...) ▪ překážky a obtíže nemohou nás zmalomyslnět a rozkolísat↓ ▪ musí nás zocelit ▪ a **zakalit**↓ ▪ (...)

Posledním jevem je pak další metaforické vyjádření, se kterým jsme se již setkali v novoročním projevu Klementa Gottwalda. Jedná se o použití spojení na *prahu roku*.

(...) ▪ na **prahu nového roku** tisíc devět set padesát šest ▪ (...)

6.3.4 Shrnutí poznatků o projevu

V analyzované nahrávce nedochází k prohrěškům v oblasti kompozice textu, jeho správného a logického uspořádání a členění, ani v respirační a fonační složce řeči. Problémem je artikulace hlásky *ř*, jak již bylo zmíněno i v hodnocení projevu z II. sjezdu JZD prezidenta Zápotockého. Velké prohrěšky se nevyskytují v žádné z analyzovaných rovin, ale nemůžeme posoudit zcela kompletní projev, pouze jeho fragment získaný z nahrávky.

6.4 Fráze a klišé v Zápotockého projevech

Přestože dva analyzované projevy Antonína Zápotockého nejsou tolik přesyceny (jako projevy Klementa Gottwalda) opakujícími se frázemi nesoucími pouze vágní obsah, nebo jej spíše nenesou vůbec, roztřídili jsme je také do jednotlivých kategorií pro větší přehlednost. Zachováme stejné řazení frází jako u analýzy Gottwaldových projevů.

První skupinou jsou fráze, které hovoří o práci, o její kvalitě, důležitosti a potřebě ji organizovat.

(...) ▪ a nebudou nic platné ▪ bez **poctivé práce**↓ ▪ (...)

(...) ▪ mohlo docílit ▪ své pozoruhodné výsledky v rostlinné i živočišné výrobě ▪ jen **PROTO**↑ ▪ že **řádně pracovali**↑ ▪ (...)

(...) ▪ a také krásných výsledků↓ ▪ které přináší↑ ▪ **správně organizovaná**↑ ▪ a **pečlivě konaná práce**↓ ▪ (...)

Druhou skupinu tvoří fráze, v nichž se objevuje pohled na budoucnost, budování a vývoj dopředu. Většinou jsou tato spojení spojena s oslavou socialismu.

(...) ▪ a schválil vzorné STANovy zemědělských družstev ▪ jako pomůcku a základ k **budování socialistického zemědělství**↓ ▪ (...)

(...) ▪ naše komunistická strana československa ▪ stojící v ČELE národní fronty ▪ a **sledující neochvějně CÍL**↑ ▪ **vybudování socialismu v naší vlasti**↓ ▪ (...)

(...) ▪ která by mohla↑ ▪ náš **nezadržitelný vývoj k výstavbě socialismu** zvrátit↓ ▪ (...)

(...) ▪ stále kupředu↑ ▪ **zpátky ni krok**↓ ▪ (...)

Fráze oslavující jednotu lidu a společnosti tvoří třetí skupinu.

(...) ▪ je to proto↑ ▪ že **společná výroba** ▪ je JEDINOU správnou cestou↑ ▪ (...)

(...) ▪ je možno uskutečnit↑ ▪ jen v **pevném svazku**↑ ▪ **dělníků ▪ rolníků ▪ a pracujících inteligence**↓ ▪ (...)

Čtvrtá skupina jsou fráze, kde je zmiňován jakýkoli nepřítel či překážky v cestě vedoucí k určitému cíli.

(...) ▪ **zbavuje** malé ▪ i střední rolníky **vykořisťování**↑ ▪ **nejistoty**↑ ▪ **bídy**↑ ▪ a **chudoby**↓ ▪ (...)

(...) ▪ **překážky a obtíže** nemohou nás **zmalomyslnět a rozkolísat**↓ ▪ **musí nás zocelit** ▪ a **zakalit**↓ ▪ (...)

Ani v těchto projevech nechybí zmínka o SSSR a „táboru míru“.

(...) ▪ ale že se podařilo i veliký **světový tábor přátel míru** o nové↑ ▪ miliony stoupenců rošířit ▪ (...)

(...) ▪ máme **VĚRNÉho a spolehlivého spojence**↑ ▪ v našem **osvoboditeli**↑ ▪ v **sovětském svazu**↑ ▪ (...)

Poslední fráze se týká ekonomiky.

(...) ▪ aby VŠECHNA naše družstva ▪ mohla být postavena
na **zdravou ekonomickou základnu**↓ ▪ (...)

7 Projevy Antonína Novotného

7.1 Osobnost Antonína Novotného

Antonín Novotný se narodil 10. 12. 1904 v Letňanech. Ačkoli byl jeho otec členem sociálně demokratického hnutí, sám Novotný ho považoval za nedostatečně radikální a zhlédl se v bolševické revoluci. Proto se již v 17 letech stal členem KSČ. Hned od počátků byl velkým podporovatelem Klementa Gottwalda. Jeho hvězda stále stoupala a v roce 1937 se stal tajemníkem krajského vedení KSČ v Praze. Situace se pro něj značně změnila v roce 1938, když byl nucen účastnit se mobilizace. Vzhledem k tomu, že KSČ byla za okupace zakázána, odešel do Vysočan, kde pracoval jako topič. Účastnil se však nelegální činnosti, a proto byl roku 1941 zatčen a přemístěn do koncentračního tábora Mauthausen. Měl štěstí, podařilo se mu přežít do konce války.

Roku 1951 byl Novotný jmenován tajemníkem ÚV KSČ. Hodilo se mu také dřívější podporování Gottwalda, jelikož ten si ho nyní vybral za svého nejbližšího spolupracovníka. Roku 1953 byl z funkce tajemníka uvolněn a stal se místopředsdou vlády. Po smrti Klementa Gottwalda se prezidentem stal Antonín Zápotocký a Antonín Novotný byl pověřen řízením sekretariátu ÚV KSČ. Postupně pak přebírá moc nad stranou a o neschopnosti Zápotockého přesvědčil i Moskvu, ta proto stála na jeho straně.

Bouřlivý rok 1956 přinesl Novotnému možnost zbavit se svého posledního protivníka – Alexeje Čepičky. Bylo totiž nutné najít viníka za stalinské zločiny. Kromě Rudolfa Slánského se jím stal Čepička. Zpráva o smrti Zápotockého zastihla Novotného v době, kdy se účastnil oslav 40. výročí VŘSR v Moskvě. Vedení ÚV KSSS pak přímo delegaci za nástupce navrhlo Novotného. Prezidentem tak byl Antonín Novotný zvolen 19. 11. 1957.

Co se týče postupné liberalizace názorů ve straně, Novotný nebyl rozhodně příznivcem zásadních systémových změn. Menším změnám se však nebránil. Na začátku roku 1968 byl Novotný zbaven funkce prvního tajemníka ÚV KSČ, na jeho místo byl dosazen Alexandr Dubček.

Pod tlakem veřejnosti však v březnu rezignoval také na funkci prezidenta a vzdal se i svého členství v předsednictvu ÚV KSČ. Smrt zastihla Antonína Novotného v Praze, 28. 1. 1975.²²⁴

7.2 Analýza projevů A. Novotného na XI. sjezdu KSČ

Předmětem analýzy v této části práce budou dva krátké projevy Antonína Novotného na XI. sjezdu KSČ, konkrétně projev zahajovací, který se uskutečnil 18. 6. 1958, a závěrečný z 21. června 1958. Transkripční přepisy obou projevů lze nalézt v přílohové části předkládané práce (příloha č. 5) a internetový odkaz na nahrávky projevů v seznamu zdrojů.

7.2.1 Projevy z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti

Oba projevy jsou opravdu krátké, proto není nutné podrobně rozebírat jejich kompozici. Projevy začínají oslovením auditoria a druhý z nich je pak ukončen slovy, která zároveň ukončují celý sjezd:

(...) =soudruzzi a soudružky↑ ▪ končím sjezd se slovy↓ ▪ naši společné práci↑ ▪ ČEST↑ ▪ ▪

Nyní se podíváme na oba projevy z hlediska techniky řeči. Na obou vystoupeních je znatelně slyšet rychlé tempo mluvy prezidenta Novotného. Ten nejen v podstatě křičí, ale právě mluví i velice rychle. Od těchto dvou poznatků se odvíjí chyba, které se prezident opakovaně dopouští. Je jí vytváření pauz na místech, kde by logicky pauza být neměla. Je to způsobeno neschopností mluvčího dobře hospodařit s dechem, na to má pochopitelně vliv jak velká intenzita hlasu, tak i vysoké mluvní tempo.

(...) ▪ jsou bohaté na závažné **události** ▪ **v životě** naší země
▪ (...)

(...) ▪ že **stanovil** ▪ **generální** linii ▪ dovršení výstavby socialismu ▪ v naší republice↓ ▪ (...)

(...) ▪ za předpokladu **DALŠÍHO upevňování** ▪ **ideové** jednoty celé naší strany↑ ▪ (...)

---

²²⁴ Kapitola o prezidentu Novotném je zpracována na základě kapitoly o něm v publikaci od Marie Ryantové a kol. *Českoslovenští prezidenti*. Autorem dané části je ve zmíněné knize Jiří Pernes. PERNES, Jiří. Antonín Novotný. In: *Českoslovenští prezidenti*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2016, s. 183–212. ISBN 978-80-7432-500-7.

(...) ▪ za předpokladu úsilovné a **houževnaté** ▪ **politické**
a organizátorské práce↑ ▪ (...)

(...) ▪ je **PLNĚ v silách** ▪ **a možnostech strany**↑ ▪ **a lidu** naší
země↑ ▪ (...)

Naopak artikulace je i přes všechny výše uvedené překážky zvládnuta dobře, žádné prohršky proti normě jsme nezaznamenali.

Nyní se zaměříme na projevy z hlediska spisovné výslovnosti. U vokálů se můžeme setkat s odchylkami v kvalitě i kvantitě. Podobně jako jsme viděli u Gottwalda, tak i zde se setkáváme s výslovností dvojího *i*. Někdy je pak měkce vyslovováno *iy*. Ani Novotný ale nevyslovuje *i* měkce ve všech případech.

[soudruški] a ▪ soudruzi↓ ▪ (...) ▪ které **[uplynuli]** ▪ (...)

(...) ▪ dosažených **[při]** budování **[socializmu]**↑ ▪ (...)

(...) soudruzi ▪ a **[soudruški]**↓ ▪ (...)

(...) ▪ který vstoupí do historie naší **[strani]** ▪ (...)

(...) ▪ před námi je období **[veliké]** práce↓ ▪ (...)

Z hlediska kvantity vokálů dochází k jedné odchylce.

(...) ▪ za předpokladu **[u:silovné]** a houževnaté ▪ (...)

V projevech se projevuje i asimilace znělosti regresivní, kdy se *ž* mění na *š*.

[soudruški] a ▪ soudruzi↓ ▪ (...)

(...) soudruzi ▪ a **[soudruški]**↓ ▪ (...)

(...) =soudruzi a **[soudruški]**↑ ▪ (...)

Dále také spodoba artikulační, kdy se mění skupina *zs* na *s*.

(...) ▪ k **[Vítěství]** **SOCIALIZMU**↑ ▪ (...)

Antonín Novotný využívá ve svých projevech také důrazu, a to především ke zdůraznění výzev.

(...) ▪ **DO PRÁCE**↑ ▪ **DO BOJE**↑ ▪ za uskutečnění ▪ naší
generální linie↓ ▪ **KUPŘEDU**↑ ▪ k **Vítězství SOCIALIZMU**↑ ▪ (...)

(...) ▪ **DOVRŠIT**↑ ▪ **VÝSTAVBU SOCIALIZMU** ▪ v naší vlasti ▪ (...)

(...) =soudruzi a soudružky↑ ▪ končím sjezd se slovy↓ ▪ naši společné práci↑ ▪ **ČEST**↑ ▪

7.2.2 Projevy z hlediska syntaxe a morfologie

Projevy jsou tradičně pronášeny v první osobě plurálu, což zahrnuje posluchače do vyřčených slov a posluchač se tak cítí více součástí celku. Kromě zmíněného se v textu vyskytuje také vedlejší věta vložená přívlastková:

(...) ▪ čtyři roky↑ ▪ **které uplynuly** ▪ **od desátého sjezdu komunistické strany československa** ▪ jsou bohaté na závažné události ▪ v životě naší země ▪ (...)

Obecně jsou souvětí v obou projevech formálně spíše složitějšího charakteru.

Zmíňme také sekundární předložku *za předpokladu*, která se v textu vyskytuje dvakrát. Tato předložka je desubstantivní dvoučlenná (skládá se z primární předložky *za* a členu *předpokladu*, který je desubstantivního původu). Jak už bylo řečeno výše, takové předložky vyjadřují mnohem přesněji vztahy mezi členy než předložky primární.

(...) ▪ **za předpokladu** DALŠÍHO upevňování ▪ ideové jednoty celé naší strany↑ ▪ PEVNÉHO spojení strany s lidem↑ ▪ **za předpokladu** u:silovné a houževnaté ▪ politické a organizačské práce↑ ▪ (...)

Kapitola o poznatkách z lexikologie zde chybí, jelikož nebyly nalezeny žádné jevy, které by bylo vhodné zmínit, nebo jakékoli chyby či omyly, kterých se z hlediska lexikologie mluvčí dopustil.

7.2.3 Shrnutí poznatků o projevech

Přestože jsou projevy velice krátké, lze v nich odhalit jak znaky slavnostních projevů (zahájení a ukončení sjezdu), tak i prvky agitační (vzhledem k množství výzev v projevech). Projevy jsou dle nahrávky předčítány, je tedy zřejmé, že byly předem připraveny.

Uspořádány jsou logicky, nenajdeme v nich ani příliš prohrěšků proti normám výslovnostním, syntaktickým ani jiným. Nevhodné je snad příliš vysoké mluvní tempo, které má ale možná za cíl posluchače strhnout. Ty citlivější by mohla také rušit nespisovná výslovnost dvojího *i/y*.

7.3 Analýza novoročního projevu A. Novotného

Projev, který jsme vybrali pro analýzu, byl pronesen na Nový rok 1961. Délka nahrávky, podle níž vznikl transkripční přepis, je 14 minut a 6 sekund, zmíněný přepis je součástí přílohové části této práce (příloha č. 6). Internetový odkaz na projev je uveden v seznamu použitých zdrojů.

7.3.1 Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti

Úvodní část obsahuje oslovení posluchačů, pozdrav a poděkování za práci. Závěr je velice stručný, obsahuje pouze přání do nového roku. Oproti těmto částem je pak vlastní sdělení projevu opravdu rozsáhlé. Je ovšem koherentním, logicky uspořádaným celkem, informace jsou uspořádány přehledně, a posluchač se tedy v projevu může dobře orientovat. Tato skutečnost svědčí o dobré připravenosti projevu (z nahrávky je slyšet otáčení listů papíru, je tedy jisté, že projev je doslova předčítán).

Z techniky řeči se nejprve zaměříme na mluvní tempo. To je u Novotného opět velmi vysoké a plynou z něj nedostatky při frázování, ale také nedůsledná výslovnost. Nejprve uvedeme příklady částí projevu, kde jsou nesprávně zařazeny pauzy potřebné pro nádech:

(...) ▪ proti původně plánovanému růstu o padesát čtyři procenta↑ ▪ se objem průmyslové **výroby** ▪ **v druhé** pětiletce↑ ▪ zvýšil ve srovnání s rokem devatenáct set padesát pět ▪ asi o šedesát šest procent↓ ▪ (...)

(...) ▪ snížili jsme příspěvky rodičů na péči o děti **v jeslích** ▪ **a mateřských** školách ▪ (...)

(...) ▪ a odborové orgány těmto věcem **nevěnují** ▪ **dostatečnou** pozornost↓ ▪ (...)

(...) ▪ a pomáhá dále upevňovat **sílu** ▪ **a jednotu** tábora socialismu↑ ▪ (...)

(...) ▪ letos zároveň vzpomeneme čtyřicátého výročí **založení**
▪ **komunistické** strany československa↓ ▪ (...)

Dalšími nedostatky plynoucími z příliš rychlého mluvního tempa jsou nedůslednosti ve výslovnosti.

(...) ▪ jak patrně z vyjmenovaných opatření↑ ▪ nepustili jsme
[**zzřetele**] zásadu ▪ (...)

(...) ▪ abychom rychleji [**rošiřovali**] výrobu↑ ▪ (...)

Nesprávně je také vyslovováno slovo *zemědělství* a jemu příbuzná slova.

(...) ▪ hrubá [**zemědělská**] výroba ▪ se zvýšila v minulém roce
asi o sedm procent↑ ▪ (...)

(...) ▪ i představenstev↑ jednotných [**zemědělských**] družstev↓
▪ (...)

(...) ▪ otázku [**zemědělství**]↓ ▪ (...)

(...) ▪ do značné míry je závislý také na podstatném zvýšení
[**zemědělské**] výroby↓ ▪ (...)

(...) ▪ aby se [**zemědělská**] výroba zhruba do roku devatenáct
set sedumdesát ▪ dostala na úroveň průmyslové výroby↑ ▪ aby
se také v [**zemědělství**] plně uplatnila nová technika↑ ▪ (...)

(...) ▪ na naše pracovníky v [**zemědělství**] již v letošním
roce↑ ▪ v němž počítáme se vzrůstem [**zemědělské**] produkce ▪
(...)

(...) ▪ jednotných [**zemědělských**] družstev ▪ ke všem těmto
závažným otázkám rozvoje našeho [**zemědělství**] ▪ (...)

Podobně jako v předchozím Novotného projevu se i v tomto vyskytuje dvojí výslovnost *i*. Uvádíme pouze jeden příklad:

(...) ▪ pro rozkvět naší země↓ ▪ ▪ [**minulí**] rok byl rokem
Vysoké politické [**aktivity**] ▪ (...)

K odchýlkám dochází také ve výslovnosti vokálů. Konkrétně se jedná o nespisovné prodlužování jejich výslovnosti, či naopak o nespisovné zkracování.

(...) ▪ děkuji vám VŠEM↑ ▪ za [**u:silovnou**] práci↑ ▪ (...)

(...) ▪ na změny ve [**strukturu:ře**] orgánů organizace spojených národů↓ ▪ (...)

(...) ▪ že vojenské porážky německé [**agresi:vnosti**] v první ▪ a druhé světové válce↑ ▪ (...)

(...) ▪ na patnáctém zasedání valného [**schromaždeňi**] organizace spojených národů↑ ▪ (...)

(...) ▪ do třetí pětiletky↑ ▪ která [**konkrétně**] rozpracovává generální linii jedenáctého sjezdu komunistické strany československa↑ ▪ (...)

Dochází také k vkládání samohlásek.

(...) ▪ aby se zemědělská výroba zhruba do roku devatenáct set [**sedumdesát**] ▪ (...)

(...) ▪ v němž počítáme se vzrůstem zemědělské produkce ▪ o více než [**sedum**] procent↓ ▪ (...)

Se spisovnou výslovností je spojena asimilace znělosti. Většina uvedených příkladů je projevem asimilace regresivní, výjimkou je pouze slovo *shromaždeňi*, kde se jedná o asimilaci progresivní.

(...) ▪ [**soudruški**] a soudruzii↓ ▪ (...)

(...) ▪ založené na vzájemné [**soudrušské**] spolupráci↓ ▪ (...)

(...) ▪ národní důchod vzroste o více než [**štyřicet**] dvě procenta↑ ▪ (...)

(...) ▪ na patnáctém zasedání valného [**schromaždeňi**] organizace spojených národů↑ ▪ (...)

Dále zmiňme artikulační spodobu, která se zde projevuje těmito změnami: *ts* → *c*, *žš* → *š*, *zs* → *s*.

(...) ▪ **[sovjeckou]** armádou↑ ▪ (...)

(...) ▪ zvýšil ve srovnání s rokem **[devatenáct]** padesát pět
▪ (...)

(...) ▪ a s **[nižšími]** příjmy na hlavu↓ ▪ (...)

(...) ▪ aby se zemědělská výroba zhruba do roku **[devatenáct]**
sedumdesát ▪ (...)

(...) ▪ kterou jsme i v uplynulém období spolu se **[sovjeckým]**
svazem ▪ (...)

(...) ▪ pod vlivem leninské mírové politiky **[sovjeckého]**
svazu ▪ vyrostla vůle lidstva po trvalém míru↓ ▪ ▪ ukázal to
široký ohlas↑ ▪ který ve světové veřejnosti ▪ mají návrhy
[sovjeckého] svazu↑ ▪ (...)

(...) ▪ byla to doba našeho **[vítěství]**↑ ▪ obětavého budování
země↑ ▪ definitivního **[vítěství]** socializmu↓ ▪ (...)

Antonín Novotný ze zvukových prostředků sloužících k hierarchizování informací podle důležitosti používá důraz. Ten pochopitelně klade na slova či jejich části, které chce zdůraznit. Tohoto prostředku ale užívá spíše sporadicky.

(...) ▪ a vytvoření **NOVÉ**↑ ▪ územní organizace státu↓ ▪ (...)

(...) ▪ **MY VŠIchni**↑ ▪ budeme svorně krok za krokem
uskutečňovat stanovené cíle↑ ▪ (...)

7.3.2 Projev z hlediska syntaxe a morfolgie

Podíváme-li se na délku vět a souvětí, opět se setkáváme spíše s delšími celky. Jejich délka klade vysoké nároky na dechovou složku jazyka, což není, jak jsme uvedli výše, ve všech případech zcela zvládnuto.

(...) ▪ minulý rok byl rokem VYSoké politické aktivity ▪
která provázela mohutné oslavy patnáctého výročí osvobození
republiky ▪ sovětskou armádou↑ ▪ celostátní konferenci
komunistické strany československa ▪ celonárodní diskuzi

a přijetí nové ústavy ▪ a vytvoření NOVÉ↑ ▪ územní organizace státu↓ ▪ (...)

(...) ▪ ukázal to široký ohlas↑ ▪ který ve světové veřejnosti ▪ mají návrhy sovětského svazu↑ ▪ předložené soudruhem nikitou sergejevičem chruščovem↑ ▪ na patnáctém zasedání valného shromáždění organizace spojených národů↑ ▪ i odezva ▪ na vystoupení delegací socialistických zemí ▪ v této mezinárodní organizaci↓ ▪ (...)

Formální složitost některých souvětí je dána například realizací vět vložených. Jako příklad uvádíme dvě souřadně spojené vedlejší věty vložené:

(...) ▪ znovu si v tyto dny ▪ **kdy úspěšně končíme druhý pětiletý plán↑** ▪ **a nastupujeme do třetí pětiletky** ▪ uvědomujeme nezvratnou skutečnost↓ ▪ že u nás zvítězil socialismus↑ ▪ což jsme v minulém roce také zakotvili ▪ v nové socialistické ústavě↓ ▪ (...)

V projevu se také vyskytuje nemotivovaná odchylka ve výstavbě výpovědi. Je způsobena především vysokým mluvním tempem mluvčího. Tato odchylka se nazývá atrakce a znamená, že se člen dominovaný přizpůsobil členu dominujícímu v pádové formě:

(...) ▪ vyžadují také zlepšit řídicí činnost všech orgánů a organizací↑ ▪ a zvýšit odpovědnost všech funkcionářů↑ ▪ pracovníků státních úřadů↑ ▪ průmyslových podniků↑ ▪ **i představenstvech↑ jednotných zemědělských družstev↓** ▪ (...)

Správně by vyznačená část měla znít takto: **i představenstev jednotných zemědělských družstev.**

Dále zmiňme přívlastek volný, jenž se v textu vykytuje ve funkci bližšího popisu skutečnosti.

(...) ▪ věříme↑ ▪ že také pátý sjezd ▪ jednotných zemědělských družstev ▪ ke všem těmto závažným otázkám rozvoje našeho zemědělství ▪ **zvláště pak ke splnění třetí pětiletky za čtyři roky** ▪ řekne své slovo↓ ▪ (...)

(...) ▪ pod náporem národně osvobozeneckého hnutí ▪ **zvláště v africe a latinské americe**↑ ▪ sehroutí starý ▪ inovodobý kolonialismus↓ ▪ (...)

Z oblasti tvarosloví opět můžeme zmínit využití spojky *-li*.

(...) ▪ vyvíjí**-li** se socialistická společnost ▪ na stále vyšším stupni ▪ je zákonité↑ ▪ (...)

Nakonec zmiňme ještě poslední morfologický jev. Je jím hromadění jmenných slovních druhů, což může posluchač vnímat jako velice zhuštěné.

(...) ▪ že **náročné úkoly rozvoje socialistické společnosti** ▪ (...)

(...) ▪ i**představenstvech**↑ **jednotných zemedělských družstev**↓ ▪ (...)

(...) ▪ naše **delegace na patnáctém zasedání valného shromáždění organizace spojených národů**↑ ▪ **v duchu mírového úsilí československého lidu**↑ ▪ (...)

7.3.3 Projev z hlediska lexikologie

Slovní zásoba je poměrně široká, neopakují se slova tak, aby to rušilo posluchače. Lexikum je ale opět úzce spjato s ideologickou rétorikou, což si doložíme v kapitole o frázích a klišé.

Své místo pochopitelně mají také prostředky sloužící k získání kontaktu s posluchači, konkrétně oslovování. K jejich využívání nedochází jen v úvodní části projevu, ale i během něj.

(...) ▪ a odborové orgány těmto věcem nevěnují ▪ dostatečnou pozornost↓ ▪ **soudružky a soudruzi**↓ ▪ (...)

(...) ▪ za šťastnou budoucnost pracujících celého světa↑ ▪ za vítězství komunismu↓ ▪ **drazí občané** ▪ **soudružky a soudruzi**↓ ▪ (...)

Dále zmiňme vysoký výskyt vlastních jmen – vyskytují se jména osob, států, organizací, politických stran apod.

(...) ▪ celostátní konferenci **komunistické strany československa** ▪ (...)

(...) ▪ **československá socialistická republika** ▪ (...)

(...) ▪ jako v **kongu** ▪ **laosu** ▪ **alžíru** ▪ **ijinde**↑ ▪ (...)

(...) ▪ na nebezpečný vývoj v **západním německu**↑ ▪ (...)

(...) ▪ předložené soudruhem **nikitou sergejevičem chruščovem**↑ ▪ (...)

(...) ▪ na patnáctém zasedání valného shromáždění **organizace spojených národů**↑ ▪ (...)

(...) ▪ poslední zasedání rady **nato** ▪ (...)

Poslední uvedený příklad je také zkratkou. NATO = North Atlantic Treaty Organisation, což je tzv. iniciálové zkratkové slovo (iniciálová zkratka, která se při zvukové realizaci stává zkratkovým slovem).²²⁵

7.3.4 Shrnutí poznatků o projevu

Nejprve se podívejme na žánrové zařazení. Opět stojíme na pomezí dvou okruhů řečnických žánrů – agitačních (politických) a příležitostných (slavnostních). Je ale nutné říci, že ačkoli jde o slavnostní den, prvky slavnostních projevů jsou stručně včleněny do úvodní a závěrečné části a vlastní sdělení projevu odpovídá spíše zařazení k žánrům agitačním.

Projev je poměrně rozsáhlý, ale jeho uspořádání je vhodné, koherentní a logická provázanost sdělovaných informací je přehledná. Proto posluchači nemají problém se v projevu dobře orientovat.

Nejvíce rušivým elementem je na tomto analyzovaném projevu opravdu vysoké mluvní tempo mluvčího, z kterého plynou nedostatky a chyby. Ani ty ovšem nebrání porozumění textu.

---

²²⁵ HRABÁČEK, Josef. Zkratky a tvoření slov. *Cas.cz* [online]. ©2011 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5624>

7.4 Fráze a klišé v Novotného projevech

Po roztřídění frází, které jsme vyhledali v analyzovaných projevech Antonína Novotného, nám vzniklo šest skupin, z nichž je každá vždy charakterizována určitým znakem, který spojuje všechny do ní zařazené fráze.

Fráze jsou opět řazeny chronologicky tak, jak za sebou následují v projevech, nejprve fráze z projevů na XI. sjezdu KSČ, poté fráze z projevu novoročního.

První skupina jsou fráze, které určitým způsobem hovoří o práci – kultuře práce, produktivitě, spolupráci apod.

(...) ▪ za předpokladu **u:silovné a houževnaté** ▪ politické a organizačorské **práce**↑ ▪ (...)

(...) ▪ **naší společné práci**↑ ▪ **ČEST**↑ ▪ (...)

(...) ▪ děkuji vám **VŠEM**↑ ▪ za **u:silovnou práci**↑ ▪ (...)

(...) ▪ založené na **vzájemné soudružské spolupráci**↓ ▪ (...)

(...) ▪ a za menší námahy **zvyšovali produktivitu práce**↑ ▪ (...)

(...) ▪ budou pochopitelně přinášet i **vyšší kulturu práce**↓ ▪
(...)

(...) ▪ a počíná **vidět a chápat svou práci v družstvu**↑ ▪
ve kterém pracuje↑ ▪ (...)

(...) ▪ nová technologie↑ ▪ a **nová organizace práce**↓ ▪ (...)

(...) ▪ a mnohem **vyšší kultury práce**↓ ▪ (...)

Budování, budoucnost, budoucí vývoj – to jsou témata druhé skupiny frází.

(...) ▪ jedenáctý **SJEZD**↑ se schází ve znamení **úspěchů** ▪
dosažených **při budování socialismu**↑ ▪ (...)

(...) ▪ **dovršit**↑ **socialistickou výstavbu** ▪ naší vlasti↓ ▪ (...)

(...) ▪ **DO BOJE**↑ ▪ za uskutečnění ▪ **naší generální linie**↓ ▪
(...)

(...) ▪ že **stanovil** ▪ **generální linii** ▪ **dovršení výstavby socializmu** ▪ v naší republice↓ ▪ (...)

(...) ▪ **úspěšné provedení přestavby dělnických mzdových soustav** v rozhodujících odvětvích průmyslu↓ ▪ (...)

(...) ▪ **jsme si vytvořili pevné základy** ▪ **pro všestranný rozvoj naší socialistické společnosti**↓ ▪ (...)

(...) ▪ nastupujeme tedy s dobrými předpoklady splnit úkoly **budování vyspělé socialistické společnosti**↓ ▪ (...)

(...) ▪ z našeho **úsilí o budování vyspělé socialistické společnosti**↑ ▪ (...)

(...) ▪ **upevňovat naši československou socialistickou republiku**↑ ▪ (...)

Třetí skupinu tvoří fráze vyzdvihující jednotu lidu.

(...) ▪ za předpokladu **DALŠÍHO upevňování** ▪ **ideové jednoty celé naší strany**↑ ▪ (...)

(...) ▪ **PEVNÉHO spojení strany s lidem**↑ ▪ (...)

Mír je společným znakem čtvrté skupiny frází.

(...) ▪ je to **linie mírového soužití**↑ ▪ (...)

(...) ▪ pod vlivem **leninské mírové politiky** sovětského svazu
▪ (...)

(...) ▪ v duchu **mírového úsilí československého lidu**↑ ▪ (...)

(...) ▪ **mírové soužití** a dorozumění **mezi národy** ▪ (...)

(...) ▪ důkazem naší **pevné cesty v boji za mír**↓ ▪ (...)

(...) ▪ a tak **přispívat k světovému míru**↓ ▪ (...)

Pátá skupina obsahuje fráze vyzdvihující úlohu a roli SSSR a ostatních zemí východního bloku, „spojenců“.

(...) ▪ a v celém **mezinárodním revolučním hnutí**↓ ▪ (...)

(...) ▪ dorozumění↑ ▪ a **spolupráce mezi národy**↑ ▪ kterou jsme i v uplynulém období **spolu se sovětským svazem** ▪ a **ostatními bratrskými zeměmi socialismu**↑ ▪ (...)

(...) ▪ v těchto ušlechtilých snahách budeme vždy **stát po boku svazu**↑ ▪ **sovětských socialistických republik**↑ ▪ **po boku všech socialistických zemí**↑ ▪ (...)

(...) ▪ a **přátelskou spoluprací**↑ ▪ po boku všech mírumilovných lidí na celém světě↓ ▪ (...)

(...) ▪ naše **přátelství a spojenectví se sovětským svazem**↑ ▪ je **výrazem bratrských vztahů mezi rovnoprávními národy**↑ ▪ (...)

(...) ▪ a pomáhá dále upevňovat **sílu** ▪ a **jednotu tábora socialismu**↑ ▪ jehož jsme pevným článkem↓ ▪ (...)

(...) ▪ které jsou přesvědčivým důkazem **semknutosti mezinárodního** ▪ **komunistického hnutí**↑ ▪ (...)

Naopak fráze z poslední skupiny zmiňují všechny možné nepřátele a boj proti nim.

(...) ▪ v naší zemi již **neexistuje vykořisťování**↑ ▪ (...)

(...) ▪ k **likvidaci kolonialismu**↑ ▪ (...)

(...) ▪ se znovu plně projevila **protilidová**↑ ▪ **protimírová**↑ ▪ i **protinárodní politika imperialismu**↓ ▪ (...)

(...) ▪ na **likvidaci koloniálního systému**↑ ▪ (...)

(...) ▪ kde **za podpory západních mocností je připravována půda**↑ ▪ **pro rozpoutání válečné agrese** ▪ (...)

(...) ▪ nepřivedly **monopolistické** ▪ a **militaristické kruhy německa** k rozumu↓ ▪ (...)

(...) ▪ to byla léta **úporného boje proti kapitalismu**↑ ▪ (...)

(...) ▪ byla to doba **boje proti fašismu**↑ ▪ (...)

8 Projevy Ludvíka Svobody

8.1 Osobnost Ludvíka Svobody

Narodil se v Hroznatině nedaleko Velkého Meziříčí 25. 11. 1895. Po skončení studií odešel do Rakous, kde pracoval jako úřednický pomocník. Poté se kvůli smrti nevlastního otce vrátil domů, ale už roku 1915 byl Ludvík Svoboda odveden na vojnu a později odjel na ruskou frontu, kde se Rusům dobrovolně vzdal a nějakou dobu tak žil v zajateckém táboře. Když se k němu dostala informace o vznikající československé armádě, neváhal a přihlásil se do ní. Do bojů zasáhl i ve slavné bitvě u Zborova. Když skončila válka, byl již kapitánem československé armády.

Domů se vrátil v roce 1920, zjistil, že po smrti bratra dědí celý statek. Dlouho ale doma nepobyl, jelikož v roce 1921 proběhla částečná mobilizace kvůli situaci v Maďarsku. V návratu domů na statek už ale svou budoucnost neviděl, a proto se přihlásil k trvalé službě v armádě. V roce 1922 se oženil s Irenou Stratilovou.

Po okupaci odešel do Polska, kde působil v odboji proti nacismu. Po napadení Polska se uchýlil na východ do Ruska, tam ale stále bylo Německo považováno za spojence, neboť byl podepsán pakt Molotov–Ribbentrop. Proto v Rusku nechtěli, aby u nich pobývali nepřátelé Německa – vojáci pod vedením Svobody tak byli vyslýcháni, nebyl jim umožněný svobodný pohyb.

Poté, co Německo zaútočilo na SSSR, mohla konečně vzniknout československá vojenská jednotka v Sovětském svazu. Jejím velitelem se stal Ludvík Svoboda a k jednotce pozval také Klementa Gottwalda. Gottwald po setkání se Svobodou pak začal využívat právě tuto jednotku k propagandě. Svoboda stále více spolupracoval s Moskvou, získal také hodnost generála. Po neúspěchu karpatské operace byl odvolán generál československé armády Kratochvíl a na jeho místo Stalin jmenoval Ludvíka Svobodu.

Po válce se stal ministrem národní obrany, v roce 1948 vstoupil do KSČ. Přesto v roce 1950 o funkci ministra přišel, jelikož se Gottwaldovi nezdál dostatečně loajální. V roce 1952 byl Svoboda zatčen a více než měsíc vězněn. Do jeho osudu zasáhl až Chruščov, který naopak generála Svobodu podporoval. Doporučil také, aby po vzoru SSSR došlo k rehabilitacím a jedním z jejich objektů měl být Svoboda. A to se také stalo.

Ve chvíli, kdy bylo jisté, že Antonín Novotný bude muset z prezidentského úřadu odejít, bylo stanoveno, že jeho nástupcem se stane právě Ludvík Svoboda. Stal se jím ve složité době roku 1968. Svoboda odjel jednat do Moskvy, kde ustoupil od politiky demokratizace a stal se naopak strůjcem normalizace, čímž popřel vše, co za svůj dosavadní život pro svůj národ udělal.

Pro svou nemoc nemohl vykonávat prezidentský úřad, proto se roku 1975 stal prezidentem Gustáv Husák. Ludvík Svoboda zemřel 20. 9. 1979.²²⁶

8.2 Analýza projevu L. Svobody k úmrtí Jana Palacha

Projev byl realizován 20. ledna 1969 a reaguje na úmrtí studenta Jana Palacha 19. ledna 1969. Délka nahrávky je 12 minut a 19 sekund, její transkripční přepis je jednou z příloh této práce (příloha č. 7), internetový odkaz na projev je uveden v seznamu zdrojů na konci této diplomové práce.

8.2.1 Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti

Vzhledem k tomu, že u této nahrávky nemáme k dispozici pouze zvukovou stopu, ale také obrazový záznam, můžeme zhodnotit i malé množství mimojazykových náležitostí tohoto projevu. Malé množství proto, že projev je velmi oficiální a k velkému výskytu optických prostředků řeči nedochází. Zmiňme ale jeden velice důležitý – tím je snaha o oční kontakt s diváky. Prezident Svoboda několikrát od projevu zvedá oči a důležitá sdělení říká v podstatě přímo do očí publika (tedy v tomto případě konkrétně do kamery). Takové pohledy nutí posluchače udržet pozornost. Druhým prostředkem je mimika mluvčího. Vzhledem k tomu, že hovoří o velmi nepříjemné události – smrti Jana Palacha – udržuje spíše smutný výraz tváře, později přechází na výraz neutrální. Na úplném začátku projevu je také na prezidentu Svobodovi vidět menší známka nervozity – nejdříve si poposedne, poté je vidět, že listy se zápisem projevu rovná roztřesenou rukou.

Co se týče kompozice projevu, ta je hierarchicky uspořádána od nejdůležitějšího sdělení – úmrtí Jana Palacha. Projev je přehledný i pro posluchače, neboť tempo mluvčího je adekvátní. V projevu se vyskytuje značné množství nedostatků, které mohou být

---

²²⁶ Kapitola o osobnosti generála Svobody vychází z monografie *Českoslovenští prezidenti* od Marie Ryantové a kol., část o Ludvíku Svobodovi napsal Jiří Pernes.
PERNES, Jiří. Ludvík Svoboda. In: *Českoslovenští prezidenti*. Praha – Litomyšl: Paseka, 2016, s. 213–242. ISBN 978-80-7432-500-7.

způsobeny sdělováním emočně velmi zatíženého obsahu, nervozitou mluvčího, ale také nedůsledností ve výslovnosti.

Jako první nedostatek zmiňme nesprávné frázování v některých částech projevu. Na několika místech je pauza umístěna na nelogickém místě.

(...) ▪ otevřených problémů **hospodářského** ▪ **i politického** života v naší zemi↓ ▪ (...)

(...) ▪ řídit se **rozvahou** ▪ **a rozumem** ▪ (...)

(...) ▪ nejpřímější cesta ▪ je někdy **cestou**↑ ▪ **do propasti**↓ ▪ (...)

(...) ▪ můžete být **dobrými** ▪ **rádci** naší mládeži↓ ▪ (...)

(...) ▪ Díky této **důvěře**↓ ▪ **se nám podařilo** ▪ (...)

V následující ukázce je rozčlenění nesprávné úplně, proto správné frázování tohoto úseku následuje bezprostředně dále.

(...) ▪ vynakládáme a vynaložíme všechny SÍLY↑ ▪ které máme pro uskutečnění ▪ světlých cílů polednového programu↑ ▪ (...)

▪ *vynakládáme a vynaložíme všechny síly, které máme ▪ pro uskutečnění světlých cílů polednového programu* ▪

Svoboda dobře pracuje s důrazem. Časté je u jeho proslovu zdůraznění negativní předpony *ne-*.

(...) ▪ že **V PLZNI**↑ ▪ podobným způsobem vztáhl ruku na svůj život ▪ **DALŠÍ** mladý člověk↓ ▪ ▪ za vaše rodiče ▪ za všechny lid naší země ▪ za sebe i ve jměnu **LIDskosti** ▪ ke které jsme se společně zavázali ▪ vás **Žádám**↑ ▪ **ZASTAVTE** tyto strašlivé činy↓ ▪ (...)

(...) ▪ však nemohu skrýt ▪ že **NEsouhlasím** s tím ▪ (...)

(...) ▪ od **TĚCHTO** cílů ▪ jsme **NEustoupili** a **NEustoupíme**↓ ▪ (...)

(...) ▪ vládnout **NEmůžeme** a nechceme↓ ▪ (...)

Dále se v projevu vyskytují odchylky od spisovné výslovnosti samohlásek – konkrétně odchylky v kvantitě. Dochází ke krácení dlouhých vokálů, ale i k prodlužování výslovnosti vokálů krátkých.

(...) ▪ že máme před sebou ▪ DObrou ↑ ▪ NAdějnou↑ ▪
[perspekti:vu]↓ ▪ (...)

(...) ▪ aby tento rok se [sta:l] rokem politické konsolidace
▪ (...)

(...) ▪ rokem [u:silovného] a rozhodného řešení ▪ (...)

(...) ▪ potřebujeme NE [ULTIMATA:]↑ ▪ (...)

Objevuje se i odchylka opačná – tedy krácení dlouhých vokálů.

(...) ▪ máte [radi] přímočarost ▪ (...)

(...) ▪ překonejme STÁLE se opakující konflikty ▪ a hrozby
[krizi] ▪ (...)

(...) ▪ cesta uvážlivá ▪ [opirající] se o promyšlený program↓
▪ (...)

(...) ▪ listopadového [plena] ústředního výboru ká es čé↓ ▪
(...)

Další odchylkou je otevřená výslovnost samohlásek.

(...) ▪ a [zétra] se tím bude zabývat vláda↓ ▪ (...)

Také dochází k oslabené artikulaci úžinové souhlásky *j*, která při výslovnosti tak zcela zaniká.

(...) ▪ [sou] pro mne dokladem toho↑ ▪ (...)

(...) ▪ že [sou] různé názory na to↑ ▪ (...)

(...) ▪ přesto↑ ▪ [sme] a chceme být klitiky ▪ (...)

(...) ▪ jak [sem] již jednou řekl ▪ (...)

Objevuje se též haplogogie, kdy zaniká celá slabika.

(...) ▪ týkající se [mo] (*místo mimo*) jiné ▪ i MĚ osoby↓ ▪
(...)

Nakonec jsou to odchylky způsobené nedůslednou artikulací.

(...) ▪ za sebe i ve [jmůnu] LIDskosti ▪ (...)

(...) ▪ sme a chceme být [klitiky] ▪ k jejím výsledkům↓ ▪ (...)

Dalším jevem, který zmíníme, je problematika asimilace znělosti. Objevuje se asimilace regresivní i progresivní.

(...) ▪ na hluboce ▪ [DEMogratických] principech↓ ▪ (...)

(...) ▪ na [DEMogratických] zásadách↑ ▪ aby orgány lidu ▪
byly také lidem ▪ [demograticki] zvoleny↓ ▪ (...)

(...) ▪ ale všechny [demogratické] svobody↓ ▪ (...)

(...) ▪ [demogratickou] ▪ společnost lidí svobodných ▪ (...)

(...) ▪ v [akšším] programu↑ ▪ (...)

8.2.2 Projev z hlediska syntaxe a morfolgie

Nejprve se podívejme na odchylky ve větě stavbě, které jsou způsobeny přerážkami.

(...) ▪ již jsem ▪ si ▪ již jsme si řekli mnohokrát ▪ (...)

(...) ▪ já už jsem toho ▪ ČASTO hleděl smrti do tváře↓ ▪ (...)

U druhého příkladu chtěl mluvčí pravděpodobně říci pouze *já už jsem často hleděl smrti do tváře*, ale když promluvu započal *já už jsem*, tak se zmýlil a chtěl říci – *já jsem už toho hodně zažil*, což si ale po nahlédnutí do textu rozmyslel a pokračoval dále v původním sdělení.

V projevu se dále objevuje vedlejší věta vložená, konkrétně přívlastková.

(...) ▪ za sebe i ve jmůnu LIDskosti ▪ ke které jsme
se společně zavázali ▪ vás ŽÁdám↑ ▪ (...)

Dalším jevem, který se v projevu Ludvíky Svobody vyskytuje, je řečnická otázka.

(...) ▪ nepramení však nejasnosti mnohdy z toho↑ ▪ že se málo zamýšlíme nad obsahem ▪ a podstatou dokumentů ▪ ústředního výboru komunistické strany československa↑ ▪ a vlády i nad projevy soudruha dubčeka↑ ▪ a ostatních vedoucích soudruhů↓Ⓞ ▪ (...)

U této řečnické otázky také zmiňme, že na jejím konci by měla melodie stoupat, nikoli klesat.

Z oblasti tvarosloví je zajímavé přiblížit skutečnost, že se v projevu vyskytuje velké množství druhých (komparativů) a třetích stupňů (superlativů) adjektiv a adverbíí. Nejprve uvádíme chronologicky komparativy, poté opět chronologicky superlativy.

(...) ▪ **PALčivějších** ▪ otevřených problémů hospodářského ▪ i politického života v naší zemi↓ ▪ (...)

(...) ▪ tím **bolestnější** je ▪ (...)

(...) ▪ a že spolehlivě vede k cíli NEJEDNOU↑ ▪ cesta **delší** ▪ cesta s oklikami ▪ (...)

(...) ▪ občanům **starší** generace ▪ (...)

(...) ▪ **soustavnějšími** informacemi↓ ▪ (...)

(...) ▪ aby ▪ LIDÉ **více** věděli↑ ▪ a **lépe** rozuměli tomu↑ ▪ (...)

(...) ▪ od srpna učinit **více**↑ ▪ než tehdy mnozí doufali↓ ▪ (...)

(...) ▪ za **největší** povinnost občana však považují↑ ▪ (...)

(...) ▪ byl co **nejrychlejší** ▪ a **nejúčinnější**↓ ▪ (...)

(...) ▪ a dobře vím ▪ že ta zdánlivě **nejkratší** ▪ **nejpřímější** cesta ▪ (...)

(...) ▪ vy **nejlépe** víte ▪ (...)

8.2.3 Projev z hlediska lexikologie

Z pohledu lexika je zajímavý téměř nadměrný výskyt slov s negativními předponami *ne-*, ale i samostatných částic *ne*. Tato problematika by mohla být zařazena i do oblasti morfolgie, vysoký výskyt těchto jevů však souvisí s negativním laděním projevu, čemuž je přizpůsobena slovní zásoba, a proto tuto problematiku řadíme přímo do oblasti lexikologie.

- (...) ▪ po **nedlouhé** době↑ ▪ (...)
- (...) ▪ však **nemohu** skrýt ▪ že **NEsouhlasím** s tím ▪ (...)
- (...) ▪ a že spolehlivě vede k cíli **NEJEDNOU**↑ ▪ cesta delší ▪ (...)
- (...) ▪ tisíce **nevinných** životů↓ ▪ (...)
- (...) ▪ abyste **nepodceňovali** toto nebezpečí↓ ▪ (...)
- (...) ▪ **nevěřte** jim ▪ (...)
- (...) ▪ se rozvíjela jako země svobodná ▪ a **nezávislá**↓ ▪ (...)
- (...) ▪ **NEmáme** lehké podmínky ▪ (...)
- (...) ▪ **NEmůžeme** uskutečňovat náš program tak rychle↑ ▪ (...)
- (...) ▪ **nepramení** však **nejasnosti** mnohdy z toho↑ ▪ (...)
- (...) ▪ vláda **není** proto ▪ (...)
- (...) ▪ **NE** pouze otázky↑ ▪ zastavení **nelegálních** tiskovin↑ ▪ **NE** ▪ (...)
- (...) ▪ od TĚCHTO cílů ▪ jsme **NEustoupili** a **NEustoupíme**↓ ▪ (...)
- (...) ▪ potřebujeme **NE** ULTIMATA:↑ ▪ (...)
- (...) ▪ vládnout **NEmůžeme** a **nechceme**↓ ▪ (...)

Nakonec uvádíme ještě výskyt zkratky v projevu Ludvíka Svobody, která je iniciálová a již prezident ve svém projevu hláskoval, což je správný postup při čtení iniciálových zkratk.

(...) ▪ listopadového plena ústředního výboru [ká es čé]↓ ▪
(...)

8.2.4 Shrnutí poznatků o projevu

Tento projev byl z hlediska žánrového zařazení projevem smutečním, což odpovídá situaci, v jejímž důsledku byl realizován. Má ale také prvky agitační řeči politického charakteru.

Celý projev je halen do ponuré atmosféry. Situace, na niž reaguje, je tragická, navíc je na prezidentu Svobodovi znát i určitá nervozita a snad i smutek. Tyto okolnosti způsobují nedostatky v oblasti frázování i větné stavby a dále také různé nedůslednosti ve výslovnosti. Co ovšem musíme ocenit, to je adekvátní mluvní tempo v porovnání například s vysokým mluvním tempem jeho předchůdce. Další povedenou oblastí je kompozice projevu, která je logická, projev je koherentní a působí uspořádaně.

8.3 Analýza novoročního projevu L. Svobody

Dalším analyzovaným projevem je projev Ludvíka Svobody u příležitosti příchodu nového roku, roku 1969. Nahrávka projevu je dlouhá 24 minut a 29 sekund, její transkripční přepis je součástí přílohy části této diplomové práce (příloha č. 8). Internetový odkaz na projev je uveden v seznamu použitých zdrojů, který se nachází na konci této práce.

8.3.1 Projev z hlediska kompozice, techniky řeči a zásad spisovné výslovnosti

Ani u tohoto projevu není pochyb o tom, že byl předem připraven. Jeho kompozice je propracovaná a promyšlená.

Prohřešky, které posluchač pozná při prvním poslechu, spočívají především ve frázování. Opět se setkáváme s tím, že jsou pauzy na místech, kde by logicky být neměly, je jich v projevu nadměrné množství, proto může působit jako značně fragmentovaný.

(...) ▪ aby vešel do historie↑ ▪ našich ▪ národů↓ ▪ (...)

(...) ▪ započala v této zemi ▪ **nebo** ▪ **tu skončila**↓ ▪ (...)

(...) ▪ NEJEDnou↑ naše země byla přímo jevištěm významných událostí ▪ **válečných** ▪ **i politických**↓ ▪ (...)

(...) ▪ bývá už TAK↑ ▪ že se na nový **rok** ▪ **zamýšlíme** ▪ **nad tím** ▪ (...)

(...) ▪ aspoň část toho **věčného** ▪ **pohybu** ▪ **k budoucnosti**↓ ▪ (...)

(...) ▪ které oslabovaly výsledky **budování** ▪ **socializmu**↓ ▪ (...)

(...) ▪ ve **prospěch** ▪ **pokroku** ▪ **a míru** ve světě↓ ▪ (...)

(...) ▪ ze zápasů **minulých** ▪ **generací**↓ ▪ (...)

(...) ▪ nevyhnuli jsme se **chybám** ▪ **a nedůslednostem**↓ ▪ (...)

(...) ▪ a mezinárodním souvislostem↑ ▪ **našeho** ▪ **vnitřního dění**↓ ▪ (...)

(...) ▪ jak rychle tyto **obtíže** ▪ **odstraníme**↓ ▪ (...)

(...) ▪ přeji oběma republikám ▪ oběma našim národům ▪ a rovněž národnostním skupinám ▪ **v novém**↑ ▪ **zřízení** opravdu hodně úspěchu↑ ▪ (...)

(...) ▪ vskutku AKTIVní a rovnoprávnou součástí **světa**↑ ▪ **socialismu**↓ ▪ (...)

(...) ▪ a sami řekli své slovo ▪ **k tomuto** ▪ **námětu**↓ ▪ (...)

V oblasti techniky řeči se nejvýraznější nedostatky projevují při výslovnosti hlásky ř. Prezident má při jeho artikulaci značné problémy, a proto je jeho výslovnost nesprávná.

(...) ▪ našeho rozhovoru vám chci **řici**↑ ▪ že hluboce **VĚŘÍM**↑ ▪ v lepší **zítřek** nás všech ▪ (...)

(...) ▪ **opatřit** si **potřebné prostředky** i **příslušnou** ▪ (...)

Z hlediska spisovné výslovnosti se objevuje hned několik chyb. První z nich tkví ve výslovnosti dvojího *i*.

(...) ▪ **[abi]** vešel do **[historije]**↑ ▪ **[našich]** ▪ národů↓ ▪ ▪
hovořím k vám↑ ▪ v prvních **[hodinách]** ▪ roku nového↓ ▪ a je
[mi]↑ ▪ (...)

Další chybou jsou odchylky ve výslovnosti samohlásek. Objevuje se jak krácení dlouhých vokálů, tak prodlužování výslovnosti vokálů dlouhých.

(...) ▪ **[fčera:]** skončil↓ ▪ (...)

(...) ▪ NEbyl **[lehky]** ani pro mne↓ ▪ (...)

(...) ▪ jak se namnoze **[proma:rňují]** plody ▪ **[u:silovné]** ▪
práce ▪ lidu↓ ▪ (...)

(...) ▪ v míru a přátelství chceme **[žit]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ v novém↑ ▪ zřízení opravdu hodně **[úspěchu]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ **[vjeřim]**↑ ▪ že i v letošním roce ▪ (...)

(...) ▪ má **[byt]** prvořadým politickým úkolem ▪ (...)

Dále se objevují nedostatky spojené s nedůsledností ve výslovnosti, dochází například k haplologii – vynechání celých slabik, k záměně hlásek apod.

(...) ▪ s **[rozhorčeňím]** jsme pozorovali↑ ▪ (...)

(...) ▪ i **[pokujde]** o uplatňování a respektování ▪ (...)

(...) ▪ chceme dále budovat svou **[socialistou]** zemi↑
na demokratických principech↓ ▪ (...)

(...) ▪ CELOnárodní **[záležistostí]**↑ ▪ (...)

(...) ▪ že by to byl VELký **[socialiskický]** čin↓ ▪ (...)

(...) ▪ **[enerický]** boj↑ za ozdravění naší ekonomiky↑ ▪ (...)

(...) ▪ na závěr↑ ▪ se ještě **[jenou]** obracím k vám všem↓ ▪

(...)

Poslední odchylkou, které se Svoboda dopouští, je zánik souhlásky *j* v některých slovech. Především jsou to tvary slovesa *být*.

(...) ▪ co **[sme]** loni prožili↓ ▪ (...)

(...) ▪ prošli **[sme]** však jimi statečně↑ ▪ (...)

V projevu se dále projevuje asimilace znělosti. S výjimkou jednoho případu se jedná vždy o asimilaci regresivní (*vč* → *fč*, *zp* → *sp*, *žs* → *šs*, *dk* → *tk*, *hk* → *chk*, *zk* → *sk*, *sb* → *zb*, *kr* → *gr*, *zt* → *st*, *zp* → *sp*, *žk* → *šk*, *zk* → *sk*, *žc* → *šc*, *bt* → *pt*, *vzt* → *fst*), o progresivní asimilaci se jedná pouze v případě změny *kč* → *kš*.

(...) ▪ **[fčera:]** skončil↓ ▪ (...)

(...) ▪ mluvím k vám **[s prašského]** hradu↓ ▪ (...)

(...) ▪ na **[prašském]** hradě↑ můžete spatřit NEJEN zlato a drahokamy↑ ▪ (...)

(...) ▪ tyto mlčenlivé **[svjetki]** dob nepříznivých↓ ▪ (...)

(...) ▪ NEbyl to **[lechki]** rok↓ pro nikoho z vás↑ ▪ NEbyl **[lechki]** ani pro mne↓ ▪ všechny **[skušenosti]** a dojmy ▪ (...)

(...) ▪ **[z bolestí]** v srdci ▪ (...)

(...) ▪ na rozvoji jeho **[demografičnosti]**↑ ▪ oné ▪ hluboce lidské podstaty↑ ▪ kterou do dějin světa přinesl↓ ▪ ▪ **[s toho]** ▪ vycházelo i naše upřímné úsilí↑ ▪ aby **[besprávi]** ▪ (...)

(...) ▪ pak **[fšichni]** **[těšké]** ▪ **[přetešké]** **[skouški]**↓ ▪ (...)

(...) ▪ tuto **[otásku]** si dnes klademe **[fšichni]**↓ ▪ (...)

(...) ▪ abychom **[NEsKLAmali]** ▪ (...)

(...) ▪ **[bespochibi]** velmi významný↑ ▪ (...)

(...) ▪ můj **[fstach]** k slovensku je znám↓ ▪ (...)

(...) ▪ tak v našich **[fstazích]** s druhými zeměmi↑ ▪ (...)

(...) ▪ **[spūsop]** ▪ (...)

- (...) ▪ je **[nezřítka]** ▪ (...)
- (...) ▪ TEĎ **[těšce]** neseme↓ ▪ (...)
- (...) ▪ manželství **[stroskotávají]**↓ ▪ (...)
- (...) ▪ a **[optíže]** druhých↑ ▪ (...)
- (...) ▪ z **[akšního]** programu strany↓ ▪ (...)

Zmiňme také spodobu artikulační. Objevují se tyto případy: *ds* → *c*, *ts* → *c*.

- (...) ▪ hluboce **[lické]** podstaty↑ ▪ (...)
- (...) ▪ je rovnoprávná spolupráce a spolenectví se **[sovjeckím]** svazem↑ ▪ (...)
- (...) ▪ tisíc **[devjecet]** šedesát devět ▪ (...)

8.3.2 Projev z hlediska syntaxe a morfolgie

Projev je tvořen větami a souvětími různého rozsahu. Střídají se krátké věty i dlouhá souvětí.

(...) ▪ na pražském hradě↑ můžete spatřit NEJEN zlato a drahokamy↑ ▪ našich korunovačních klenotů ▪ které jsou SYMbolem naší suverenity↓ ▪ ▪ můžete tu zhlédnout i ▪ kameny ožehnuté ohněm válek ▪ tyto mlčenlivé svědky dob nepříznivých↓ ▪ (...)

(...) ▪ nevěřím na osud↑ ▪ (...)

(...) ▪ DĚJINY tvoří lidé ▪ (...)

Dále se v textu vyskytují dvě řečnické otázky, které upoutávají pozornost posluchačů a zároveň slouží k navození tématu, o kterém je po nich řeč.

(...) ▪ jaké místo↑ ▪ zaujme minulý rok v našich dějinách↑ ▪ a letopisech↓⊙ (...)

(...) ▪ co nám ▪ letošní rok přinese↑⊙ ▪ (...)

Objevují se také věty vložené.

(...) ▪ nadcházející rok ▪ musí být ▪ **a to je TAKÉ věci nás všech** ▪ rokem další ▪ konsolidace státu↑ ▪ (...)

(...) ▪ věřim↑ ▪ že i v letošním roce ▪ **v němž vzpomeneme dvaceti let ▪ od vzniku jednotlivých zemědělských družstev**↑ ▪ budou v této úspěšné cestě ▪ pokračovat↓ ▪ (...)

Výrazným jevem je také řazení jmenných slovních druhů do delších řetězců, což navozuje velkou zhuštěnost textu.

(...) ▪ i pokujde o **uplatňování a respektování** ▪ **nezadatelných práv obou národů**↑ ▪ **čechů**↑ ▪ **i slovaků**↓ ▪ (...)

(...) ▪ že **JEDINĚ** jeho **důsledným PLNĚním**↑ ▪ **vytvoříme spolehlivý základ**↑ ▪ **dalšího rozvoje naší země**↓ ▪ (...)

Z oblasti morfolgie zmiňme výskyt spojky *-li*.

(...) ▪ blahopřeji-**li** při této příležitosti **BRAtřskému slovenskému národu**↑ ▪ (...)

Dále se v textu můžeme také setkat se spojkou *kdož*, kterou dnes již řadíme mezi zastaralé, a nahradili bychom ji v daném kontextu spojkou *kteří*.

(...) ▪ zodpovědnost a rozhodnost všech↑ ▪ **kdož** řídí práci ▪ malých i velkých kolektivů↑ ▪ (...)

8.3.3 Projev z hlediska lexikologie

Slovní zásoba v projevu je rozmanitá. Nedochází ke zbytečnému opakování stejných slov, slova jsou volena s rozmyslem, vhodně tak, aby plnila určenou funkci a nevyzněla dvojznačně.

Zajímavé je z lexikálního hlediska spojení *jeviště událostí*, což je vyjádření metaforické, které má posluchačům naznačit, že naše země byla místem, kde se děly významné události, které navíc byly všem na očích.

(...) ▪ **NEJEDnou**↑ naše země byla přímo **jevištěm** významných **událostí** ▪ válečných ▪ i politických↓ ▪ (...)

Naší pozornosti neuniklo ani spojení *spojme mozky*, což dle kontextu znamená totéž, co fráze *dát hlavy dohromady*.

(...) ▪ **spojme** proto své ruce i **mozky**↑ ▪ na společném díle↓ ▪
(...)

8.3.4 Shrnutí poznatků o projevu

Podobně jako předchozí novoroční projevy stojí i tento na hranici mezi politickou řečí a slavnostním projevem. Jeho slavnostní ráz spočívá v jeho realizaci k příležitosti příchodu nového roku, obsahově je však i politickou agitační řečí, která má ovlivnit myšlení posluchačů, přimět je k určité aktivitě.

Vlivem připravenosti projevu je kompozice promyšlená a přehledná, informace jsou uspořádány tak, aby na sebe logicky navazovaly a posluchačům nedělalo potíže se v projevu orientovat. Promyšlené je i lexikum užitá v projevu a zvládnutá je také stránka morfoloická a syntaktická.

Horší je projev z hlediska artikulace, která je v některých jevech nedůsledná. Části projevu jsou pak hůře zvládnuty i z hlediska respirace, jelikož mluvčímu dochází dech a konce větných celků někdy téměř šeptá.

8.4 Fráze a klišé ve Svobodových projevech

První skupina je tentokrát tvořena frázemi, které zmiňují práci, pracovní nasazení apod.

(...) ▪ v nichž nabízíte všechny své síly↑ ▪ do **naší společné práce**↓ ▪ (...)

(...) ▪ jak se namnoze **proma:rňují plody** ▪ **u:silovné** ▪ **práce** ▪ **lidu**↓ ▪ (...)

(...) ▪ záleží však na našem odhodlání ▪ a **pocitivé práci** ▪
(...)

(...) ▪ ale **VÍCE pocitivé práce**↓ ▪ (...)

(...) ▪ jen z **POctivé a ukázněné práce**↑ ▪ RUKou i MOZKů↑ ▪
(...)

(...) ▪ je třeba↑ ▪ **vrátit dobré a kvalitní práci** ▪ **nejvyšší úctu↓** ▪ **a uznání společnosti↓** ▪ (...)

(...) ▪ především **poctivá práce↑** ▪ každého na jeho pracovišti↑ ▪ (...)

(...) ▪ **každá poctivě konaná práce** ▪ je krokem ▪ k tomuto cíli↓ ▪ (...)

Druhou skupinu tvoří fráze oslavující a vyzdvihující jednotu lidu a společnost.

(...) ▪ že při **společném ▪ obětavém úsilí nás VŠECH↑** ▪ (...)

(...) ▪ **společným úsilím** ▪ **překonejme STÁLE** se opakující **konflikty** ▪ a hrozby krizi ▪ (...)

(...) ▪ **společně se dejme do práce** ▪ (...)

(...) ▪ **společnost lidí svobodných** ▪ a ukázněných↓ ▪ (...)

(...) ▪ aby se každé z nich a **všem pospolu** v této nové formě↑ ▪ **všechno dařilo** ▪ (...)

(...) ▪ ale také PLNOU **podporu a spojené úsilí nás VŠECH↑** ▪ (...)

Budování, budoucnost, budoucí vývoj – to jsou témata frází třetí skupiny.

(...) ▪ cestu dalšího rozvoje ▪ **cestu↑** ▪ **ke šťastnějšímu zítřku↓** ▪ (...)

(...) ▪ jak **dosáhnout** našich **poctivých** ▪ **socialistických cílů↓** ▪ (...)

(...) ▪ které máme pro **uskutečnění** ▪ **světlych cílů polednového programu↑** ▪ (...)

(...) ▪ TO je součástí našeho programu↑ ▪ **dalšího rozvoje socialismu↓** ▪ (...)

(...) ▪ že hluboce **VĚŘÍM↑** ▪ **v lepší zítřek** nás všech ▪ (...)

(...) ▪ a **budoucnost↑** bude taková ▪ **jakou si ji my sami připravíme↓** ▪ (...)

(...) ▪ je třeba ▪ **jít kupředu**↑ ▪ (...)

Čtvrtá skupina frází je oslavou socialismu.

(...) ▪ na **uskutečňování jediného pozitivního programu**↑ ▪
který dnes máme↓ ▪ (...)

(...) ▪ jak se postupně znevažuje **velké dílo** ▪ **socialismu**↓ ▪
(...)

(...) ▪ na **důsledném naplňování principů socialismu**↓ ▪ (...)

(...) ▪ **budoucnost své vlasti** ▪ **vidíme**↑ ▪ **V Socialismu**↑ ▪
jiné cesty pro nás NENÍ↑ ▪ (...)

Předposlední skupina frází je tvořena právě těmi frázemi, které určitým způsobem souvisí s mírem.

(...) ▪ **ve prospěch** ▪ **pokroku** ▪ **a míru** ve světě↓ ▪ (...)

(...) ▪ **v míru** a přátelství **chceme žít**↑ ▪ (...)

Fráze oslavující SSSR a jeho spojence tvoří poslední skupinu.

(...) ▪ základní mezinárodní oporou ▪ je **rovnoprávná
spolupráce a spojenectví se sovětským svazem**↑ ▪ **a druhými**↑
▪ **socialistickými zeměmi**↓ ▪ (...)

(...) ▪ **konsolidace** ▪ jak vnitřní ▪ tak **v našich vztazích
s druhými zeměmi**↑ ▪ **socialismu**↓ ▪ (...)

(...) ▪ jde o to↑ ▪ aby naše **republika** ▪ **byla platnou** ▪
vskutku **AKTIVNÍ** a **rovnoprávnou součástí světa**↑ ▪
socialismu↓ ▪ (...)

9 Projev Gustáva Husáka

9.1 Osobnost Gustáva Husáka

Husák se narodil 10. 1. 1913 v Dúbravce. Matka roku 1914 zemřela na TBC, otec musel narukovat do války, proto Augutína (Husákovo křestní jméno, které používal až do čtyřicátých let) vychovávala babička v tradičně katolické výchově. Ve škole se mu dařilo, proto nastoupil na reálné gymnázium v Bratislavě. Právě studium v tomto městě upevnilo jeho přesvědčení, že je potřeba modernizace slovenské společnosti, především venkovské. I to jej vedlo k tomu, že opustil katolickou víru a stal se z něj ateista. Do KSČ vstoupil roku 1933, roku 1938 absolvoval na Právnické fakultě Univerzity Komenského. Právě na vysoké škole se začal výrazně angažovat ve veřejném životě – například se podílel na práci Spolku socialistických akademiků, postupně se z něj stal uznávaný studentský vůdce. Roku 1938 se oženil s Magdou Lokvencovou.

Když se KSČ během války dostala do ilegality, byla Husákova pomoc odmítnuta kvůli jeho stykům s levicovými intelektuály. Až roku 1943 se mu podařilo dostat se do ilegálního vedení KSS, jelikož mnoho členů skočilo ve vězení. Jeho činnost měla velký podíl na organizaci Slovenského národního povstání. Snaha o prosazení rovnoprávnosti národů Čechů a Slováků se neslučovala s plány SSSR, proto v ní Husák nemohl uspět. Roku 1945 bylo ale vedení KSS odvoláno (z popudu K. Gottwalda). Hned v roce 1946 však Husák získal místo slovenského předsedy vlády. Svými sklony k federalizaci se ale znelíbil (podobně jako řada dalších) Stalinovi, jelikož ten se bál podobných událostí, jako se udály v Jugoslávii. Roku 1951 byl zatčen a vězněn byl až do rozsáhlé amnestie roku 1960. Alespoň částečné rehabilitace se Husák dočkal až roku 1963. Vystupoval spíše v nižší politice, postupně se vypracoval natolik, že začal být vnímán jako významná osobnost národně emancipačního hnutí.

Pečlivě sledoval politické dění let 1967–1968 a stavěl se na stranu proti prezidentovi Novotnému. Dále veřejně vystupoval a díky tomu se v dubnu 1968 stal místopředsedou vlády. Intervenci vojsk Varšavské smlouvy nejprve razantně odsoudil, ale velice rychle své názory změnil, stal se prvním tajemníkem ÚV KSS a postupně se zařadil mezi nejmocnější československé politické činitele.

Přesunul se do Prahy a ustoupil od myšlenky na federalizaci, naopak se stal zastáncem centralismu. Prezidentem byl zvolen v květnu 1975. Na úřad prezidenta pod tlakem událostí rezignoval 10. 12. 1989. Gustáv Husák zemřel 18. 11. 1991.²²⁷

9.2 Fráze a klišé v Husákově novoročním projevu

Vzhledem k tomu, že Gustáv Husák realizoval své projevy ve slovenštině (kvůli slovenskému původu), není možné, abychom je analyzovali stejným způsobem jako projevy předchozích prezidentů. Proto jsme se rozhodli využít přepisu novoročního projevu z roku 1989 do češtiny, který je zveřejněn na internetu²²⁸ (odkaz na tyto internetové stránky je uveden i v seznamu použitých zdrojů), abychom se v něm zaměřili alespoň na fráze, které se v něm vyskytují.

Fráze budou tradičně rozděleny do skupin podle jejich obsahového zaměření, řazeny ve skupinách budou chronologicky tak, jak po sobě následovaly v projevu. Projev není transkripčně přepsán, jelikož se jedná o překlad.

První skupinu tvoří fráze zmiňující práci.

(...) **zvýšení výkonnosti, efektivnosti a kvality** veškeré **práce** (...)

(...) **poctivou, svědomitou a kvalitní práci** každého občana
(...)

(...) na naši **společné poctivé práci** a odpovědnosti (...)

(...) **svědomitou prací** přispěli k rozvoji naší společnosti
(...)

(...) vám všem přeji hodně zdraví, radosti, spokojenosti
a **úspěchy v práci** (...)

---

²²⁷ Kapitola o Gustávu Husákovi je zpracována na základě kapitoly o něm v publikaci od Marie Ryantové a kol. *Českoslovenští prezidenti*. Autorem dané části je ve zmíněné knize Zdeněk Doskočil. DOSKOČIL, Zdeněk. Gustáv Husák. In: *Českoslovenští prezidenti*. Praha – Lítomyšl: Paseka, 2016, s. 243–290. ISBN 978-80-7432-500-7. S. 243–290.

²²⁸ BOČEK, Jan a kol. 1989: Gustav Husák. In: *Rozhlas.cz* [online]. ©2016 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/prezidentske-projevy/#1989-husak>

Do druhé skupiny jsme zařadili fráze, které hovoří o budování, budoucnosti a dalším vývoji.

(...) složitost **přestavby** jak **v ekonomice**, tak i ve **společenském životě** (...)

(...) **všestranný rozvoj člověka** (...)

(...) **uskutečnění hospodářské a společenské přestavby** (...)

(...) k **dosažení** kvalitativně **vyšší úrovně rozvoje socialistické společnosti** (...)

(...) aby se nám **dařilo uskutečňovat společné záměry** (...)

Mír je společným tématem třetí skupiny frází.

(...) k **posílení** bezpečnosti a **mírové spolupráce** (...)

(...) k **mírovému řešení všech** světových i regionálních **problémů** (...)

Poslední skupinou jsou fráze zmiňující Sovětský svaz či jiné socialistické státy.

(...) Československo **uplatňuje společnou mírovou politiku Sovětského svazu a socialistických států** (...)

(...) **z celého srdce zdravíme bratrský sovětský lid, národy dalších socialistických zemí**, všechny přátele (...)

Závěr

V teoretické části se nám podařilo vytvořit přehled teoretických poznatků z různých odborných publikací a po celou dobu psaní praktické části jsme mohli zjištěné poznatky opírat o teoretická východiska. V teoretické části jsme se podrobně věnovali rétorice a jejímu vývoji v dějinách, vymezili jsme řečnický funkční styl a komplexně popsali problematiku mluvených projevů.

Stěžejní částí práce je pochopitelně část praktická, ve které jsme se naopak opírali o vlastní transkripční přepisy jednotlivých projevů, což se především v oblastech techniky řeči, spisovné výslovnosti a dalších ukázalo jako velice přínosné. Nyní tedy shrňme poznatky o projevech jednotlivých prezidentů.

Klement Gottwald se až na drobné odchylky řídí všemi zásadami spisovné výslovnosti – nejvýraznější z odchylek je výslovnost dvojího *i* v obou projevech. Občas se také vyskytují odchylky ve frázování, kdy pauza nutná pro nádech není shodná s logickou pauzou. Těchto nedostatků je podstatně více v projevu po zvolení prezidentem, kde mluví před davem lidí, proto je vyžadována větší intenzita hlasu, a tudíž jsou i kladeny větší nároky v oblasti respirace. Jeho artikulace se u obou projevů jeví jako zvládnutá, v projevech se objevuje jen malé množství přeráznutí a nesrozumitelných míst. Gottwald velmi dobře pracuje s důrazem, využívá jej v obou projevech poměrně často, ale tak, aby opravdu zdůrazňoval to, co on sám zdůraznit chce.

Projevy Antonína Zápotockého se vyznačují problémy při výslovnosti hlásky *ř*. Ráčkování ruší posluchače a kazí dojem z projevu. Zajímavá je zcela jistě výslovnost některých slov, jelikož jim prezident připojuje slovenské koncovky. Podobně jako u Klementa Gottwalda se v Zápotockého projevech objevují chyby ve frázování, v tomto případě způsobené až příliš velkou formální složitostí souvětí. U prvního projevu (na II. celostátním sjezdu JZD) je slovní zásoba přizpůsobena právě této události a celý projev je zaměřen na tematiku zemědělství (i když ne výhradně).

Antonín Novotný působí při projevech jinak než jeho dva předchůdci. Především je jeho mluvní tempo opravdu vysoké a to způsobuje mnoho nedostatků ve zvukovém členění vět. Prezident měl buď volit tempo nižší, či se naučit lépe pracovat s dechem – jeho projevům by to prospělo a působily by profesionálněji a jistěji. Dalším nedostatkem v jeho projevech je častý výskyt odchylek v kvantitě a kvalitě samohlásek. Několikrát se tato chyba vyskytla i u Gottwalda a Zápotockého, ale u Novotného se vyskytuje

ve větší míře. Dále se u tohoto prezidenta můžeme setkat s nespisovnou výslovností dvojího *i*, podobně jako tomu bylo u K. Gottwalda.

V projevu Ludvíka Svobody k úmrtí Jana Palacha jsme měli k dispozici i videozáznam projevu, proto jsme mohli hodnotit i malé množství vyskytujících se mimojazykových projevů, ve kterých jsme shledali prvky nervozity. Právě tento projev je také zahalen do poměrně ponuré atmosféry, mluvčí užívá smuteční tón. V prvním projevu se také vyskytuje vícero odchylek způsobených nedůslednou výslovností. Druhý projev je velice dlouhý, a to se projevuje i na kvalitě vyjadřování mluvčího – délka způsobuje neschopnost správně pracovat s dechem, a proto některé části ve druhé polovině projevu téměř šeptá, jelikož nemá zásobu dechu k jejich zřetelnému vyslovení. Podobně jako u Novotného se oba Svobodovy projevy vyznačují také odchylkami v kvalitě vyslovovaných samohlásek – dochází ke krácení dlouhých vokálů a naopak.

Nyní budeme hodnotit všechny projevy zároveň. V některých oblastech se totiž všichni řečníci, nebo alespoň většina z nich, shodují. První oblastí je žánrové zařazení projevů. Kromě projevu Ludvíka Svobody k úmrtí Jana Palacha, který má prvky smuteční řeči, stojí všechny analyzované projevy na pomezí žánrů agitačních a slavnostních. Vždy jsou realizovány při nějaké významné události (příchod nového roku, sjezd JZD, zvolení prezidentem apod.), ale ve vysoké míře se v nich objevují prvky projevů agitačních, konkrétně politických. Výrazná je persvazivní funkce těchto projevů, kdy má mluvčí zájem ovlivnit myšlení posluchačů a jejich názory. V projevech jsou také vytvářeny dva světy – svět „dobra“ (socialistický) a svět „zla“, což je také typické pro politické projevy, jak uvádíme v teoretické části.

Velkou roli tu v několika ohledech hraje skutečnost, že projevy jsou předem připravené. Vlivem toho totiž nedochází k velkým prohřeškům v oblasti kompozice ani k odchylkám ve stavbě vět. Vhodně je také volena slovní zásoba a nedochází k nadbytečnému hromadění zájmen, jako by tomu mohlo být v případě projevů nepřipravených. Projevy jsou promyšlené, propracovaná je jejich výstavba, informace jsou podávány přehledně a posluchač jim bez problému rozumí i přes menší nedostatky mluvčích při jejich realizaci. Přípravenost projevů se také promítá v absenci hezitačních zvuků – mluvčí nepotřebuje formulovat myšlenky, protože je již zformulované má. Projevy jsou připravené z toho důvodu, že se jedná o projevy oficiální. Analyzované projevy jsou tedy sice realizovány mluveným jazykem, ale nemůžeme je považovat za

čistě mluvené (tedy i s podmínkou nepřipravenosti), jelikož jsou předem realizovány i písmem a následně předčítány.

Všechny projevy jsou také realizovány spisovnou češtinou. I to je znakem jejich připravenosti a jejich oficiálního charakteru. Právě spisovný jazyk má národně reprezentativní funkci a je využíván ve veřejných projevech. Přestože se v projevech můžeme setkat například i s archaickými vyjádřeními, zcela převažuje neutrální slovní zásoba.

Pravděpodobně jako vůbec nejzajímavější jsme shledali analýzu všech devíti projevů z hlediska výskytu frází a klišé. I tyto pojmy jsme nejprve teoreticky vymezili a na základě toho jsme je v projevech určili. To, že se rétorika prezidentů v tomto ohledu téměř nelišila, potvrzuje fakt, že se nám všechny fráze u jednotlivých prezidentů podařilo roztrždit do velice podobných kategorií, a to na základě jejich tematického zaměření. Vytvořili jsme tak skupiny jako „fráze hovořící o míru“, „fráze zdůrazňující jednotu lidu“, „fráze oslavující Sovětský svaz a ostatní socialistické země“, „fráze zmiňující různé nepřátele“, „fráze oslavující práci, její organizaci a pracující lid“, „fráze zaměřené na budoucnost, budoucí vývoj a budování“, „fráze hovořící o ekonomice“ a pochopitelně „fráze oslavující socialismus jako takový“. Téměř ve všech projevech jsme mohli nalézt alespoň jednoho zástupce každé skupiny. Toto roztržidění frází nám ukázalo jejich značnou podobnost, jejich neustálé opakování, ale také jejich sémantickou prázdnotu. Hned několikrát se objevuje fráze „*za věc míru bojujeme*“ či „*bojujeme za mír*“ apod., což jsou oxymóra, jelikož bojovat za mír je nesmysl, jejich jednotlivé části si tak protiřečí.

Pro případný budoucí výzkum by bylo velmi přínosné komparovat výsledky tohoto zkoumání s podobným zkoumáním na projevech po roce 1989. Zajímavá by byla analýza frází v současných politických projevech (pokud se vyskytují) a jejich porovnání s frázemi socialistické éry.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použité literatury

BRABCOVÁ, Radoslava a Václav, VITVAR. *Mluvený projev ve škole i mimo školu*. Praha: SPN, 1986. 110 s.

CUŘÍN, František a kol. *Vývoj českého jazyka a dialektologie*. Praha: SPN, 1971. 212 s.

ČECHOVÁ, Marie, KRČMOVÁ, Marie a Eva MINÁŘOVÁ. *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008. 381 s. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČECHOVÁ, Marie. *Čeština – řeč a jazyk*. Praha: ISV, 2000. 407 s. ISBN 80-85866-57-9.

ČECHOVÁ, Marie. *Řeč o řeči*. Praha: Academia, 2012. 311 s. ISBN 978-80-200-2069-7.

ČERMÁK, František. *Jazyk a jazykověda*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2001. 341 s. ISBN 80-246-0154-0.

ČMEJRKOVÁ, Světlá a Jan HOFFMANNOVÁ (eds.). *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011. 491 s. ISBN 978-80-200-1970-7.

DANEŠ, František. *Kultura a struktura českého jazyka*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2009. 511 s. ISBN 978-80-246-1648-3.

DOHALSKÁ, Marie a kol. *Mluvím, mluvíš, mluvíme: kapitoly z moderní rétoriky*. Praha: Horizont, 1985. 124 s.

FERGUSON, Charles. *Diglossia*. *Word* 15, 1959, s. 325–340.

HÁLA, Bohuslav. *Technika mluveného projevu s hlediska fonetiky*. Praha: SPN, 1958. 181 s.

HAVRÁNEK, Bohuslav a Alois JEDLIČKA. *Stručná mluvnice česká*. Praha: Fortuna, 1998. 246 s. ISBN 80-7168-555-0.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Jak mluvit a přednášet*. Ostrava: Profil, 1983. 155 s.

HUBÁČEK, Jaroslav. *Úvod do stylistiky českého jazyka*. Ostrava: Pedagogická fakulta, 1985. 123 s.

- HŮRKOVÁ-NOVOTNÁ, Jiřina a Vítězslava ŠRÁMKOVÁ. *Mluvený projev a přednes*. Praha: SPN, 1985. 300 s.
- CHLOUPEK, Jan. *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986. 131 s.
- JEDLIČKA, Alois. *Základy české stylistiky*. Praha: SPN, 1970. 226 s.
- JUNKOVÁ, Bohumila. *Jazyková dynamika současné publicistiky*. Praha: ARSCI, 2010. 238 s. ISBN 978-80-7420-007-6.
- JUNKOVÁ, Bohumila. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta. 68 s. ISBN 80-7040-166-4.
- KLAPETEK, Milan. *Komunikace, argumentace, rétorika*. Praha: Grada, 2008. 247 s. ISBN 978-80-247-2652-6.
- KOHOUT, Jaroslav. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. Praha: Management Press, 2002. 169 s. ISBN 80-7261-072-4.
- KOMÁREK, Miroslav. *Dějiny českého jazyka*. Brno: Host, 2012. 273 s. ISBN 978-80-7294-591-7.
- KOŘENSKÝ, Jan. *Komunikace a čeština*. Jinočany: H & H, 1992. 89 s. ISBN 80-85467-92-5.
- KRAUS, Jiří. Proměny řečnického stylu v češtině. *Slovo a slovesnost*. 1992, 53(1), 1–9. ISSN 0037-7031.
- KRAUS, Jiří. *Rétorika a řečová kultura*. Praha: Karolinum, 2004. 184 s. ISBN 80-246-0898-7.
- KRAUS, Jiří. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha: Academia, 1981. 231 s.
- KROBOTOVÁ, Milena. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci: Pedagogická fakulta, 2000. 219 s. ISBN 80-244-0187-8.
- LOTKO, Edvard. *Kapitoly ze současné rétoriky*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1999. 166 s. ISBN 80-7067-685-X.
- MÜLLEROVÁ, Olga. *Mluvený text a jeho syntaktická výstavba*. Praha: Academia, 1994. 145 s. ISBN 80-200-0489-0.

PRAVDOVÁ, Markéta a Ivana SVOBODOVÁ (eds.). *Akademická příručka českého jazyka*. Praha: Academia, 2014. 533 s. ISBN 978-80-200-2327-8.

RYANTOVÁ, Marie a kol. *Českoslovenští prezidenti*. Praha – Litomyšl, Paseka, 2016. 339 s. ISBN 978-80-7432-500-7.

ŠMAJSOVÁ-BUCHTOVÁ, Božena. *Rétorika*. Praha: Grada, 2006. 210 s. ISBN 80-247-0868-X.

TOMAN, Jiří. *Jak dobře mluvit*. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1981. 353 s.

ŽANTOVSKÁ, Irena. *Rétorika a komunikace*. Praha: Dokořán, 2015. 287 s. ISBN 978-80-7363-712-5.

Seznam internetových zdrojů

HAVEL, Ivan. Kde se vzala řeč? *Časopis Vesmír*. 2002, 81(3), 3. ISSN 0042-4544.

HRABÁČEK, Josef. Zkratky a tvoření slov. In: *Cas.cz* [online]. ©2011 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=5624>

Projevy Klementa Gottwalda

BOČEK, Jan a kol. 1952: Klement Gottwald. In: *Rozhlas.cz* [online]. ©2016 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/prezidentske-projevy/#1952-gottwald>

RADIOTÉKA. Projevy prezidentů: Klement Gottwald. *Radioteka.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: https://www.radioteka.cz/detail/CRo_xml_14167974/

Projevy Antonína Zápotockého

BOČEK, Jan a kol. 1956: Antonín Zápotocký. In: *Rozhlas.cz* [online]. ©2016 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/prezidentske-projevy/#1956-zapotocky>

RADIOTÉKA. Projevy prezidentů: Antonín Zápotocký. *Radioteka.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: https://www.radioteka.cz/detail/CRo_xml_14167975/

Projevy Antonína Novotného

BOČEK, Jan a kol. 1961: Antonín Novotný. In: *Rozhlas.cz* [online]. ©2016 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/prezidentske-projevy/#1961-novotny>

DEVENZHOVEN. Nejhezčí prezident Antonín Novotný. In: *Youtube.com* [online]. ©2008 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=nSw6XxkXO1k>

Projevy Ludvíka Svobody

BOČEK, Jan a kol. 1969: Ludvík Svoboda. In: *Rozhlas.cz* [online]. ©2016 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/prezidentske-projevy/#1969-svoboda>

ČESKÁ TELEVIZE. Projev prezidenta Ludvíka Svobody k úmrtí Jana Palacha. In: *Ceskatelevize.cz* [online]. ©2019 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/1063978988-projev-prezidenta-ludvika-svobody-k-umrti-jana-palacha>

Projev Gustáva Husáka

BOČEK, Jan a kol. 1989: Gustav Husák. In: *Rozhlas.cz* [online]. ©2016 [cit. 2019-05-05]. Dostupné z: <https://interaktivni.rozhlas.cz/prezidentske-projevy/#1989-husak>

Seznam příloh

Příloha 1: Projev Klementa Gottwalda po zvolení prezidentem 14. 6. 1948.....	134
Příloha 2: Novoroční projev Klementa Gottwalda 1952	142
Příloha 3: Projev Antonína Zápotockého na II. celostátním sjezdu JZD 19. 2. 1955...	144
Příloha 4: Novoroční projev Antonína Zápotockého 1956.....	150
Příloha 5: Projevy Antonína Novotného.....	152
Příloha 6: Novoroční projev Antonína Novotného 1961	154
Příloha 7: Projev Ludvíka Svobody k úmrtí Jana Palacha (20. 1. 1969).....	161
Příloha 8: Novoroční projev Ludvíka Svobody 1969	166

Přílohy

Příloha 1: Projev Klementa Gottwalda po zvolení prezidentem 14. 6. 1948

Délka nahrávky: 16 minut 57 sekund

Zkratky použité v transkriptu:

D = dav

KG = Klement Gottwald

▪ = pauza

↑ = stoupnutí melodie

↓ = poklesnutí melodie

⊙ = otázka

: = prodloužená výslovnost samohlásky

podtržení = nesrozumitelný úsek

ABC = velká písmena značí zdůraznění slova či jeho části

= = okamžité navázání na promluvu komunikačního partnera

D:

ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪

KG:

= občané↑: ▪

D:

= ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪ (pozn.: hlasy se překrývají, ale zvolání se dle nahrávky pravděpodobně nezměnilo)

KG:

= o:bčané↑: ▪

D:

= ať ▪ žije ▪ prezident ▪ v míru ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪
v míru ▪

KG:

občané: a občanky↑ ▪ bratři a sestry↑ ▪ soudruzi↑
a soudružky↓ ▪▪ dnes↑ ▪ prokázali jste mi ▪ důvěru
nejvyšší↓ ▪ prostřednictvím svého národního shromáždění ▪
zvolili jste mne prezidentem československé ▪ republiky↓ ▪▪
před několika hodinami ▪ složil jsem národnímu shromáždění↑
tento slib↓ ▪ slibuji na svou čest a svědomí↑ ▪ že budu
věren republice československé↑ a jejímu lidově
demokratickému zřízení↓ ▪ své povinnosti budu plnit
svědomitě a nestranně ▪ podle vůle lidu a v zájmu lidu
i státu↓ ▪ budu šetřit ústavních a jiných zákonů↓ ▪ TENTo
slib draží spoluobčané↓ ▪ mohl jsem dnes složit s NEJlepším
svědomím↓ ▪ DNES ▪ po slavném historickém únoru↓ a po němž
slavných a historických volbách třicátého května↑ jsou u
nás vskutku VŠECHny předpoklady PRO TO ▪ aby vůle lidu byla
v této zemi↑ NEJvyšším zákonem↓ ▪ dnes ▪ naše nové národní
shromáždění ▪ naše vláda↑ a všechny zastupitelské orgány↑ ▪
jsou svým složením vskutku výrazem↑ a vykonavatelem↑ vůle
československého lidu↓ ▪ dnes prostě ▪ draží spoluobčané ▪
od prezidenta↑ až po posledního pracujícího člověka jedno
jsme↑ a jen na nás↑ ▪ na naši PÍli záleží↑ ▪ jaké budou
PLOdy naší práce ▪ jak RYCHle půjdeme VPŘED↑ ▪ cestou
k socialistickému zítřku↓ ▪▪

D:

(potlesk)

KG:

= myslím↓ ▪ ▪ myslím↑ ▪ že můžeme býti na tuto skutečnost hrdí↓ ▪ a TĚM↑ ▪ kdož v zahraničí nám nerozumí↓ a nebo nás dokonce Obviňují z nedostatku demokratičnosti říkáme↓ ▪ NIC takového pánové ▪ NIKdy jsme u nás neměli tolik demokracie jako dnes↓ ▪ a je HODně takzvaných↑ ▪ ▪

D:

=(potlesk)

KG:

= demokratických států které nám mohou NAŠI demokracii závidět↓ ▪ jen si vzpomeňte↑ ▪ jak to u nás vypadalo nejen za okupace↓ ▪ ale před mnichovem↑ ▪ ne: ▪ te:hdy NEBYL náš lid pánem své země a svého osudu↓ ▪ nebo mohli snad tehdy naši dělníci říci↑ ▪ že jsou pány v závodech↑⊙ ▪ Otroky v nich byli a nikoliv pány↓ ▪ věčně nad nimi visela sekera ▪ hrozby↑ ▪ že je kapitalista nebude potřebovat↑ a vyhodí je z práce↓ ▪ věčně nad nimi visela hrozba↑ ▪ že jim kapitalista sníží mzdy aby zvýšil svůj zisk↓ ▪ a když se bránili↑ ▪ když stávkovali↑ ▪ tu orgány státu↑ ▪ policie a četnictvo↑ ▪ zakročovaly proti NIM↑ a chránily stávkokaze↓ ▪ a naši rolníci↑⊙ ▪ byli snad TI pány venkova↑⊙ ▪ nikoli↓ ▪ hrstka velkostatkářů byla pány↓ ▪ JEJÍ vůli vykonával okresní hejtman ▪ který byl ve svém okresu nejvyšším pánem↑ ▪ a počínal si ▪ v něm opravdu jako perský chatrapa↓ ▪ ▪ a ovšem ani EXEkutor↑ ▪ který dříve tak často navštěvoval v doprovodu četníka naše drobné rolníky a živnostníky ▪ NEBYL žádným dokladem toho ▪ že by u nás vůle lidu byla nejvyšším zákonem↓ ▪ ▪ a takto bychom mohli vzpomínat dále na hladové bouře nezaměstnaných ▪ proti kterým byla posílána policie↓ ▪ na to ▪ jak mládeži z chudších vrstev byly nedostupny střední a vysoké školy↓ ▪ na kriminál pro upřímné zástupce a obhájce lidu↓ ▪

a konečně ▪ i na to↑ ▪ že orgány předmnichovské republiky ▪ které tak BRUTÁLNĚ postupovaly proti lidu↑ ▪ chrá:nily podle vyšších rozkazů henlainovské spiklence i české a slovenské fašisty↑ ▪ a že posléze zrádná vládnoucí vrstva ▪ vydala naši zemi německým okupantům ▪ na vyplenění↑ ▪ a náš lid na zotročení↑ a vyvražďování↓ ▪▪ také to věru nebylo podle vůle lidu a v zájmu lidu↓ ▪ a TAKOVOUTO demokracii tedy již dnes nemáme↓ ▪ máme však lepší↑ ▪ opravdovou↑ ▪ lidovou demokracii↑ ▪ vybodovanou vybojovanou a vykoupenou novými trpnými zkouškami a těžkými oběťmi↓ ▪ máme dnes demokracii↓ v níž závody patří lidu↑ ▪ a pracují pro blaho všeho občanstva↓ ▪ máme demokracii v níž půda patří ROLNÍKŮM↑ kteří na ní pracují↑ ▪ a v níž živnostníci se nemusí bát ANI útisku ze strany kartelu a monopolu ani exekutora↓ ▪ máme dnes demokracii v níž vzdělání je dostupno VŠEM↑ ▪ v níž má inteligence volný prostor pro tvůrčí rozLET↑ ▪ v níž mládež má VOLnou dráhu vpřed↓ ▪ máme demokracii v níž sbor národní bezpečnosti NEní postrachem lidu ▪ ale OCHRÁNCEM lidu a státu↑ před nepřáteli a rozvratníky↓ ▪▪ máme demokracii v níž všichni pracující lidé tvoří jednu RODINU↑ a to jak jsem již řekl↓ od prezidenta až do posledního pracujícího občana↓ ▪ TAKovou tedy máme dnes NOVou naši československou LIdovou demokracii↓ ▪ a nevyměníme ji už za NIC na světě ▪ za ŽÁDnou čačovici ▪

D:

(potlesk)

KG:

i ▪ za žádnou čočovici ▪ i když by byla napoprvé sebelíp maštěná↓ ▪ ale ovšem↓ drazí spoluobčané↑ ▪ bratři a sestry↑ ▪ soudruzi a soudružky↑ ▪ bylo to u nás již ▪ hezky řečeno↓ ▪ že ▪ každá práva přinášejí i povinnosti↓ ▪ že práce se sama NEudělá↑ ▪ obilí se samo NESklidí↑ ▪ uhlí se samo

NEnakope↓ ▪ byl by to neblahý omyl kdybychom v radosti nad svou lidovou demokracií složili ruce do klína↓ ▪ položili jsme dosavad DOBRÉ↑ ▪ pevné↑ základy nové republiky↓ a započali jsme se stavbou↓ ▪ nyní je třeba stavět dál↑ ▪ aby náš domov byl co NEJkrásnější ▪ a aby v něm všichni dobře a šťastně žili↓ ▪ nebo jinak řečeno↓ ▪ zasadili jsme dobrý stromek do dobré půdy↓ ▪ nyní je třeba ho zalévat↑ ▪ štěpovat↑ ▪ chránit před škůdci↑ ▪ aby co nejbohatěji kvetl↓ a dal co nejlepší ovoce↓ ▪

D:

(potlesk)

KG:

proto drazí spoluobčané ▪ PRÁCE nás čeká↓ ▪ ale pokojná radostná práce ▪ bez svárů a štvanic↓ ▪ práce ▪ při které je možno si zpívat↑ ▪ práce kterou děláme s chutí↓ ▪ vždyť který hospodář ▪ KTERÁ hospodyně by nechtěla↑ ▪ mít svůj dům jako klíčku↓ ▪ ▪ chceme hodně od našich dělníků↓ ▪ chceme splnit dvouletý plán do osmadvacátého října↓ ▪ abychom pak co nejlíp vykročili do pětiletky↓ ▪ chceme hodně také od našich rolníků↑ ▪ aby bylo co jíst pro všechny ▪ abychom už nemuseli vyvážet tolik zboží za hranice↑ ▪ abychom ho mohli dat lidu doma↓ ▪ ▪ chceme mnoho od naší inteligence↑ ▪ nové↑ ▪ umělé vynálezy a pracovní metody↑ ▪ jednoduché a rychlé úřadování ▪ a taky: tu píseň↑ ▪ která by nám zněla do kroku↓ ▪ ▪ chceme od našich živnostníků ▪ aby nás dobře obsloužili↑ ▪ když budeme tolik pracovat↓ ▪ prostě všichni ▪ češi i slováci↑ ▪ muži i ženy↑ ▪ mládež↑ ▪ máme tu před sebou NELEHKÉ úkoly↓ ▪ ale my je splníme ▪ v jednotě a svornosti↑ ▪

D:

=(potlesk)

KG:

▪ v jednotě a svornosti↑ ▪ v lásce k vlasti↑ ▪ jednoho k druhému splníme je ▪ ANO↑ ▪

D:

=*(potlesk)*

KG:

▪ budeme pracovat svorně a pilně na své národní roli↓ ▪ budeme upevňovat a zdokonalovat náš lidově demokratický řád↓ ▪ budeme rozvíjet a střežit naše spojení s bratrským sovětským svazem↑ ▪ a ostatními ▪

D:

=*(potlesk)* ať ▪ žije ▪ sovětský ▪ svaz↑ ▪

KG:

▪ slovanskými a lidovědemokratickými státy↓ ▪ spojení které je nám spolehlivou zárukou před opakovaním mnichova↓ ▪ ▪ to je naše československá cesta k rozkvětu a blahobytu↑ ▪ k udržení a zabezpečení svobody a nezávislosti↑ ▪ to je naše československá cesta k socialismu↓ ▪ ▪

D:

(potlesk)

KG:

▪ já ▪ drazí spoluobčané↓ ▪ jak jsem slíbil↑ budu v této práci VŽDYcky s vámi↓ ▪ a věřím ▪ že vy budete všichni se mnou↓ ▪ a s vládou↓ ▪

D:

=*(potlesk)* ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪

ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪
gottwald ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪ ať ▪ žije ▪
prezident ▪ gottwald ▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪
ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪

KG:

=▪ a že tak ▪

D:

=▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald↑ ▪

KG:

▪ a že tak uchováme ▪ a ještě více zesílíme VELkou
vyvoženost února↑ ▪ jednotu pracujícího lidu měst
i venkova↓ ▪▪ dovolte mi proto ▪ (*krátké přerušeni
potleskem*) ▪ abych vám a vašim zástupcům v národním
shromáždění↑ ▪ poděkoval za důvěru kterou jste mi
prokázali↓ ▪ a abych vám ▪ a CELÉ naší republice ▪ přál
zítřek stále krásnější a šťastnější↓ ▪▪

D:

=(*potlesk*)

KG:

▪ zdrav buď lide československý↓ ▪ uchovej ve cti odkaz
předků a VŠECH↑ ▪ kdož položili životy za svobodu vlasti
a rozmnožili ji pilnou prací o novou slávu↓ ▪▪ zdravo buď ▪
bratrské souručenství slovanských národů↓ ▪ všech lidových
států a všech demokratických lidí na světě ▪ které si
_____ míru a dorozuměním mezi národy↓ ▪ zdráva buď
a vzkvétej československá republiko↑ ▪▪

D:

=(*potlesk*)

KG:

▪ jako země svobody a pokroku↑ ▪ jako šťastný domov VŠECH↑
svých občanů↓ ▪

D:

▪ ať ▪ žije ▪ prezident ▪ gottwald ▪

Příloha 2: Novoroční projev Klementa Gottwalda 1952

Délka nahrávky: 3 minuty 45 sekund

Nahrávka projevu je silně sestříhaná, ač se tedy nejedná o kompletní záznam, bude pro analýzu použit právě tento fragment).

Zkratky použité v transkriptu:

▪ = pauza

↑ = stoupnutí melodie

↓ = poklesnutí melodie

: = prodloužená výslovnost samohlásky

ABC = velká písmena značí zdůraznění slova či jeho části

---

drazí spoluobčané↑ ▪ soudružky a soudruzi↓ ▪ vstoupili jsme do nového roku↓ ▪ do roku tisíc devět set padesát dva↓ ▪ dovolte↑ ▪ abych i JÁ↑ ▪ vám a vašim blízkým srdečně popřál ▪ všeho nejlepšího v nastávajícím novém roce↑ ▪ a abych STEJně srdečně ▪ poděkoval všem těm pracovnícím a pracovníkům↓ ▪ kteří POCTivě splnili úkoly ▪ které které před nimi stavěla republika ▪ v uplynulém roce tisíc devět set padesát jedna↓ ▪ PŘED rokem↑ ▪ na prahu roku jedenapadesát ▪ jsem k vám mluvil mimo jiné o tom↑ ▪ že také v nastávajícím roce bude gigantický zápas mezi mírem a válkou ▪ hlavním motorem dalšího světového vývoje↓ ▪ to se také PLNĚ↑ potvrdilo↓ ▪ MY↑ ▪ v ČESKOslovensku ▪ stojíme na jedné z VYSUNUtých pozic tábora míru↓ ▪ je proto pochopitelné ▪ že VŠE↑ ▪ co se kolem nás děje ▪ musí mít svůj vliv i na naše VNITŘNÍ položení↓ ▪ za věc míru bojujeme ▪ na svém úseku dnes TÍM ▪ že budujeme↑ ▪ a upevňujeme svoji lidově demokratickou republiku a její politickou a hospodářskou sílu↑ ▪ a odolnost↑ ▪ že budujeme↓ ▪ NOVOU↑ ▪ socialistickou společnost↑ ▪ a především ▪ její hospodářské

základy↓ ▪ ▪ naše společná práce v uplynulém roce ▪ NEBYla
bez úspěchů ▪ ale také ne↑ ▪ bez překážek a obtíží↓ ▪ ▪ z toho
▪ co jsme si předsevzali↑ ▪ docílili jsme MNOHÉho↓ ▪ ale DAleko
ne VŠEho↓ ▪ mnoho práce nás čeká ▪ v nastávajícím roce ▪
tisíc devět set padesát dva↓ ▪ ▪ přejme si všichni vespolek↑
▪ abychom i v tomto roce↓ ▪ se všemi ostatními lidmi ve světě↑
▪ ubránili mír ▪ a možnost mírového budování↓ ▪ přejme si↑ ▪
aby naše lidově demokratická republika↑ ▪ v PEVném spolku
se sovětským svazem↑ ▪ a ostatními lidově demokratickými
zeměmi ▪ MOhutněla↑ ▪ a vzkvétala↓ ▪ ▪ přejme si↑ ▪ aby naše
hospodářství se upevňovalo ▪ výroba průmyslová i zemědělská
se rychleji zvyšovala↑ ▪ a přiložme proto ▪ VŠIchni↑ ▪
PEVněji↑ ▪ ruce k dílu↓ ▪ ▪ přejme si↑ ▪ a pracujme usiluvň
usilovně k TOMu↑ ▪ aby život našich RODin↑ ▪ našich DĚtí↑ ▪
našich žen a MAtek ▪ byl v tomto roce RAdostnější↑ ▪
a veselejší↓ ▪ ▪ takové je moje přání↑ ▪ vám VŠEM↑ ▪ na prahu
roku tisíc devět set padesát dva↓ ▪ ▪

Příloha 3: Projev Antonína Zápotockého na II. celostátním sjezdu JZD 19. 2. 1955

Délka nahrávky: 15 minut 31 sekund

Zkratky použité v transkriptu:

AZ = Antonín Zápotocký

D = dav

▪ = pauza

↑ = stoupnutí melodie

↓ = poklesnutí melodie

⊙ = otázka

: = prodloužená výslovnost samohlásky

ABC = velká písmena značí zdůraznění slova či jeho části

= = okamžité navázání na promluvu komunikačního partnera

AZ:

vážení družstevníci a družstevnice↑ ▪ soudružky a soudruzi
▪ i vzácní hosté↓ ▪ z pověření ▪ ústředního výboru ▪
komunistické strany československa ▪ zdravím jménem STRANy↑
▪ a jménem všech členů delegace ▪ ústředního výboru ▪ váš
druhý ▪ celostátní sjezd ▪ jednotných zemědělských
družstev↓ ▪ ▪

D:

= (potlesk)

AZ:

=od prvního sjezdu jednotných zemědělských družstev↓ ▪
uplynuly právě dva roky↓ ▪ ▪ první sjezd ▪ projednával ▪
a schválil vzorné STANOVy zemědělských družstev ▪ jako
pomůcku a základ k budování socialistického zemědělství↓ ▪ ▪

PŘEDseda↑ ▪ komunistické strany československa ▪ a prezident REPUBliky soudruh klement GOTTwald ▪ tehdy ▪ ve svém pozdravném přípisě sjezdu napsal↓ ▪ žádné stanovy na světě ▪ NEJSOU↑ ▪ a nebudou nic platné ▪ bez poctivé práce↓ ▪ bez přemýšlení při práci ▪ i bez potu↓ ▪ je samozřejmé↑ ▪ že i ZDE ▪ platí zásady socialistického odměňování za práci↓ ▪ ▪ TOMU↑ ▪ kdo pracuje více a lépe ▪ kdo má větší zásluhu na výsledcích družstva↑ ▪ patří větší odměna↓ ▪ připomínám dnes tato slova proto↓ ▪ že v nich↑ ▪ MYSLím↑ ▪ jsou stručně a jasně ▪ vyjádřeny úkoly družstev ▪ zaručující jejich prosperitu ▪ a zároveň vytýčena je i cesta ▪ kterou MUSÍ družstevníci jít↑ ▪ aby zlepšili naše zásobování vcelku↑ ▪ a zajistili rozvoj ▪ jednoho každého družstva↑ ▪ i dobrou životní úroveň ▪ všech jeho členů↓ ▪ ▪ TAM↑ ▪ kde moudrá slova soudruha gottwalda ▪ měli organizátoři a vedoucí družstev od počátku na paměti↑ ▪ Řídili se jimi↑ ▪ a na nezbytnost jimi se řídit ▪ také všechny členy upozorňovali↑ ▪ tam družstva pevně zakotvila↓ ▪ ▪ překonávají všechny překážky ▪ a svízele↓ ▪ na které se při KAŽDÉM novém budování naráží↑ ▪ rozvíjí se↓ ▪ jdou DOPředu↓ ▪ a vykazují už dnes výsledky↑ ▪ na které mohou být družstevníci právem hrdi↓ ▪ ▪ oněch dvě stě sedm družstevníků a družstevnic↑ ▪ včera večer vyznamenaných↑ ▪ mohlo docílit ▪ své pozoruhodné výsledky v rostlinné i živočišné výrobě ▪ jen PROTO↑ ▪ že řádně pracovali↑ ▪ přemýšleli při práci↑ ▪ a hleděli využít všech starých zkušeností↑ ▪ naší zemědělské výroby ▪ i všech nových metod ▪ a poznatků↑ ▪ které nám přináší ▪ věda i technika↓ ▪ ▪ jsou to obzvláště ▪ nespočetné a cenné příklady našich předchůdců↑ ▪ předních sovětských kolchozníků↑ ▪ kteří nám ▪ na svých zkušenostech↑ ▪ a dosažených výsledcích↑ ▪ DOKAZUJÍ ▪ jak nové vymoženosti vědy ▪ techniky ▪ mechanizace ▪ a podobně ▪ je možno ke zlepšování produkce ▪ ať rostlinné ▪ či v živočišné ▪ s úspěchem využívat↑ ▪

hospodářskou základnu družstev upevňovat↑ ▪ a existenční úroveň členů družstev zvyšovat↓ ▪ ▪ o správnosti cesty↑ ▪ uskutečnění socialismu v naší zemi ▪ tedy I NA VESNICI↑ ▪ nelze dnes pochybovat↓ ▪ ▪ výsledky dosava:dní práce to dokazují↓ ▪ máme-li kde obtíže ▪ slabiny a nedostatky↓ ▪ a že je MÁME↑ ▪ bylo by směšné zakrývat ▪ pak jsou to převážně obtíže a nedostatky ▪ vzniklé ▪ z našich vlastních CHYB ▪ a nedodržování TĚCH směrnic↑ ▪ zásad a usnesení↑ ▪ které jsme si SAMI ▪ pro budování socialismu na vesnici stanovili↓ ▪ ▪ vy všichni dobře víte↓ ▪ jaké jsou to chyby↓ ▪ kterých se dopouštěli mnozí z těch ▪ kteří zakládání družstev organizovali↑ ▪ mnozí z těch↑ ▪ kteří do nich vstupovali↑ ▪ i ti↑ ▪ kteří je řídili↓ ▪ ▪ přes tyto chyby a nedostatky↓ ▪ přes mnohá zakolísání↓ ▪ ohromná většina družstev ▪ se UDRŽELA ▪ přemáhá překážky↑ ▪ odstraňuje chyby a nedostatky↑ ▪ a jde KUPŘEDU↓ ▪ ▪ jednotná zemědělská družstva↑ ▪ budou u nás dále zakládána↓ ▪ budou se rozvíjet↓ ▪ budou do nich noví členové přistupovat↓ ▪ budou se do nich stále více a více ▪ vracet i TI ▪ kteří roztrpčení počátečními chybami↑ ▪ nezdary↑ ▪ a mnohdy nepořádky↑ ▪ z nich odešli↓ ▪ ▪ o tom nás již dnes ▪ mnohé příklady přesvědčují↓ ▪ je to proto↑ ▪ že společná výroba ▪ je JEDINOU správnou cestou↑ ▪ která spojováním drobných rolnických hospodářství ▪ ve velké kolektivní celky↑ ▪ vybavené moderními stroji ▪ a využívajícími všech vymožeností zemědělské vědy ▪ techniky ▪ a mechanizace ▪ zbavuje malé ▪ i střední rolníky vykořisťování↑ ▪ nejistoty↑ ▪ bídy↑ ▪ a chudoby↓ ▪ a zajišťuje neustálý rozmach jejich materiální ▪ i kulturní úrovně↓ ▪ ▪ jiná cesta neexistuje↓ ▪ ▪ o tom je nutno rolníky přesvědčovat ▪ tak↑ ▪ jak to zdůrazňovali znovu a znovu ▪ staří naši učitelé socialismu a komunizmu marx ▪ engels ▪ lenin a stalin↓ ▪ ▪ engels napsal↓ ▪ nemůžeme pomýšlet na to ▪ až budeme mít státní moc ▪ abychom malorolníka ▪ násilně

vyvlastnili↓ ▪ ať již za náhradu↑ ▪ nebo bez ní↓ ▪ tak jak jsme nuceni to učinit z velkostatkáři↓ ▪ ▪ náš úkol vůči maloroľníkům JE↑ ▪ především jejich soukromé hospodářství ▪ a soukromé vlastnictví ▪ převést v družstevní↓ ▪ NE násilím ▪ nýbrž PŘÍKLAdem ▪ a poskytováním společné podpory↑ ▪ k tomuto účelu↓ ▪ ▪ u nás bohužel ▪ mnozí↓ ▪ a někteří TAKÉ komunisté↑ ▪ se domnívali↑ ▪ že můžou marxizm a leninizm v otázce zemědělské opravovat↓ ▪ a my jsme na to doplatili↓ ▪ ▪ o tom svědčí celá řada příkladů↑ ▪ a nejlépe se to ukázalo na prešovsku↓ ▪ ▪ naše komunistická strana československa ▪ stojící v ČELE národní fronty ▪ a sledující neochvějně CÍL↑ ▪ vybudování socializmu v naší vlasti↓ ▪ nikdy nezapomínala↑ ▪ a na svém desátém sjezdu konaném loňského roku ▪ ve všech referátech a usneseních ▪ ZNOVU zdůraznila↑ ▪ že vybudování socializmu↑ ▪ je možno uskutečnit↑ ▪ jen v pevném svazku↑ ▪ dělníků ▪ roľníků ▪ a pracující inteligence↓ ▪ ▪ proto se náš desátý sjezd strany ▪ tak obširně zabýval zemědělskou otázkou↓ ▪ a učinil podrobná usnesení ▪ jak nutno postupovat↑ ▪ co je nutno činit↑ ▪ aby naše zemědělská výroba se rozvíjela↓ ▪ aby výnosnost půdy ▪ i produktivita živočišné výroby ▪ stoupala↑ ▪ v družstevním↑ ▪ státním↑ ▪ i v SOUKROMném sektoru↓ ▪ ▪ o současném stavu↑ ▪ a dalším rozvoji našeho zemědělství ▪ o práci strany na vesnici↑ ▪ jednal znovu ▪ ústřední výbor komunistické strany československa↑ ▪ na svém zasedání↑ ▪ jedenáctého února tohoto roku↓ ▪ ▪ v obširném referátě předsedy vlády ▪ soudruha viliama širokého ▪ i v usnesení pléna ▪ byla podrobně zjištěna dnešní situace↑ ▪ a vyty:čeny úkoly↑ ▪ pro další práci na zemědělském úseku↓ ▪ ▪ chtěl bych v této souvislosti obrátit vaši pozornost ▪ na zdůraznění ▪ intenzivního hospodaření↑ ▪ na důležitost zabezpečení TRVALého růstu ▪ hektarových výnosů↓ ▪ dále na nutnost obdělání každého hektaru ladem ležící půdy ▪ v souvislosti↑ ▪ s nutností

podstatného rozšíření krmivové základny↑ ▪ JIŽ v letošním roce↓ ▪ v zájmu zvýšení a zkvalitnění živočišné výroby↓ ▪ ▪ zároveň s těmito základními úkoly v rostlinné i živočišné výrobě ▪ které usnesení podrobně rozpracovává↑ ▪ obrací pozornost ▪ na nutnost podstatného zlepšení vědeckého výzkumu↑ ▪ a organizování rozšiřování jeho výsledků↑ ▪ DO praxe↓ ▪ spojení našich výzkumníků↑ ▪ a výzkumných ústavů ▪ přímo s družstvy↑ ▪ a s družstevníky↓ ▪ což se doposud nedělo↑ ▪ nebo jen↑ ▪ ve velmi malém měřítku↓ ▪ ▪ stejně tak ▪ vyzdvihuje usnesení rozhodující úlohu ▪ státních traktorových stanic↓ ▪ kterou tyto stanice hrají↑ ▪ při zvýšení kulturně technické úrovně↑ ▪ a produktivity zemědělské práce↑ ▪ a převádění zemědělství ▪ na socialistickou kolej↓ ▪ ▪ usnesení zdůrazňuje přitom nutnost↑ ▪ všestranného zlepšení práce strojních traktorových stanic↑ ▪ řádného ▪ a včasného uzavírání kontraktů↑ ▪ i kontroly jakosti práce es té es↓ ▪ ▪ nemohu ve svém pozdravném projevu podrobně rozvádět↑ ▪ a citovat↑ všechna přijatá usnesení↓ ▪ a podněty↑ ▪ obsažené v referátu soudruha širokého↓ ▪ je třeba usnesení ▪ i referát podrobně prostudovat↑ ▪ a co je hlavní↑ ▪ uskutečňovat v praxi↓ ▪ ▪ poukázal jsem pouze na některé základní myšlenky usnesení↓ ▪ které jsou důležité pro další úspěšný rozvoj našich jednotných ▪ zemědělských družstev↓ ▪ aby VŠECHNA naše družstva ▪ mohla být postavena na zdravou ekonomickou základnu↓ ▪ a dávala záruku↑ ▪ že jejich hospodářství bude správně ▪ do budoucna se rozvíjet↑ ▪ že úkoly jim určené budou s to skutečně plnit↑ ▪ je potřebí↑ ▪ obrátit hlavní zřetel ▪ na tři základní otázky↓ ▪ předně↓ ▪ úspěch jednotného zemědělského družstva ▪ závisí na DOBRÉ organizaci↑ ▪ a řízení práce↓ ▪ předpokladem↑ ▪ ku správné organizaci práce↑ ▪ je vytvoření stálých pracovních skupin↓ ▪ v rostlinné i živočišné výrobě↓ ▪ ▪ pro důležitost tohoto uvedu některé příklady↓ ▪ k příkladu doживost krav ▪ je

stále NEDOSTatečná↓ ▪ i když se za poslední rok↑ ▪
v družstvech↑ ▪ o více jak tři sta litrů zlepšila↑ ▪
a dosažený průměr činí nyní ▪ jeden tisíc štyrysta štyrcet
pět litrů ročně na jednu dojnici↓ ▪ družstvo KAČICE↑ ▪
dosáhlo však v roce tisíc devět set padesát čtyři průměr ▪
dva tisíce jedno sto devadesát litrů na jednu dojnici↓ ▪
a v BLANSku↑ ▪ tři tisíce štyrysta litrů↓ ▪ ▪ soudružky
marie novotná↑ ▪ růžena skývová↑ a aloisie lakotová↑ ▪
které tohoto úspěchu dosáhly ▪ NEčarují↓ ▪ NEdělají
zázraky↓ ▪ správně svěřené jim krávy ošetřují↑ ▪ krmí↑ ▪
a dojí↓ ▪ nekrmí vsak jistě jen dvakrát denně↓ ▪ jak to
ještě činí v českých krajích ▪ dvaapadesát procent
družstev↑ ▪ a na slovensku dokonce ▪ šedesátpět procent
družstev↓ ▪ avšak i výsledky soudružek z blanska↑ ▪ jak
jsme včera slyšeli↑ ▪ byly již předstiženy↓ ▪ v jednotném
zemědělském družstvu vitínka ▪ v okrese rokycany ▪ dosáhl
kolektiv ošetřovatelek dojnic ▪ soudružky šůchová ▪ bradová
▪ štruncová ▪ kronková ▪ spolu se soudružkami šnajdrovou ▪
a selmentovou ▪ za minulý rok ▪ průměrně ▪ tři tisíce osum
set litrů ▪ od jedné dojnice↓ ▪ ▪ družstevnice z blanska↑ ▪
mají zde tedy důstojného soupeře k soutěži↑ ▪ po kterém
v novinách volaly↓ ▪ ▪ v pěstění selat↓ ▪ jednotné
zemědělské družstvo dobřínsko↑ ▪ na moravském krumlovsku↓ ▪
dosáhlo od osmi plemenných kontrolovaných prasnic ▪ za
uplynulý rok průměrně ▪ devatenáct a dvě desetiny selete↓ ▪
je to možné ▪ když dosažený průměr činí šest a šest desetin
selete ročně↑☺ ▪ zeptejte se na to soudružky anežky
kameníkové↓ ▪ která sedí jako delegátka mezi vámi↓ ▪ bylo
by možno↑ ▪ uvádět spoustu příkladů↓ ▪ a také krásných
výsledků↓ ▪ které přináší↑ ▪ správně organizovaná↑ ▪
a pečlivě konaná práce↓ ▪ ▪

Příloha 4: Novoroční projev Antonína Zápotockého 1956

Délka nahrávky: 2 minuty 59 sekund

Nahrávka projevu je silně sestříhaná, ač se tedy nejedná o kompletní záznam, bude pro analýzu použit právě tento fragment.

Zkratky použité v transkriptu:

▪ = pauza

↑ = stoupnutí melodie

↓ = poklesnutí melodie

: = prodloužená výslovnost samohlásky

podtržení = nesrozumitelný úsek

ABC = velká písmena značí zdůraznění slova či jeho části

---

drazí spoluobčané ▪ soudružky a soudruzi↓ ▪ na prahu nového roku tisíc devět set padesát šest ▪ přeji vám VŠEM ▪ dělníkům ▪ zemědělcům ▪ příslušníkům technické inteligence ▪ pracovníkům vědy ▪ kultu:ry i umění ▪ zaměstnancům v lidové i státní správě ▪ všem veřejným funkcionářům ▪ příslušníkům ozbrojených sil ▪ naší mládeži ▪ i dětem↑ ▪ mnoho úspěchů při plnění úkolů↑ ▪ které nás čekají ▪ v nastávajícím roce↓ ▪ ▪ je jistě radostné↑ ▪ můžeme-li DNES ▪ na prahu nového roku konstatovat↑ ▪ že v uplynulém roce se podařilo ▪ nejen mír udržet↑ ▪ ale že se podařilo i veliký světový tábor přátel míru o nové↑ ▪ miliony stoupců rošířit ▪ ZÍSKAT JE pro uznání zásady↑ ▪ že cesta jednání ▪ a vzájemných dohod ▪ je JEdinou správnou cestou ▪ k řešení všech↑ ▪ současných mezinárodních problémů↓ ▪ ▪ dovolte mi NYní ▪ několik slov ▪ o budování naší vlasti↓ ▪ ▪ tak jak bouřlivě se rozvíjí náš hospodářský život↑ ▪ rostou nové stavby a podniky↑ ▪ vždy šířeji a hustěji se rozprostírají naše dopravní sítě↑ ▪ roste přeprava osob↑ ▪ i nákladů ▪ železnicí ▪ auty ▪ autobusy ▪ i le:tadly↑ ▪

tak bouřlivě roste ▪ i kulturní úroveň našeho pracujícího lidu↑ ▪ jeho uvědomění↑ ▪ i sebevědomí↓ ▪ ▪ nestává žádné síly a moci↑ ▪ která by mohla↑ ▪ náš nezadržitelný vývoj k výstavbě socialismu zvrátit↓ ▪ ▪ zárukou toho ▪ je NAŠE↑ ▪ komunistická strana československa↑ ▪ a pod jejím vedením↑ ▪ PEVNĚ stmelená ▪ vláda národní fronty↓ ▪ ▪ máme VĚRNÉho a spolehlivého spojence↑ ▪ v našem osvoboditeli↑ ▪ v sovětském svazu↑ ▪ v lidové číně↑ ▪ i v zemích lidové demokracie↓ ▪ ▪ věřím↑ ▪ že ubráníme mír↑ ▪ věřím↑ ▪ že splníme naše cíle a plány↑ ▪ věřím ve šťastnou budoucnost naší vlasti ▪ i lidu↓ ▪ ▪ překážky a obtíže nemohou nás zmalomyslnět a rozkolísat↓ ▪ musí nás zocelit ▪ a zakalit↓ ▪ abychom dovedli↑ ▪ jít v nastávajícím roce↑ ▪ v zahajované druhé pětiletce↑ ▪ stále kupředu↑ ▪ zpátky ni krok↓ ▪ ▪

Příloha 5: Projevy Antonína Novotného

Délka nahrávky: 6 minut 18 sekund

V nahrávce nás zajímají projevy A. Novotného na zahájení (v čase 00:05 až 00:51) a ukončení sjezdu (v čase 04:01 až 05:23).

Zkratky použité v transkriptu:

D = dav

AN = Antonín Novotný

▪ = pauza

↑ = stoupnutí melodie

↓ = poklesnutí melodie

ABC = velká písmena značí zdůraznění slova či jeho části

= = okamžité navázání na promluvu komunikačního partnera

PROJEV NA ZAHÁJENÍ XI. SJEZDU KSČ (18. 6. 1958)

AN:

soudružky a ▪ soudruzi↓ ▪ ▪ čtyři roky↑ ▪ které uplynuly ▪ od desátého sjezdu komunistické strany československa ▪ jsou bohaté na závažné události ▪ v životě naší země ▪ a v celém mezinárodním revolučním hnutí↓ ▪ jedenáctý SJEZD↑ se schází ve znamení úspěchů ▪ dosažených při budování socializmu↑ ▪ a ve znamení velikého úkolu který si dáváme ▪ dovršit↑ socialistickou výstavbu ▪ naší vlasti↓ ▪ ▪ úkol dovršit socialistickou výstavbu naší vlasti ▪ dává jasný směr ▪ pro práci strany ve VŠECH oblastech ▪ našeho života↓ ▪ ▪ DO PRÁCE↑ ▪ DO BOJE↑ ▪ za uskutečnění ▪ naší generální linie↓ ▪ KUPŘEDU↑ ▪ k Vítězství SOCIalizmu↑ ▪ ▪

D:

=*potlesk*

ZÁVĚREČNÝ PROJEV NA XI. SJEZDU KSČ (21. 6. 1958)

AN:

soudruzi a soudružky↓ ▪▪ končíme jednání ▪ našeho jedenáctého sjezdu ▪ sjezdu↑ ▪ který vstoupí do historie naší strany ▪ a celé země tím↑ ▪ že stanovil ▪ generální linii ▪ dovršení výstavby socialismu ▪ v naší republice↓ ▪▪ soudruzi a soudružky↓ ▪ před námi je období veliké práce↓ ▪ celá strana si musí být vědoma↑ ▪ že svých cílů DOSÁHNEME↑ ▪ za předpokladu DALŠÍHO upevňování ▪ ideové jednoty celé naší strany↑ ▪ PEVNÉHO spojení strany s lidem↑ ▪ za předpokladu u:silovné a houževnaté ▪ politické a organizačorské práce↑ ▪ a soustavného zvyšování aktivity ▪ všech stranických organizací ▪ a všech komunistů↓ ▪▪ myslím↑ ▪ že mohu promluvit za srdce vás VŠECH ▪▪ je PLNĚ v silách ▪ a možnostech strany↑ ▪ a lidu naší země↑ ▪ v historicky krátké době↑ ▪ DOVRŠIT↑ ▪ VÝSTAVBU SOCIALIZMU ▪ v naší vlasti ▪

D:

=*potlesk*

AN:

=soudruzi a soudružky↑ ▪ končím sjezd se slovy↓ ▪ naší společné práci↑ ▪ ČEST↑ ▪▪

Příloha 6: Novoroční projev Antonína Novotného 1961

Délka nahrávky: 14 minut 6 sekund

Zkratky použité v transkriptu:

▪ = pauza

↑ = stoupnutí melodie

↓ = poklesnutí melodie

: = prodloužená výslovnost samohlásky

ABC = velká písmena značí zdůraznění slova či jeho části

---

drazí spoluobčané↑ ▪ soudružky a soudruzi↓ ▪ co nejsrdečněji vás všechny v novém roce pozdravuji↓ ▪ jménem ústředního výboru komunistické strany československa↑ ▪ vlády republiky i jménem svým↑ ▪ děkuji vám VŠEM↑ ▪ za u:silovnou práci↑ ▪ kterou jste vykonali v uplynulém roce i v celé druhé pětiletce↑ ▪ pro rozkvět naší země↓ ▪ minulý rok byl rokem VYsoké politické aktivity ▪ která provázela mohutné oslavy patnáctého výročí osvobození republiky ▪ sovětskou armádou↑ ▪ celostátní konferenci komunistické strany československa ▪ celonárodní diskuzi a přijetí nové ústavy ▪ a vytvoření NOVÉ↑ ▪ územní organizace státu↓ ▪ myslím↑ ▪ že i z výsledků ▪ kterých jsme dosáhli ▪ v jednotlivých odvětvích národního hospodářství↑ ▪ můžeme mít radost↓ ▪ podle předběžných údajů vzrostla hrubá průmyslová výroba ▪ v uplynulém roce↑ ▪ o více než jedenáct procent↑ ▪ a objem stavebních prací zhruba ▪ rovněž o jedenáct procent↓ ▪ dosáhli jsme tak podstatně rychlejšího tempa růstu↑ ▪ než předpokládal druhý pětiletý plán↓ ▪ proti původně plánovanému růstu o padesát čtyři procenta↑ ▪ se objem průmyslové výroby ▪ v druhé pětiletce↑ ▪ zvýšil ve srovnání s rokem devatenáct set padesát pět ▪ asi o šedesát šest procent↓ ▪ hrubá zemědělská výroba ▪

se zvýšila v minulém roce asi o sedm procent↑ ▪ což je nejvyšší přírůstek v letech druhé pětiletky↓ ▪ naše původní plány ve druhé pětiletce jsme překročili↑ ▪ iv růstu životní úrovně obyvatelstva↓ ▪ počítali jsme↑ ▪ se vzestupem osobní spotřeby o jednu třetinu↑ ▪ ve skutečnosti však ▪ zvýšení představuje téměř třicet šest procent↓ ▪ československá socialistická republika ▪ v životní úrovni obyvatelstva↑ ▪ je dnes na jednom z předních míst ve světě↓ ▪ na vzestupu životní úrovně se podílí jak snižování životních nákladů↑ ▪ tak i růst průměrných výdělků↓ ▪ v té souvislosti je třeba vyzdvihnout ▪ úspěšné provedení přestavby dělnických mzdových soustav v rozhodujících odvětvích průmyslu↓ ▪ v ŽÁdném kapitalistickém státě by nepřipustili ▪ aby dělníci spolu s vedením závodu ▪ a odborovou organizací↑ ▪ rozhodovali o mzdách v takovém rozsahu↑ ▪ jako je tomu u nás↓ ▪ plně jako vždy ▪ se projevila vysoká odpovědnost hospodářů↑ ▪ se kterou přistupovali naši dělníci ▪ k této přestavbě↓ ▪ spolu se snižováním maloobchodních cen↑ ▪ a zvyšováním mezd a platů↑ ▪ měla na vzestup životní úrovně značný vliv ▪ icelá řada dalších opatření↓ ▪ mám na mysli ▪ zvýšení důchodů starodůchdcům↑ ▪ invalidům a vdovám↑ ▪ upravili jsme dětské přídavky ▪ bezplatně poskytujeme žákům školní učebnice a pomůcky ▪ snížili jsme příspěvky rodičů na péči o děti v jeslích ▪ a mateřských školách ▪ a podobně↓ ▪ jak patrně z vyjmenovaných opatření↑ ▪ nepustili jsme zřetele zásadu ▪ aby opatření zvyšující životní úroveň ▪ se promítla zejména v rodinách s více dětmi↑ ▪ a s nižšími příjmy na hlavu↓ ▪ je to správná zásada↑ ▪ které se budeme držet i v budoucnu↓ ▪ znovu si v tyto dny ▪ kdy úspěšně končíme druhý pětiletý plán↑ ▪ a nastupujeme do třetí pětiletky ▪ uvědomujeme nezvratnou skutečnost↓ ▪ že u nás zvítězil socialismus↑ ▪ což jsme v minulém roce také

zakotvili ▪ v nové socialistické ústavě↓ ▪ o co usilovaly celé generace našich dělníků a pracujících↑ ▪ to dnes máme zajištěno v socialistické ústavě↓ ▪ v naší zemi již neexistuje vykořisťování↑ ▪ vytvořily se nové vztahy mezi lidmi↑ ▪ založené na vzájemné soudružské spolupráci↓ ▪ v souladu s tímto stupněm rozvoje naší společnosti ▪ a dalšími cíli jsme přebudovali v minulém roce ▪ dosavadní organizaci státu↓ ▪ vyvíjí-li se socialistická společnost ▪ na stále vyšším stupni ▪ je zákonité↑ ▪ že i správu věcí ▪ a jejich řízení stále více berou do svých rukou pracující↑ ▪ a orgány jimi volené↓ ▪ nyní je jen potřeba ▪ aby národní výbory ▪ těchto svých práv ▪ ale i povinností využívaly jak ve prospěch státu↑ ▪ tak i občanstva↓ ▪ splněním plánu druhé pětiletky spolu se všemi opatřeními přijatými v loňském roce↑ ▪ jsme si vytvořili pevné základy ▪ pro všestranný rozvoj naší socialistické společnosti↓ ▪ do třetí pětiletky↑ ▪ která konkrétně rozpracovává generální linii jedenáctého sjezdu komunistické strany československa↑ ▪ nastupujeme tedy s dobrými předpoklady splnit úkoly budování vyspělé socialistické společnosti↓ ▪ musíme si současně uvědomit↑ ▪ že náročné úkoly rozvoje socialistické společnosti ▪ vyžadují také zlepšit řídicí činnost všech orgánů a organizací↑ ▪ a zvýšit odpovědnost všech funkcionářů↑ ▪ pracovníků státních úřadů↑ ▪ průmyslových podniků↑ ▪ i představenstvech↑ jednotných zemědělských družstev↓ ▪ ve třetí pětiletce vzroste průmyslová výroba nejméně o padesát šest procent↑ ▪ zemědělská výroba asi o dvacet tři procenta↑ ▪ národní důchod vzroste o více než čtyřicet dvě procenta↑ ▪ a osobní spotřeba se zvýší o dalších třicet procent↓ ▪ chceme uskutečňovat další zkrácení pracovní doby↑ ▪ při současném vybavování našich průmyslových závodů novou technikou↑ ▪ abychom rychleji rošiřovali výrobu↑ ▪ a za

menší námahy zvyšovali produktivitu práce↑ ▪ a tím vytvářeli předpoklady↑ ▪ k dalšímu růstu životní úrovně↓ ▪ ▪ nové stroje↑ ▪ nová technika↑ ▪ budou pochopitelně přinášet i vyšší kulturu práce↓ ▪ ▪ na závodech a v dílnách je třeba mnohé zlepšovat↑ ▪ a to jak na úseku organizace práce↑ ▪ tak i v celkovém uspořádání pracovního prostředí↓ ▪ ▪ máme ještě dost závodů↑ ▪ kde vedení ▪ a odborové orgány těmto věcem nevěnují ▪ dostatečnou pozornost↓ ▪ ▪ soudružky a soudruzi↓ ▪ komunistická strana československa ▪ vyzvedla jako jednu z hlavních otázek↑ ▪ našeho současného politického a hospodářského života↑ ▪ otázku zemědělství↓ ▪ ▪ vyplývá to z toho↑ ▪ že zabezpečení potřeb vyspělé socialistické společnosti↑ ▪ především pak plánovaný vzestup životní úrovně ▪ do značné míry je závislý také na podstatném zvýšení zemědělské výroby↓ ▪ ▪ na naší vesnici se udály za posledních deset let velké změny↓ ▪ ▪ mění se poměr člověka k výrobě↑ ▪ vztah člověka k člověku↓ ▪ ▪ rozbili jsme uzavřenost vesnice↑ ▪ mající své kořeny ve feudalismu↑ ▪ a otevřeli jí cestu k rychlému rozvoji↑ ▪ spolu s celou naší společností↑ ▪ s celým socialistickým hospodářstvím↓ ▪ ▪ po rozchodu s individuální malovýrobou↑ ▪ se dnes rolník v družstevním kolektivu↑ ▪ propracovává k myšlení socialistickému↑ ▪ a počíná vidět a chápat svou práci v družstvu↑ ▪ ve kterém pracuje↑ ▪ jako práci pro novou ▪ socialistickou společnost↓ ▪ ▪ další rozvoj vyspělé socialistické společnosti vyžaduje↑ ▪ aby se zemědělská výroba zhruba do roku devatenáct set sedumdesát ▪ dostala na úroveň průmyslové výroby↑ ▪ aby se také v zemědělství plně uplatnila nová technika↑ ▪ mechanizace↑ ▪ chemizace↑ ▪ nová technologie↑ ▪ a nová organizace práce↓ ▪ ▪ tak dosáhneme vysoké produktivity↑ ▪ a mnohem vyšší kultury práce↓ ▪ tím zároveň vytvoříme podmínky ▪ pro NOVÝ↑ ▪ vskutku

socialistický život vesnice↓ „ z těchto perspektiv pochopitelně vyplývají vysoké nároky ▪ na naše pracovníky v zemědělství již v letošním roce↑ ▪ v němž počítáme se vzrůstem zemědělské produkce ▪ o více než sedm procent↓ „ věříme↑ ▪ že také pátý sjezd ▪ jednotných zemědělských družstev ▪ ke všem těmto závažným otázkám rozvoje našeho zemědělství ▪ zvláště pak ke splnění třetí pětiletky za čtyři roky ▪ řekne své slovo↓ „ z našeho úsilí o budování vyspělé socialistické společnosti↑ ▪ vyplývá i základní linie naší zahraniční politiky↓ „ je to linie mírového soužití↑ ▪ dorozumění↑ ▪ a spolupráce mezi národy↑ ▪ kterou jsme i v uplynulém období spolu se sovětským svazem ▪ a ostatními bratrskými zeměmi socialismu↑ ▪ v mezinárodních vztazích důsledně prosazovali↓ „ pod vlivem rostoucích úspěchů socialismu ▪ pod vlivem leninské mírové politiky sovětského svazu ▪ vyrostla vůle lidstva po trvalém míru↓ „ ukázal to široký ohlas↑ ▪ který ve světové veřejnosti ▪ mají návrhy sovětského svazu↑ ▪ předložené soudruhem nikitou sergejevičem chruščovem↑ ▪ na patnáctém zasedání valného shromáždění organizace spojených národů↑ ▪ i odezva ▪ na vystoupení delegací socialistických zemí ▪ v této mezinárodní organizaci↓ „ ve všech těchto základních životních otázkách lidstva↓ ▪ v postoji k otázce války a míru↑ ▪ k likvidaci kolonialismu↑ ▪ a k otázce svobody všech národů↑ ▪ se znovu plně projevila protilidová↑ ▪ protimírová↑ ▪ i protinárodní politika imperialismu↓ „ minulý rok dostatečně ukázal na řadě příkladů↑ ▪ jako v kongu ▪ laosu ▪ alžíru ▪ ijinde↑ ▪ pravou tvář imperialistických sil↓ ▪ avšak přes střílení a přes hrubé násilí si národy vybojuvávají svobodu↓ „ pod náporem národně osvobozenického hnutí ▪ zvláště v africe a latinské americe↑ ▪ se hroutí starý ▪ i novodobý kolonialismus↓ ▪ naše delegace na patnáctém

zasedání valného shromáždění organizace spojených národů↑ ▪
v duchu mírového úsilí československého lidu↑ ▪ stála
po boku sovětského svazu ▪ avšech socialistických zemí↓ ▪
aktivně jsme podporovali sovětské návrhy na úplné
a všeobecné odzbrojení↑ ▪ na likvidaci koloniálního systému↑
▪ na změny ve struktuře orgánů organizace spojených národů↓
▪ pokládali jsme za svoji povinnost upozornit národy↑ ▪
na nebezpečný vývoj v západním německu↑ ▪ kde za podpory
západních mocností je připravována půda↑ ▪ pro rozpoutání
válečné agrese ▪ a revizi hranic↓ ▪ znovu se ukazuje↑ ▪ že
vojenské porážky německé agresivnosti v první ▪ a druhé
světové válce↑ ▪ nepřivedly monopolistické ▪ a militaristické
kruhy německa k rozumu↓ ▪ poslední zasedání rady nato ▪
na kterém bylo jednáno o atomovém vyzbrojení↑ ▪ potvrzuje
oprávněnost našeho varování↓ ▪ náš lid touží po míru↑ ▪
a kdokoliv k nám ze zahraničí přijede↑ ▪ se o tom přesvědčuje↓
▪ mírové soužití a dorozumění mezi národy ▪ však v žádném
případě neznamena↑ ▪ že nebudeme budovat obranu své země↓ ▪
nikdy také neustoupíme od politiky ▪ podporující pokrokový
vývoj ve světě↓ ▪ jsme pro svobodu všem národům↑ ▪ a za
odstranění nespravedlností a křivd↑ ▪ které ještě dnes
existují ▪ v některých částech světa↓ ▪ v těchto
ušlechtilých snahách budeme vždy stát po boku svazu↑ ▪
sovětských socialistických republik↑ ▪ po boku všech
socialistických zemí↑ ▪ po boku všech zemí ▪ které usilují
o mír↑ ▪ a přátelskou spolupráci↑ ▪ po boku všech
mírumilovných lidí na celém světě↓ ▪ naše přátelství
a spojenectví se sovětským svazem↑ ▪ je výrazem bratrských
vztahů mezi rovnoprávními národy↑ ▪ které směřují
ke společným cílům↑ ▪ a v těsné spolupráci usilují o jejich
dosažení↓ ▪ neustálé prohlubování tohoto přátelství↑ ▪ je
nezbytnou podmínkou rozvoje naší socialistické společnosti↑

▪ a pomáhá dále upevňovat sílu ▪ a jednotu tábora socialismu↑ ▪ jehož jsme pevným článkem↓ ▪ ▪ socialistická soustava má dnes na mírový vývoj ve světě rozhodující vliv↓ ▪ ▪ to opětovně potvrdila porada ▪ jedenaosmdesáti komunistických ▪ a dělnických revolučních stran celého světa↑ ▪ která se konala v listopadu v Moskvě↓ ▪ ▪ vítáme významné dokumenty přijaté na této poradě↑ ▪ které jsou přesvědčivým důkazem semknutosti mezinárodního ▪ komunistického hnutí↑ ▪ důkazem naší pevné cesty v boji za mír↓ ▪ ▪ jsou nám zároveň výzvou do další práce↑ ▪ pro blaho naší země a lidu↑ ▪ za šťastnou budoucnost pracujících celého světa↑ ▪ za vítězství komunismu↓ ▪ ▪ drazí občané ▪ soudružky a soudruzi↓ ▪ ▪ vstupujeme↑ ▪ do prvního roku třetí pětiletky↓ ▪ ▪ letos zároveň vzpomeneme čtyřicátého výročí založení ▪ komunistické strany Československa↓ ▪ ▪ uplynulých čtyřicet let naší strany↓ ▪ to byla léta úporného boje proti kapitalismu↑ ▪ za vítězství dělnické třídy↑ a pracujícího lidu↓ ▪ ▪ byla to doba boje proti fašismu↑ ▪ za práva lidu↑ ▪ za svobodu našich národů↓ ▪ ▪ byla to doba našeho vítězství↑ ▪ obětavého budování země↑ ▪ definitivního vítězství socialismu↓ ▪ ▪ jsem přesvědčen že v tomto duchu i nadále naše dělnická třída↑ ▪ rolníci inteligence↑ ▪ všechny organizace sdružené v národní frontě↑ ▪ MY VŠICHNI↑ ▪ budeme svorně krok za krokem uskutečňovat stanovené cíle↑ ▪ upevňovat naši československou socialistickou republiku↑ ▪ a tak přispívat k světovému míru↓ ▪ ▪ do nového roku přeji vám drazí spoluobčané↑ ▪ úspěchy ve vaší práci↑ ▪ zdraví↑ ▪ a spokojenost v životě↓ ▪ ▪

Příloha 7: Projev Ludvíka Svobody k úmrtí Jana Palacha (20. 1. 1969)

Délka nahrávky: 12 minut 19 sekund

Zkratky použité v transkriptu:

▪ = pauza

↑ = stoupnutí melodie

↓ = poklesnutí melodie

⊙ = otázka

: = prodloužená výslovnost samohlásky

ABC = velká písmena značí zdůraznění slova či jeho části

---

drazí moji přátelé ▪ po nedlouhé době↑ ▪ se dnes opětovně ▪
k vám obracím↓ ▪▪ hovořil jsem k vám ▪ na nový rok↓ ▪▪
vyslovil jsem své přesvědčení ▪ že máme před sebou ▪ DObrou
↑▪ NAdějnou↑ ▪ perspekti:vu↓ ▪ že při společném ▪ obětavém
úsilí nás VŠECH↑ ▪ máme zcela reálné předpoklady ▪ překonat
dnešní↑ ▪ složitou situaci↓ ▪ že máme možnost↑ ▪ otevřít
naší vlasti ▪ cestu dalšího rozvoje ▪ cestu↑ ▪
ke šťastnějšímu zítřku↓ ▪▪ již jsem ▪ si ▪ již jsme si
řekli mnohokrát ▪ že všechno záleží na nás ▪ na naší
rozvaze i úsilí ▪ na naší moudrosti ▪ i vytrvalosti↓ ▪
v naší schopnosti ▪ přeměňovat Ideály ve ▪ skutečnost↓ ▪
dostal jsem od vás už STOVKY a tisíce dopisů ▪ v nichž
nabízíte všechny své síly↑ ▪ do naší společné práce↓ ▪ sou
pro mne dokladem toho↑ ▪ že VŠICHNI ▪ máme společný cíl ▪
a společnou vůli↑ ▪ aby tento rok se sta:l rokem politické
konsolidace ▪ rokem u:silovného a rozhodného řešení ▪
PALčivějších ▪ otevřených problémů hospodářského ▪
i politického života v naší zemi↓ ▪▪ tím bolestnější je ▪
že v tyto dny↑ ▪ došlo k tragické události↓ ▪ v neděli
zemřel ▪ mladý člověk ▪ jan palach↓ ▪ člověk čistého

charakteru ▪ i čistých záměrů↓ ▪ jako voják↑ ▪ dovedu ocenit ▪ sebezapření ▪ i osobní statečnost jana palacha↓ ▪ jako prezident i občan naší republiky ▪ však nemohu skrýt ▪ že NESouhlasím s tím ▪ aby se tímto způsobem↑ ▪ vyjadřovaly politické postoje↓ ▪ právě jsem dostal otřesnou zprávu ▪ že V PLZNI↑ ▪ podobným způsobem vztáhl ruku na svůj život ▪ DALŠÍ mladý člověk↓ ▪ ▪ za vaše rodiče ▪ za všechen lid naší země ▪ za sebe i ve jměnu LIDskosti ▪ ke které jsme se společně zavázali ▪ vás ŽÁdám↑ ▪ ZASTAVTE tyto strašlivé činy↓ ▪ ▪ já už jsem toho ▪ ČASTO hleděl smrti do tváře↓ ▪ za největší povinnost občana však považuji↑ ▪ dát své vlasti každou hodinu ▪ každý DEN svého života↓ ▪ všechny své síly↓ ▪ mějte to ▪ prosím ▪ na paměti zejména VY ▪ mladí ▪ když vás volám k tomu ▪ abyste promýšleli vlastní činy ▪ i jejich možné důsledky↓ ▪ abyste si byli vědomi vysoké odpovědnosti ▪ která na vás ▪ na nás ▪ všech spočívá↓ ▪ ▪ vím ▪ že sou různé názory na to↑ ▪ jak dosáhnout našich poctivých ▪ socialistických cílů↓ ▪ vy ▪ mladí lidé ▪ máte rádi přímočarost ▪ bez oklik a kompromisů ▪ plně chápu vás ▪ i ostatní naši veřejnost↑ ▪ která by si přála ▪ aby náš postup při řešení palčivých problémů současnosti↑ ▪ byl co nejrychlejší ▪ a nejúčinnější↓ ▪ přáli bychom si to pochopitelně i my ▪ musíme však postupovat tak↑ ▪ aby se nám dílo podařilo↓ ▪ ▪ řídit se rozvahou ▪ a rozumem ▪ brát v úvahu předpoklady ▪ které máme↓ ▪ sám ▪ jsem se už něco nastoupal na vysoké hory ▪ obrazně↑ ▪ i ve skutečnosti↓ ▪ a dobře vím ▪ že ta zdánlivě nejkratší ▪ nejprímější cesta ▪ je někdy cestou↑ ▪ do propasti↓ ▪ a že spolehlivě vede k cíli NEJEDNOU↑ ▪ cesta delší ▪ cesta s oklikami ▪ a rozvahou↓ ▪ ▪ zabraňme tomu ▪ aby ušlechtilých lidských citů ▪ bylo zneužito ▪ aby tragédie dvou mladých lidí ▪ vyústila do činů↑ ▪ které by vedly ▪ k vyvolání ▪ tragédie celého národa↓ ▪ ▪ společným úsilím ▪ překonejme STÁLE se opakující konflikty

▪ a hrozby krizi ▪ společně se dejme do práce ▪
na uskutečňování jediného pozitivního programu↑ ▪ který
dnes máme↓ ▪ na uskutečňování politiky ▪ která JEDINĚ může
vyvést naše národy ze situace↑ ▪ v níž se nacházíme↓ ▪
v TOM ▪ se obracím nejen k vám mladým ▪ ale i k vám ▪
občanům starší generace ▪ kteří opření o své životní
zkušenosti ▪ můžete být dobrými ▪ rádci naší mládeži↓ ▪ vy
nejlépe víte ▪ že k velikému požáru stačí JEDINÁ jiskra ▪
ale může stát ▪ tisíce nevinných životů↓ ▪ naléhavě vás
žádám ▪ abyste nepodceňovali toto nebezpečí↓ ▪ jeho vážnost
potvrzuje i TA skutečnost↑ ▪ že různými cestami ▪ jsou
po republice rozšiřovány všelijaké falešné informace ▪
které mají vyvolat↑ ▪ nepokoj↓ ▪ z různých stran ▪ se šíří
tiskoviny a letáky ▪ týkající se mo jiné ▪ i MÉ osoby↓ ▪
které vás mají oklamat ▪ vyvolat různé pochyby i panické
nálady ▪ nevěřte jim ▪ a odmítněte je↓ ▪ my všichni chceme
▪ aby naše socialistická vlast ▪ se rozvíjela jako země
svobodná ▪ a nezávislá↓ ▪ na hluboce ▪ DEMOKratických
principech↓ ▪ aby náš lid↑ ▪ byl v pravdě JEDINÝM zdrojem
moci↓ ▪ k tomu však vede ▪ jen JEDINÁ ▪ spolehlivá cesta↓ ▪
cesta uvážlivá ▪ opírající se o promyšlený program↓ ▪
cesta↑ ▪ která má svůj základ ▪ a svá východiska ▪ v akčním
programu↑ ▪ cesta která by byla zprozená usnesením ▪
listopadového plena ústředního výboru ká es čé↓ ▪ vláda
připravila program toho↑ ▪ co chce k provádění polednové
politiky dělat↓ ▪ stejně tak i vlády české ▪ a slovenské
republiky↓ ▪ vláda↑ ▪ i já osobně↑ ▪ vynakládáme
a vynaložíme všechny SÍLY↑ ▪ které máme pro uskutečnění ▪
světlych cílů polednového programu↑ ▪ komunistické strany↓
▪ o tom ▪ vás chci ▪ draží přátelé ▪ znovu ujistit↓ ▪
NEmáme lehké podmínky ▪ pro svoji práci↓ ▪ přesto↑ ▪ sme
a chceme být klitiky ▪ k jejím výsledkům↓ ▪ NEmůžeme
uskutečňovat náš program tak rychle↑ ▪ jak by si mnozí
přáli↓ ▪ to vyvolává pochybnosti ▪ a někdy i pocity

nedůvěry↓ ▪ MNOHÉ ▪ je možno zlepšit ▪ soustavnějšími informacemi↓ ▪ nepramení však nejasnosti mnohdy z toho↑ ▪ že se málo zamýšlíme nad obsahem ▪ a podstatou dokumentů ▪ ústředního výboru komunistické strany československa↑ ▪ a vlády i nad projevy soudruha dubčeka↑ ▪ a ostatních vedoucích soudruhů↓Ⓞ ▪ víme ▪ čím žije lid ▪ jaké má starosti a otázky ▪ zároveň budeme a musíme usilovat o to↑ ▪ aby ▪ LIDÉ více věděli↑ ▪ a lépe rozuměli tomu↑ ▪ co dělá a co chce dělat jejich vláda↓ ▪ v tomto duchu ▪ také dnes představitelé vlády ▪ hovořili s představiteli studentů ▪ a jejich názorem ▪ a zétra se tím bude zabývat vláda↓ ▪ jak sem již jednou řekl ▪ vláda není proto ▪ aby vládla nad lidem ▪ ale aby vládla s lidem↑ ▪ tedy i s ODbory ▪ i se studenty ▪ a všemi organizacemi mládeže ▪ i s dalšími organizacemi ▪ našich rolníků ▪ žen ▪ vědců ▪ umělců↓ ▪ ▪ v souladu s tím↑ ▪ jak se v poslední době rozvíjí činnost ▪ národní fronty↓ ▪ všichni chceme↑ ▪ aby naše státní orgány pracovaly ▪ na DEMOKratických zásadách↑ ▪ aby orgány lidu ▪ byly také lidem ▪ demokraticky zvoleny↓ ▪ aby se upevňovala suverenita a mezinárodní postavení naší země↓ ▪ TO je součástí našeho programu↑ ▪ dalšího rozvoje socialismu↓ ▪ NE pouze otázky↑ ▪ zastavení nelegálních tiskovin↑ ▪ NE ▪ pouze svoboda tisku ▪ ale všechny demokratické svobody↓ ▪ od TĚCHTO cílů ▪ jsme NEustoupili a NEustoupíme↓ ▪ dali jste nám důvěru po lednu i v srpnu ▪ Díky této důvěře↓ ▪ se nám podařilo ▪ od srpna učinit více↑ ▪ než tehdy mnozí doufali↓ ▪ chceme spolu S VÁMI↑ ▪ vybudovat v této zemi společnost↑ socialistickou↓ ▪ demokratickou ▪ společnost lidí svobodných ▪ a ukázněných↓ ▪ abychom to ▪ ale mohli uskutečnit↑ ▪ potřebujeme NE ULTIMATA:↑ ▪ ale aktivní podporu ▪ pro tvořivou práci↓ ▪ bez toho↑ ▪ nám hrozí ANARCHIE a rozvrat hospodářství↑ ▪ rozvrat ▪ který by vedl k tomu↑ ▪ že by za nás musel vládu ▪ převzít někdo jiný↓ ▪ ▪ i do budoucna ▪ tedy vše↑ ▪ závisí na tom ▪ zda nám dáte

své vládě ▪ soudruhu dubčekovi i mě↑ ▪ důvěru↓ ▪ zda chcete
vládnout i odpovídat S NÁMI ▪ my bez vás ▪ soudruzi
a přátelé ▪ vládnout NEmůžeme a nechceme↓ ▪▪

Příloha 8: Novoroční projev Ludvíka Svobody 1969

Délka nahrávky: 24 minut 29 sekund

Zkratky použité v transkriptu:

▪ = pauza

↑ = stoupnutí melodie

↓ = poklesnutí melodie

☉ = otázka

: = prodloužená výslovnost samohlásky

podtržení = nesrozumitelný úsek

ABC = velká písmena značí zdůraznění slova či jeho části

---

moji drazí spoluobčané ▪▪ rok šedesátý osmý ▪ včera: skončil↓ ▪ aby vešel do historie↑ ▪ našich ▪ národů↓ ▪▪ hovořím k vám↑ ▪ v prvních hodinách ▪ roku nového↓ ▪ a je mi↑ ▪ jako byste vy VŠICHni ▪ kdo mě posloucháte↑ ▪ byli přede mnou ▪▪ ve vašich očích ▪ VIDím ▪ plno zvědavosti ▪ zájmu i nadějí↓ ▪ v některých i obavy↓ ▪ chápu vaše pocity↓ ▪ vždyť NEjsem jen s vámi↑ ▪ jsem také ▪ jedním z vás↓ ▪ váš zájem ▪ je i mým zájmem ▪ vaše starosti jsou i MÝMI starostmi↓ ▪ hned na počátku↑ ▪ našeho rozhovoru vám chci říci↑ ▪ že hluboce VĚŘÍM↑ ▪ v lepší zítřek nás všech ▪▪ mluvím k vám z pražského hradu↓ ▪ z míst↑ ▪ která přes všechna dramata↑ ▪ jimiž jsou naplněny dějiny našich národů ▪ jsou pro nás všechny určitým symbolem ▪ určitou jistotou↓ ▪▪ na pražském hradě↑ můžete spatřit NEJEN zlato a drahokamy↑ ▪ našich korunovačních klenotů ▪ které jsou SYMbolem naší suverenity↓ ▪▪ můžete tu zhlédnout i ▪ kameny ožehnuté ohněm válek ▪ tyto mlčenlivé svědky dob nepříznivých↓ ▪ a tu bych ▪ vám rád připomenul prostou skutečnost↑ ▪ že žijeme v samém středu světadílu ▪ který se nikdy nevyznačoval ▪ ANI klidem↑ ▪ ani idylou↓ ▪ NEJEDNA

z velkých a převratných událostí ▪ započala v této zemi ▪
nebo ▪ tu skončila↓ ▪ NEJEDnou↑ naše země byla přímo
jevištěm významných událostí ▪ válečných ▪ i politických↓ ▪
bývá už TAK↑ ▪ že se na nový rok ▪ zamýšlíme ▪ nad tím ▪ co
sme loni prožili↓ ▪ NEbyl to lehký rok↓ pro nikoho z vás↑ ▪
NEbyl lehký ani pro mne↓ ▪ všechny zkušenosti a dojmy ▪
jsou v našich myslích ještě čerstvé↑ ▪ a nutí nás vyslovit
otázku ▪ jaké místo↑ ▪ zaujme minulý rok v našich dějinách↑
▪ a letopisech↓Ⓞ ▪ nevěřím na osud↑ ▪ DĚJINY tvoří lidé ▪
každý z nás ▪ má ve svých VLASTních rukou↑ ▪ aspoň část
toho věčného ▪ pohybu ▪ k budoucnosti↓ ▪ a budoucnost↑ bude
taková ▪ jakou si ji my sami připravíme↓ ▪ ano ▪ my
všichni↑ ▪ společně↓ ▪ dějinným smyslem uplynulého roku ▪
může být ▪ jen to ▪ oč usiloval náš lid↑ ▪ naše
komunistická strana↑ ▪ a celá národní fronta↓ ▪ a TO ▪ bylo
zdravé ▪ obětavé a pokrokové úsilí↓ ▪ úsilí ▪
aby socialismus v naší vlasti ▪ byl opravdu hoden svého
jména↑ ▪ tak loňský rok započal↓ ▪ v tomto znamení i končil
▪ právě tak↑ ▪ jako nový rok ▪ myšlenkami loňského ledna ▪
opět začíná↓ ▪ uplynulý rok ▪ byl pro naši zemi ▪ i rokem
velké společenské kritiky↓ ▪ někdy PŘÍliš vášnivé↑ ▪ někdy
přehnané↑ ▪ ale v jádře POZItivní↓ ▪ málokdo z nás↑ ▪ mohl
zůstat lhostejný k vážným nedostatkům a chybám minulosti↑ ▪
které oslabovaly výsledky budování ▪ socialismu↓ ▪
hospodářství země↑ ▪ se po řadu let vyvíjelo nepříznivě ▪
s rozhorčením jsme pozorovali↑ ▪ jak se namnoze proma:rňují
plody ▪ u:silovné ▪ práce ▪ lidu↓ ▪ s bolestí v srdci ▪
jsme viděli ▪ jak lidé ztrácejí elán ▪ AKtivitu a důvěru↓ ▪
jak se postupně znevažuje velké dílo ▪ socialismu↓ ▪ ▪ vždyť
jsme si jej zvolili SAMI ▪ z vlastní vůle ▪ v něm jsme vždy
spatřovali naplnění svých tužeb↑ ▪ i JIStotu
pro budoucnost↓ ▪ ▪ TO ▪ co se pak stalo ▪ před rokem↑ ▪
v lednu a po něm ▪ to nebyla pouhá změna ve špičkách↑ ▪ to
byl výraz odhodlání LIDU↑ ▪ skoncovat se vším↑ ▪ co brzdilo

rozvoj naší společnosti, a NAPROSTÁ zdcrující většina našich občanů, správně pochopila, že nový rozkvět naší vlasti lze založit jedině na důsledném naplňování principů socialismu, na rozvoji jeho demokratičnosti, oné hluboce lidské podstaty, kterou do dějin světa přinesl, z toho vycházelo i naše upřímné úsilí, aby bezpráví a nezákonnost neměly již nikdy místa v naší zemi, aby se naplno a DOKOŘán otevřely brány, všem tvořivým silám lidu, ve prospěch vlasti, ve prospěch pokroku a míru ve světě. V TOM byl základ oné veliké všenárodní aktivity, navazovala na NEJsvětlejší stránky naší minulosti, na všechny tvůrčí revoluční hodnoty, které jsme zdědili, ze zápasů minulých generací, byla pokračováním v díle výstavby socialismu, vím dobře, že každý velký cíl se uskutečňuje, s obtížemi, a tak i toto úsilí našeho lidu, prošlo svízelnou cestou, otřesů i zmatků, byly i pokusy, zneužít ho k záměrům cizím, našemu snažení, nevyhnuli jsme se chybám a nedůslednostem, bylo i hodně lehkomyšlností, MÁLO jsme přihlíželi k světovému vývoji, a mezinárodním souvislostem, našeho vnitřního dění, prožili jsme pak všichni těžké, přetěžké zkoušky, prošli sme však jimi statečně, a důstojně, náš lid dospěl i mládež, v nich VYZRÁL a VYspěl, budiž vám všem za to dík, PRÁVEM dnes můžeme říci, že pozitivní záměry a cíle naší polednové politiky, představují hodnoty TRVALé, PEVNé a zavazující, dostalo se jim podpory, a důvěry našeho lidu, i uznání mezinárodního, a to je velký přínos loňského roku, je to i závazek, abychom, poučení zkušenostmi, pokračovali v této cestě, v novém roce, co nám letošní rok přinese, tuto otázku si dnes klademe všichni, vy i já, věřte mi, rád bych vám řekl, že se nám všechno bude dařit, rád bych vám slíbil, že

VŠECHno brzy bude ▪ ale nemohu to učinit↓ ▪ nebylo by to odpovědné↓ ▪ nemohu vám slíbit snadnou ▪ a lehkou cestu↓ ▪ musím vám říci ▪ že nadcházející rok ▪ NEBUDE snadný↓ ▪ NEbude bez obtíží↓ ▪ záleží však na našem odhodlání ▪ a poctivé práci ▪ jak rychle tyto obtíže ▪ odstraníme↓ ▪ na nás záleží↑ ▪ jaký bude ZÍTŘEK této země ▪ a poněvadž dnešní den ▪ je dnem přání↑ ▪ přejme si↑ ▪ abychom NEZKLA mali ▪ sami sebe↓ ▪▪ budoucnost své vlasti ▪ vidíme↑ ▪ V SOcialismu↑ ▪ jiné cesty pro nás NENÍ↑ ▪ vycházíme z toho↑ ▪ že naši ▪ základní mezinárodní oporou ▪ je rovnoprávná spolupráce a spojenectví se sovětským svazem↑ ▪ a druhými↑ ▪ socialistickými zeměmi↓ ▪ v tomto duchu↑ ▪ chceme s nimi rozvíjet vzájemné prospěšné styky ▪ a přátelství↓ ▪▪ v míru a přátelství chceme žít↑ ▪ a spolupracovat SE VŠEMI národy↓ ▪ a v těchto ▪ mezinárodních podmínkách↑ ▪ budeme neochvějně i nadále uskutečňovat zásadu↑ ▪ že náš lid ▪ je pánem ve své zemi↓ ▪▪ drazí přátelé ▪ rok ▪ který právě dnes počíná↑ ▪ bude v životě státu ▪ bezpochyby velmi významný↑ ▪ a jeho výsledky ▪ předurčí na dlouhá léta ▪ naše osudy↓ ▪▪ rok↑ ▪ tisíc devět set šedesát devět ▪ bude především rokem FEDERALIZACE státu↑ ▪ PRVNÍM rokem života↑ ▪ obou národních republik↓ ▪ můj vztah k slovensku je znám↓ ▪ blahopřejili při této příležitosti BRAtřskému slovenskému národu↑ ▪ k dov▪ršení jeho hlubokého zápasu↑ ▪ za vlastní státnost↑ ▪ činím tak z celého srdce↑ ▪ a z nejlepšího ▪ svého přesvědčení↓ ▪▪ přeji oběma republikám ▪ oběma našim národům ▪ a rovněž národnostním skupinám ▪ v novém↑ ▪ zřízení opravdu hodně úspěchu↑ ▪ aby se každé z nich a všem pospolu v této nové formě↑ ▪ všechno dařilo ▪ lépe než dříve↓ ▪ v těchto dnech ▪ zástupci obou národů↑ ▪ přejímají správu národních věcí ▪ do svých rukou↓ ▪ na Významné funkce↑ ▪ přicházejí i někteří NOVÍ ▪ často poměrně mladí ▪ odborníci a čestní vlastenci↓ ▪ DEJME jim svou důvěru↑ ▪

a podporu, ▪ chtěl bych zdůraznit, ▪ že naše ▪ federální zřízení ▪ musí hned od počátku ▪ prokazovat vysokou výkonnost, ▪ aby to nebylo jen více úřadů, ▪ ale aby to bylo ku prospěchu národů a celé země, ▪ mějme všichni na paměti ▪ naši společnou odpovědnost za náš společný stát, ▪ to platí, ▪ i pokud jde o uplatňování a respektování ▪ nezadatelných práv obou národů, ▪ česků, ▪ i Slováků, ▪ ▪ problémy s tím spojené, ▪ musíme řešit nyní ▪ a vždy v budoucnosti spravedlivě, ▪ s klidem a rozvahou, ▪ se vzájemným porozuměním, ▪ tak jako všechny závažné problémy života naší země a lidu, ▪ nadcházející rok ▪ musí být ▪ a to je TAKÉ věcí nás všech ▪ rokem další ▪ konsolidace státu, ▪ a celého života ▪ společnosti, ▪ konsolidace ▪ jak vnitřní ▪ tak v našich vztazích s druhými zeměmi, ▪ socialismu, ▪ jde o to, ▪ aby naše republika ▪ byla platnou ▪ vskutku AKTIVNÍ a rovnoprávnou součástí světa, ▪ socialismu, ▪ to je ▪ jak v zájmu našem ▪ tak i v zájmu celého ▪ tohoto mezinárodního společenství, ▪ ▪ v našem státním a veřejném životě ▪ děláme ▪ a musíme dělat ▪ nemálo změn, ▪ sami cítíme, ▪ jak dávno už byly potřebné, ▪ způsob ▪ jejich provádění ▪ je nezřídka ▪ poznamenán mimořádnými okolnostmi, ▪ a naléhavostí, ▪ ▪ natrvalo to však není dobré, ▪ chceme dále budovat svou socialistickou zemi, ▪ na demokratických principech, ▪ na právní a politické ▪ jistotě, ▪ musíme proto počítat s řádným demokratickým fungováním ▪ celého státního i politického ústrojí země, ▪ a učinit k tomu ▪ i potřebné kroky, ▪ ▪ komunistická strana, ▪ vytýčila na posledním zasedání svého ústředního výboru ▪ a dále propracovává, ▪ aktivní postup ▪ DALŠÍ práce ▪ který vychází ▪ z akčního programu strany, ▪ schválený postup, ▪ je pro nás NEjen východiskem, ▪ ze současné obtížné situace, ▪ musíme si uvědomit, ▪ že JEDINĚ jeho důsledným PLNĚním, ▪ vytvoříme spolehlivý základ, ▪ dalšího rozvoje naší země, ▪ můžeme se různit v názoru na to ▪ co bylo

dobré ▪ a co špatné↓ ▪ co ale všichni potřebujem nejvíce↑ ▪ to jsou ne slova↑ ▪ ale skutky↓ ▪ dnes je zapotřebí MÉNĚ hesel ▪ deklarací a frází↑ ▪ i MÉNĚ okázalých projevů věrnosti našim cílům↑ ▪ ale VÍCE poctivé práce↓ ▪ nelze přešlapovat ▪ na místě↓ ▪ je třeba ▪ jít kupředu↑ ▪ pracovat pro republiku↓ ▪ a podle toho ▪ ať je každý z nás ▪ hodnocen↓ ▪ rozhodující oblastí našeho života↑ ▪ která zvláště naléhavě vyžaduje konsolidace↑ ▪ je národní hospodářství↓ ▪ každý z vás ▪ zejména v době ▪ předvánočních nákupů ▪ pocítil sám na sobě ▪ obtížnost situace↓ ▪ nikomu z nás↑ ▪ se nelíbí ▪ že řada výrobků není k dostání ▪ nebo že byla ▪ v poslední době ▪ zdražena↓ ▪ uvědomujeme si však↑ ▪ že díky našim ▪ pracujícím v zemědělství ▪ máme na trhu dostatek všech základních ▪ potravin↓ ▪ za to↑ ▪ si zaslouží od nás všech ▪ poděkování↓ ▪ ▪ věřím↑ ▪ že i v letošním roce ▪ v němž vzpomeneme dvaceti let ▪ od vzniku jednotlivých zemědělských družstev↑ ▪ budou v této úspěšné cestě ▪ pokračovat↓ ▪ příčiny ▪ našich obtíží ▪ jsou především ve vážných chybách minulých let↑ ▪ jejichž důsledky ▪ TEĎ těžce neseme↓ ▪ není takový čarovný proutek ▪ jehož mávnutím ▪ by se zrodil ▪ nějaký ▪ československý zázrak↓ ▪ jen z POctivé a ukázněné práce↑ ▪ RUKou i MOZKů↑ ▪ může vzejít řešení↓ ▪ ▪ jak jistě víte↑ ▪ budeme další postup ekonomické reformy a hospodářské politiky ▪ projednávat↑ ▪ v první polovině letošního roku↓ ▪ bude NUTNO↑ ▪ přitom vyřešit řadu složitých problémů↓ ▪ domnívám se však↑ ▪ že bychom měli začít tam↑ ▪ kde lidé potřebují pomoc NEJrychleji↓ ▪ ▪ mám na mysli ▪ zejména problém bytů↓ ▪ výstavbu bytů nových↑ ▪ i obnovy starých↓ ▪ není to jen problém ekonomický↑ ▪ ale i politický a lidský↓ ▪ leží mi na srdci zejména tíživé bytové podmínky ▪ mnoha početných rodin↓ ▪ a štěstí mladých lidí↓ ▪ ▪ však dobře víte↑ ▪ jaké těžkosti vznikají pro mladá manželství ▪ při dnešním nedostatku bytů↓ ▪ populace klesá ▪ manželství

ztroskotávají↓ ▪ není přece možné↑ ▪ stále jen lidem
slibovat ▪ bez nadějných termínů↓ ▪ hovořili jsme ▪ o těchto
otázkách ▪ na nedávném zasedání ústředního výboru ▪
komunistické strany československa↓ ▪ už TAM↑ ▪ bylo znovu
zdůrazněno↑ ▪ že bytová výstavba↑ ▪ má být prvořadým
politickým úkolem ▪ v dalším období↓ ▪▪ může jí však být
jen tehdy↑ ▪ když se stane opravdu ▪ CELOnárodní
záležitostí↑ ▪ když její↑ ▪ všichni přijmeme ▪ za svůj↓ ▪▪
nebylo by to snadné ▪ vyžadovalo by to poněkud omezit
rozvoj jiných odvětví ▪ a podpořit↑ ▪ modernizovat všechna
ta↑ ▪ která bytovou výstavbu podmiňují ▪ a na ni navazují↓
▪ mám na mysli ▪ jak výrobu stavebních hmot↑ ▪ tak
i nábytku↑ ▪ a MODERNího bytového zařízení↓ ▪▪ při našich
malých možnostech↑ ▪ by to tedy znamenalo ▪ dočasné ▪ avšak
podstatné omezení ▪ jiné výstavby↓ ▪▪ mnohé podniky ▪ by
jistě nařikaly ▪ že nemohou splnit své záměry↓ ▪ na všechno
ale STEJNĚ↑ nestačíme↓ ▪ opatřit si potřebné prostředky
i příslušnou ▪ stavební kapacitu↑ ▪ NENÍ proto za daných
okolností↑ ▪ jinak možné↓ ▪▪ uskutečnit takový záměr ▪ by
vyžadovalo nejen všeobecný souhlas↑ ▪ ale také PLNOU
podporu a spojené úsilí nás VŠECH↑ ▪ pak by to mohl být
vskutku ▪ reálný krok k tomu↑ ▪ aby se CELÁ naše ekonomika↑
▪ VÝRAZně pohnula kupředu↓ ▪ přispět↑ ▪ by k tomu musel
každý podnik↓ ▪ a závod↓ ▪ každý okres↑ ▪ město a vesnice ▪
každý jednotlivec↑ ▪ my všichni↑ ▪ vy i já↑ ▪▪ odvažují
se říci ▪ že by to byl VELký socialistický čin↓ ▪ prosím
vás proto↑ ▪ abyste reálně uvážili možnosti↑ ▪ a sami řekli
své slovo ▪ k tomuto ▪ námětu↓ ▪ enerický boj↑ za ozdravení
naší ekonomiky↑ ▪ musíme vůbec začít KAŽDÝ sám u sebe↑ ▪
jako boj za poctivost↑ ▪ k SOBĚ i k druhým↓ ▪ je třeba↑ ▪
vrátit dobré a kvalitní práci ▪ nejvyšší úctu↓ ▪ a uznání
společnosti↓ ▪ a nemilosrdně odsoudit pohodlnost↓ ▪ netrpět
LAJdactví↑ ▪ NEkázeň↑ ▪ a kořistění na výsledcích práce
ostatních↓ ▪ bez toho↑ ▪ by se ani NEJlépe myšlená ▪

a propracovaná hospodářská reforma↑ ▪ nesetkala s úspěchem↓
▪▪ v minulém roce ▪ se z iniciativy našeho lidu↑ ▪ začaly
scházet prostředky na fond republiky↑ ▪ a na zlatý poklad
republiky↓ ▪ je to výraz hlubokého ▪ krásného vztahu
většiny lidu ▪ k naší zemi↓ ▪ sám o sobě však fond
republiky↑ ▪ problémy našeho hospodářství ▪ nevyřeší↓ ▪
především poctivá práce↑ ▪ každého na jeho pracovišti↑ ▪
zodpovědnost a rozhodnost všech↑ ▪ kdož řídí práci ▪ malých
i velkých kolektivů↑ ▪ jsou předpokladem ▪ úspěchu
v nastupujícím roce↓ ▪▪ na závěr↑ ▪ se ještě jenou obracím
k vám všem↓ ▪ k dělníkům ▪ i technikům na závodech↓ ▪ k vám
družstevníkům ▪ a pracovníkům státních statků↓ ▪ k vám ▪
naší technické inteligenci ▪ k vědeckým pracovníkům ▪
pedagogům ▪ k vám umělcům ▪ a kulturním pracovníkům↓ ▪▪
obracím se k vám↑ ▪ naše ženy↑ ▪ které se staráte o výchovu
dětí i rodinné teplo našich domovů↓ ▪ obracím se i k vám↑ ▪
mladí lidé ▪ kteří musíte být připraveni↑ ▪ abyste mohli
převzít ▪ NAŠE úkoly ▪ do svých rukou↓ ▪▪ kam se ohlédneme
▪ čeká na nás všude ▪ množství práce↓ ▪ práce těžké ▪
ale práce↑ ▪ která slibuje ▪ že se nám společně podaří
UČInit z této ZEmě↑ ▪ šťastný DOMOV nás všech↓ ▪ každá
poctivě konaná práce ▪ je krokem ▪ k tomuto cíli↓ ▪ spojme
proto své ruce i mozky↑ ▪ na společném díle↓ ▪▪ budme
k sobě ▪ NÁroční ▪ mějme i pochopení ▪ pro starosti↑ ▪
a obtíže druhých↑ ▪ a úctu↑ ▪ k sobě navzájem↓ ▪▪ ať je
tento rok ▪ DOBrým rokem pro naše národy↓ ▪ ať je to rok
MÍru↑ ▪ rok POKroku↑ ▪ rok ÚSpěšné práce↓ ▪ a v tomto
duchu↑ ▪ přeji i vám všem osobně↑ ▪ dobrou ▪ pohodu↓ ▪